

COMMENTARI^I
DE REBUS
IN
SCIENTIA NATVRALI
ET
MEDICINA
GESTIS.

VOLVMINIS XXXV. PARS I.

LIPSIAE, MDCCXCIII.

APVD IOH. FRIDERICVM GLEDITSCH.

Venduntur etiam

Londini apud Pr. Elmsly, Edinburgi apud Elph. Balfour, Lugd. Bat. ap. Fratres Luchtmann, Parisiis apud Barroi Junior. Venetiis apud Io. Bapt. Pasquali, Mediolani apud Ios. Galeazzi, Augustae Taurinor. apud Guibert et Orgeas, Florentiae apud Ios. Molini, Holmiæ apud M. Swederum, Lisbonnae apud M. Borell et Socios, Lausanne apud I. H. Pott.

UNIVERSITY OF OKLAHOMA
LIBRARY

I.

Annali di Chimica, ovvero Raccolta di Memorie sulle Scienze, Arti, e Manifatture ad essa relative, di L. BRUGNATELLI, Dottore in Filosofia e Medicina, Sostituto alla Cattedra di Chimica nella regia imperial Università di Pavia ec., Membro dell' Academia elettorale delle Scienze utili di Magonza in Erfurt, dell' elettorale di Lipsia *), e di Erlange, dei curiosi della natura di Berlino, onorario dell' Accademia e Società d' Agricoltura di Udine, della reale Società agraria e Corrispondente dell' Accademia reale delle Scienze di Torino, dell' imperial Accademia delle Scienze e Belle Lettere di Mantova, della reale Accademia delle Scienze e Studj utili di Fossano, dei Georgofili di Firenze, della Società patriottica di Milano ec. Tomo I. In Pavia. Dalla Stamperia dal R. I. Monast. di S. Salvatore. Con Apporvazione. 1790. 8. pagg. XV. et 296. cum tab. aer. I. Tom. II. 1791. a spe-
se di Baldassare Comino. pagg. 356. Tom. III. 1791. Nella Stamperia di Baldassare Co-
mino. pagg. 280.

A 2

i. e.

*) Academiam electoralem Lipsiensēm' non nouimus Lipsienses. Voluit, ni fallimur, oeconomicam di-
cere BR.; sed haec sic non audit.

Annales chemici, siue collectio dissertationum super disciplinis, artibus et manufacturis ad chemiam spectantibus. Edirore L. BRVG-NATELLI, Philosophiae et Medicinae Doctore, chemiae in academia Ticinensi professore substituto, et plurimarum academiarum et societatum socio. Tom I — III.

Inter tot tantaque augmenta, quae chemia nostris temporibus cepit, deerat Italiae institutum, cuius beneficio Itali disciplinarum physicarum studiosi inventa tam exterorum quam popularium suorum chemica facile accurateque discerent. Hunc defectum ut clariss. BRVGNATELLI suppleret, ante aliquot annos Bibliothecam physicam Europae coepit euulgarè *), iamque aliud opus argumenti similis, chemiae illustrandae et augendae in primis dicatum, annales chemicos, ad CRELLII nostri clarissimorumque Gallo-rum exemplum emittere in lucem publicam instituit.

T. I. In limine huius operis editor omnes Italiae chemicos clari nominis inuitat, ut inuenta obseruacionesque suas cum ipso communicent annalibus his chemicis inferendas. — Finis primarius huius operis hic erit. Colligetur, quicquid ingenium chemicorum variis in regionibus degentium de rebus ad chemiam pertinentibus nuper docuerit, et ab aliis cognitum promoueri illustrarique possit. Tradentur inuenta, quantum fieri poterit, recentissima disciplinis.

*) De hoc opere periodico, quod etiam nunc, mutato tantum titulo, prodit, nostris in commentariis propediem agetur.

plinisque et artibus ad chemiam spectantibus utilissima, desumta illa tum ex auctorum manuscriptis, tum ex academiarum et societatum actis librisque periodicis optimis Anglorum, Germanorum, Gallorum, Italorum etc. Quaevis dissertatio atque obseruatio cum editore communicata mox annibus inseretur, dummodo veritates chemiae promouenda idoneas complestatur. Opiniones ac theorias ab auctoribus adoptatas, siue Stahlianae fuerint, siue pneumaticae, itemque nomenclaturam ab illis usurpatam editor solius veritatis studiosus intactas relinquet; — (Chemieorum) pneumaticorum theoriam etiam in Italia multos nactam patronos clar. BRUGNATELLI jam-dudum se probasse inque cursibus suis academicis proposuisse faretur. Videtur ipsi esse simplicior, rerum naturae congruentior, pluribusque argumentis innixa, quam Stahliana. Non negat tamen, superesse adhuc difficultates, quae impedian, quo minus firmo tali iamnunc insistere videatur. Nouam nomenclaturam chemicam vtpote barbaram partimque falsam aut^q ambiguum parum probat, eti^q Gallorum consilium antiquam reformati^q vehementer laudat. Itaque optat, vt omnium populorum chemici praestantiores vnanimi consensu nomenclaturam chemicam priorum temporum reformatre instituant, sic tamen, vt vocabula antiqua, modo sint rebus, quae ipsis insigniuntur, accommodata, non nimis barbara, non ambigua, denique cum nulla theoria coniuncta, retineantur. Sic nomen *minium* (*oxydum plumbi rubrum* secundum nouam nomenclaturam) omnibus aliis nominibus eandem substantiam indicantibus praferendum censet.

Obiter editor pneumaticos taxat omnes calces metallicas *oxyda* appellantes. Hoc enim vocabulo monet ideam acidi generari; tamen paucissimas tantum calces metallicas acidas esse, hasque forsitan ni-

hil aliud haberi oportere nisi sales medios, in quibus principium acidum abundet, quales sint alumén, cre-
mor tartari etc. In vniuersum, inquit, metalla, dum calcinantur, naturam contrahunt potius alcalescen-
tem: etenim calces metallicae perinde, ut sales alca-
lini, aërem fixum validissime appetunt, quem vbi ex atmosphaera hauserunt, cum acidis mineralibus effertiescunt salesque perfectos generant; adde quod nonnullae calces metallicae, quemadmodum sales alcalini, viridant succum violarum etc. Non negat, metalla, dum in calces abeant, cum basi aëris puri copulari; sed an haec basis oxygenium (*oxygène*) recte dicatur, vehementer dubitat. Etenim constat, substantiam oxygenii ditissimam, aquam, omnium minime acidam esse, nonnullaque acida, si plus oxygenii ipsis iungatur, acoris sui pristini aliquid amittere. Regerent pneumatici, oxygeniū solum purumque non acidum esse; ut acidam naturam exserat, aliam basin accedere debere; sed sine oxygenio nulla dari acida. At enim oxygenium in omnibus acidis inesse, nondum quisquam certo demonstrauit; fortassisque acidorum acor ab altera illa basi depen-
det. —

Haec tenus de praefatione. Iam ad dissertationes primi tomī transeamus.

p. I-18. *L Cogitata de experimentis clarissimorum viro-
rum, PAETS VAN TROOSTWYK et DEIMAN, super
decompositione aquae in aërem inflammabilem et dephlo-
gisticatum, communicata per litteras cum amico a IO-
ACHIMO CARRADORI. Nuper relatum fuit, physi-
cos clari nominis, PAETS VAN TROOSTWYK et
DEIMAN, socio CVTHBERTSONO, aquam per
scintillam electricam in duo principia aërisformia,
aërem vitalem et inflammabilem, decomposuif-
se*

fe *). Fatetur **CARRADORI**, cum primum istius experimenti euentum audiuisse, parum absuisse, ut repudiata doctrina Stahliana in castra antiphlogisticorum transiret. Sed re accuratius pensata mox intellectus, experimentum Batauorum, quantumuis ingeniose captum, non ita comparatum esse, ut de doctrinae phlogisticorum salute desperandum sit. Negat, huius experimenti auctoritate posse demonstrari, aquam secundum **LAVOISIERII** eiusque sequacium hypothesin ex aëribus dephlogisticato et inflammabili compositam esse. Cuius sententiae has profert rationes. Primum, ut appareret, num aqua in aëres inflammabilem et dephlogisticatum vere possit resolui, physicos Batavos ab electricitate abstinerre debuisse censem. Etenim e multis tentaminibus cogi posse arbitratur, in fluido electrico principium inflammabile, phlogiston, inesse, quod in rerum natura non dari a schola Lavoiseriana nondum sc demonstratum sit, ut theoria Stahliana tanquam futilis

A 4

reiici

*) Vid. Diarium physicum Parisiense, vnde **BRVGNATELLI** relationem istam bibliothecae suae physicae volumini decimo tertio pagg. 90. ff. inseruit. Idem breuiter nunciatum est in *Sammlungen zur Physik und Naturgeschichte*, 4 B. p. 453. ff. — Hoc loco **BRVGNATELLI** in nota cogitorum **CARRADORI** initio subiecta epitomen epistolae **SCHVRERI**, tomo quinto Annalium Chemicorum Parisinorum insertae addit, ut experimenti Batauorum ratio cauteiaeque in eo cum successu repetendo necessariae melius intelligantur. Fuit autem **SCHVRERVS** testis oculatus resolutionis aquae in aëres vitalem et inflammabilem per ignem electricum eiusdemque re-compositionis per combustionem duorum istorum fluidorum aëriformium a **TROOSTWYKIO** peractae.

reiici debeat. Itaque nequaquam absurdum fuerit, aërem inflammabilem *sic paratum* potius ab igne electrico, quam ab aqua, deriuare. — Sed etiamsi quis in phænomeni istius explicatione phlogisto abstineat, possit tamen sic ratiocinari. Cum nondum certo sciamus, aër inflammabilis substantia simplex, an composita, sit, haud absurdum erit, dicere, hunc aërem e basi quadam alioque principio constare. Iam neutiquam absonum est, ignem electricum, dum aquam pertransit, aerem generare inflammabilem, quandoquidem nondum demonstratum habemus, ignem illum principium aëris inflammabilis, et aquam basin eiusdem aëris non continere. — Ut demonstrent Bataui, ignem electricum ad aëris inflammabilis formationem nihil contulisse, narrant, cum idem experimentum eum acido sulphurico (vitriolico) et nitrico (nitroso dephlogisticato) instituerent, se nihil nisi aërem purissimum obtinuisse, non vero aërem acidum vitriolicum nitrosumque; vnde colligi debeat, aëris inflammabilis originem non a fluido electrico, sed e sola aqua repetendam esse. Negat noster, ex hoc tentamine concludi posse, fluidum electricum principio carere inflammabili, adeoque ad aëris inflammabilis genesis nihil contulisse. Nam etiam in aliis processibus phlogisticis diæta acida non aëres acidos, sed aërem purissimum exhibent: vt potius recte possit asseri, scintillarum electricarum per illa acida transitum processum esse vere phlogisticum. — Quod vere ad aërem dephlogisticatum spectat, quem aquam in sua principia resolutam dedisse Bataui asserunt, noster credit, *hunc aërem prius in aqua solutum fuisse, paullatimque scintillarum electricarum vi secessisse*. Dudum docuit clariss. **FONTANA**, aquam puram multum continere aëris dephlogisticati, huiusque aëris maiorem, quam communis, quantitatem eodem tempore ab aqua absorberi. Adde, quod b. **SCHEE**.

LIVS demonstrauit, aquam ex aëre atmosphaericō tantummodo aërem dephlogisticatum absorbere. Itaque de aëris purissimi in aqua praesentia a Batauis negata dubitare haudquaquam licet. Monent quidem Bataui, se aquam antliae pneumaticae optimae ope aëre diligenter purgasse: sed quis credet, nihil non aëris sic ablatum fuisse? Probabile nostro videtur, corpora respectu affinitatis, quae ipsis cum aëre intercedit, easdem sequi leges, quas **S AVSSVRIVS** de affinitate hygrometrica demonstrauit, vt, quo magis aëre per antliam orbentur, eo fortius residuum aërem retineant. Itaque quod aëris puri in aqua remanserat, facile potuit per ignis electrici aquam per rumpentis vim extricari. — Ut lis dirimatur, experimentum noster sic censet instituendum, vt per tempus sat longum, v. c. per plures horas, scintillae electricae per aquam transire cogantur. Quod si aëris dephlogisticati copia paullatim minor fit, hic aër in aqua solutus fuerit necesse est; sin eadem manet, ab aquae decompositione repetendus erit, modo nihil eius *ex atmosphaera* accedat. — Denique monet **CARR.** etiam si omnia physicis Batauis concedantur, aliquid tamen in eorum experimento desiderari; vt imperfectum dici haberique debeat. Cum enim iam distinguuntur binae species aeris inflammabilis, aër inflammabilis grauior (paludum, e vegetabilibus destillando extrahendus), et leuior (metallorum), quarum prior cum aëre purissimo combusta acidum carbonicum (aërem fixum), posterior aquam generare perhibetur: debebant illi aërem suum inflammabilem *ex aqua paratum* examinare, vt discerent, num metallicus foret, alioqui principium aquae esse non potuisset. Idemque valet de aëre purissimo in hoc tentamine parato. Nam cum aliqua detur aëris purissimi species, a **PRIESTLEIO** aër nitrosus dephlogisticatus dicta, quae, etsi respirationi inimica, tamen

gnem egregie alit, examinandum erat alterum fluidum aëreum, vt intelligeretur, an vere esset aër ille dephlogisticatus, qui atmosphaerae nos ambientis partem efficit *).

p.19— II. *Epistola à. A. GIOBERTI, socii academiae regiae scientiarum Taurinensis etc. ad L. BRVGNATELLVM super productione olei in destillatione gas acidi muriatici oxygenati (acidi muriatici dephlogisticati) aliisque rebus argumenti chemici. Data Augustae Taurinorum, die 5 Augusti, 1790.* In annibus Crellianis (fascic. I. 1790.) **) legitur, *WESTRUMBIVM* productionem olei aetherei in destillatione acidi muriatici dephlogisticati obseruasse. Narrat clar. GIOBERT, se idem initio hiemis 1789. reperisse. Cum *WESTRUMBIVS* istius olei mentionem tantum obiter faciat, noster de eo diligentius agit. Colore est aureo, limpidum clarumque. Fere euehitur sub finem destillationis, et consistentia oleum vini aemulatur. Quod si, vbi formatum est, destillatio continuatur, euanescit inque vaporibus aquosis e phiala existentibus dissoluitur. Quae ipsa causa est, cur quantitatem e dato pondere misturae acidum muraticum dephlogisticatum gignentis eliciendam definire nostro non licuerit. Suspicatur tamen, vnam libram acidi vitriolici cum duodeuiginti vnciis salis marini grana 30 — 35 eius exhibere posse. Ut quam maxima

*) Obiter monemus, clarissimum *GRENIUM*, prof. rem Halensem, experimentum physicorum Batauorum repetiisse, idque eodem cum successu. Cf. *GREN's Journal der Physik, des zweyten Bandes zweytes Heft*, pagg. 194 ff.

**) Annalium horum, de quibus nostris in commentariis diu nihil relatum esse dolemus, breui recensionem dabimus.

maxima quantitas huius olei obtineatur, lentissime destillandum diligentissimeque curandum est, ne quid acidi muriatici vulgaris euehatur. Alioqui nullum vestigium substantiae oleosae apparet. Tubus, in quo gas acidum vehitur, varie incuruatus sive positus sit oportet, ut vaporess cogantur densenturque, quo possint in phialam guttatum relabi. — Reprehendit G. Stahlianos gas acidum muriaticum oxygenatum appellantes acidum muriaticum dephlogistica. tum, quasi acidum sit phlogisto, quod in rerum natura dari, sibi nequit persuadere, orbatum. Nam si acidum muriaticum vulgare, aut, quod melius, aëris acidus marinus aërem purum contineat, et si tum acidum muriaticum fiat oxygenatum, saltem oxygenato simile, nulla tamen apparent phlogisti extricati vestigia. Praeuidet G., olei in destillatione gas acidi muriatici oxygenati genesin pro nouo hypothesis suae argumento a Stahlianis habitum iri, ut qui dicturi sint, hoc oleum productum esse qualiscunque combinationis phlogisti acido marino inherenteris, iamque vinculis liberati, cum acidum marinum aërem purum in calce metallica ad experimentum adhibita haerentem magis appetat. Sed hoc de GIOBERTI sententia certissimis affinitatis legibus repugnat, creditque G., vix reperiri posse, qui sibi persuadeat, aërem purum lubentius cum acido marino, quam cum phlogisto, copulari. Arbitratur, hoc oleum a materia pendere bituminosa, qua sal communis nunquam non inquinatus sit, quantumvis diligenter eum purgaueris. — Monet, se easdem coniecturas, quas clariss. FOVRCROY in dissertatione de influxu oxygenii in materiam vegetabilium colorantem Annalium chemicorum Parisinorum volumini quinto inserta proposuit, dudum magna ex parte in dissertatione quadam cum societate regia Taurinensi communicata et alibi euulgasse. —

Matériae

Materiae colorantis linteorum, dum haec methodo vulgari albantur, destructionem sic explicat. Aqua, qua linteae continuo humectantur, decomponitur: oxygenium, quod principium est aquae constitutum, magna ex parte a linteis absorbetur: radii deinde solares hoc principium figunt, praetereaque magnam eius quantitatem ex aere atmosphaericо eliciunt. Iam materia linteorum colorans, per se in salibus alcalinis insolubilis, in illis soluitur, ubi oxygenio iuncta est. Hinc utilitas lixiuorum intelligitur. Omnia haec se mox demonstratum esse, g. pollicetur. — Methodum detexit picturis oleosis vetustis pristinum splendorem gas acidi muriatici oxygenati beneficio restituendi. Aliquis adhuc haec methodus difficultatibus laborat, quas ubi g. sustulerit, eam publici iuris faciet.

p. 28 — III. *Dissertatio L. CRELLII de novo cortice se-
35. brifugo (cortice *Angusturae*).* Primum prodiit in annalibus Crellianis anni 1790. Igitur eius contenta hic silentio praeterimus, de iis in annalium Crellianorum recensione dicturi.

p. 36 — IV. *Dissertatio super singulari certarum quarun-
52. dam substantiarum aquae innatantium motu.* Auctore L. BRUGNATELLI. Si duodecim aut quindecim camphorae frustula lineam longa et lata vel minora, in superficiem purae aquae, qua vas e vitro vel sulphure vel resina confectum repleueris, coniicias, tam diu perpetuo ea motu agitari cernas, donec consumta sint; id quod aestiuo tempore circiter dimidiae horae spatio fieri solet. Si tota aquae superficies frustulis camphorae obtegatur, nullus motus oritur. Si haec frustula quatuor lineas superent, nullus pariter motus appetet, nisi pars camphorae accendatur; si frustula cylindros exiguos oblongos figura referant, motus fit mox circularis, ex spiratis vuidior magisque sensibilis, id quod etiam accidit, si aqua calida

da sit. Si frustula ad se proprius accedant, manifesti motus attractionis et repulsionis saepissime obseruantur: lents vitreae ope animaduertitur sub illis frustulis in aquae superficie exiguum eauum, sicuti oriretur, si ex inferiori parte frustulorum camphorae flumen aëris prorumperet. Affuso vini spiritu motus subito desinit: desinit quoquè, si aquae superficies digito baculo metallico aut ligneo tangatur; non etiam, si aquam bacillo vitreo vel sulphureo, aut cera hispanica contingas. In vase cupreo vel ferreo nullus notabilis motus apparet, sed solummodo sibi appropinquant in media aquae superficie camphorae frustula, debilibus aeta motibus congregantur, ibique postea immobilia manent. Primus haec phænomena **ROMIEV** obseruauit descripsitque. Censet, ea effectus electricitatis habenda esse, creditque, camphoram peculiari gaudere electricitate *). Parum placuit **ROMIEV** rem a fluido electrico repetentis ratio **LICHTENBERGIO**, professori Gottingensi, qui in literis ad **KOSEGARTENIUM** datis huiusque dissertationi insertis **) aliam eius explicandæ viam ingressus est. Cum enim tentamina illa repeteret, tum varia aliter, quam **ROMIEV**, vidit, tum probe intellexit, nihil hac in re fluido electrico tribui posse. Sic autem motum istum mirabilem explicat. Fragmenta camphorae, quemadmodum omnia omnino leuia corpuscula aquae superficie innatantia, legibus dum cognitis congruenter sese attrahunt. Sed quo minus, vbi sese attraxerunt, eadem, qua cetera corpuscula, ratione quiescant, impedit figuræ mafæque

*) Vid. D. A. I. F. **KOSEGARTEN** diss. inaug. de camphora et partibus, quae eam constituant, Göttingae, 1785, p. 37. f.

**) p. 38. f.

saeque ipsorum ob magnam, qua gaudent, volatilitatem perpetua immutatio, qua fit, ut etiam fragmentorum singulorum attractio immutetur. — Anno 1787. idem argumentum tractarunt clariss. VOLTA ac BRVGNATELLI, suorumque experimentorum euentum cum eruditis, VOLTA interprete, comunicarunt *). Etiam haec docent, clarissimum ROMIEV phaenomeni istius causam ab electricitate represententem errasse. Non tamen Lichtenbergiana explicatio, utut ingeniosa, viris doctissimis probata fuit, cum idem phaenomenon etiam in multis aliis corporibus, quorum nec forma, nec massa potest mutari, obseruetur. Igitur clariss. VOLTA contendit, causam proximam motuum, qui obseruantur in frustulis tum camphorae, tum reliquorum corporum insigni volatilitate pollutum, aquae innatantibus esse copiosum ac validum ex ipsis vaporum effluxum, seu accuratius loquendo ambientis fluidi contra illorum quasi torrentem renixum; quodcunque tandem sit hocce fluidum reagens, siue aër, siue aqua ipsa, cui frustula illa irrequieta innatant. — Sed vel in hac explicatione, utut verisimilis habeatur, BRVGNATELLVS aliquid desiderare sibi visus est. Itaque rem denuo adgressus multa tentamina instituit, quae quid ipsum docuerint, hac in dissertatione ad eruditos refert. Primum didicit, euaporationem vel celerrimam particularum camphorae aliorumque corporum in aërem ambientem nihil prorsus ad earum motus in aquae superficie conferre. E tentaminibus suis et copiosis et saepius captis; quorum aliquot hic describuntur, concludit; istam variorum corporum proprietatem mirabilem in aquae super-

*) In delectus opusculorum Frankiani tomo tertio, vbi dissertatione Kosegarteniana recusa est.

perficie sese mouendi, vnicē dependere ab euolitione rapida et impetuosa olei aetherei aut humoris huic oleo analogi corporibus istis inhaerentis in aquae superficie contingente, qui humor cum in aliqua superficie aquae puncta sese impingat, motus illos corporum admirabiles variosque ciet. Quo vehementius hic humor prorumpit, eo etiam motus fit vehementior. Spatium, quod particulae corporum aquae innatantes percurrunt, respectu directionis semper oppositum est illi parti, vnde humor protruditur. Quod si e locis contrariis humor prorumpit, motus fit vorticosus. — Quam vera sit certaque haec explicatio, ex hoc tentamine clarissime adparet. Varias sumvit B.R. substantias, quae natura sua in superficie aquae immobiles manent, easque spiritu rectore oleoue essentiali variarum plantarum aromaticarum imbuit: imbutas cum in aquae superficiem misisset, motus idem mirabilis exortus est. — Obiter de olei proprietate crystallisationem certorum salium impediendi vndasque maris sedandi. — Accedit catalogus variarum substantiarum vegetabilium, non omnium (nam noster plus quam sexcenta corpora tentavit, plerumque non sine successu), quae aquae innatantes motus illos edunt. Non modo siccaram, sed etiam viridium succoque adhuc plenarum haec est proprietas. — Denique ratio huiusmodi tentamina cum successu instituendi docetur. Corpora pro diversa ipsorum indole radenda aut forifice acutissima minutatim concidenda sunt. Tum frustula immittuntur in aquam puram frigidam, aut, quod praestat, in aquam radios solares aliquamdiu expertam vel calidam. Quae aqua vbi certo experimentorum numero inseruit, superficies eius mutanda est; alioquin obtegitur crusta oleosa fere inuisibili, quae obstat, quo minus alia corpora in superficie sese mouere queant.

V. Fragmenta epistolarum ANT. MAR. VASSALLI, prof. philos. et socii var. acad., ad L. BRVGNATELLVM super electricitate variorum corporum aliisque rebus argumenti chemici. Clariſſ. VASSALLI experimenta numerosa super electricitate, quam corpora varia, dum rasa in electrometrum Bennetianum cadunt, exferunt, instuere coepit, sic vt tum pondus ramentorum ad electricitatem edendam necessarium per bilancem maxime irritabilem (vtpote quam $\frac{1}{384}$ grani afficit), tum naturam electricitatis exploret. Speciminis loco hic narrat, cum ad radendum cultello aureo vteretur, succulatae aut cerae laccae quod $\frac{1}{384}$ grani nondum penderet, iam electricitatem sensibilem edidisse: si cultellum ex alio metallo confectionum sumeret, maior ramentorum copia necessaria fuit. Instrumentum aureum cuiuslibet figurae semper electricitatem genuit positiuam quodcunque corpus eo raderetur. Instrumenta ex argento ceterisque metallis parata diuersam dederunt electricitatem non modo pro varia corporum rasorum natura, sed etiam pro varia sua forma varioque radendi modo. Optamus, vt V. de tentaminibus suis fusius accuratiusque ad eruditos mox referat. — Obiter tanguntur varia Stahlianorum contra antiphlogisticorum theoriā argumenta, sic tamen, vt a VASSALLO neutram in partem aliquid definiatur. — Continuat V. experimenta sua electrometrica, sic vt non modo corpora in statu naturali examinet, sed etiam partium ea constituentium naturam respectu electricitatis exploret. Sic vidit, metalla, dum calcinantur, naturam suam ratione ignis electrici habitam immutare; etenim limatura in electrometrum decidens semper electricitatem positiuam, calx eodem modo tractata negatiuam exhibuit. Excipiens tamen est mercurius per se praecipitatus, qui electricitatem exhibet positiuam: contra ea hydrargyrum regu-

regulorum per linteum in electrometrum depluens negatiuam ciet Carbones, vti ferrum, electricitatem dant posituam: cineres eorum ex eodem effusi vase negatiuam. Puluis vitri, cerae laccae, sulphurisque eadem ratione tractatus negatiuam sistit: corpora eadem integra posituam. Farina, panis contusus, albumen oui exsiccatum tufumque, tum aliis cibi posituam dant. Horum phaenomenorum rationem reddere eaque ad pauca reducere principia V. nondum audet, cum parum adhuc ipsis constet, quae sit chemica theoria amplectenda.

VI. *Dissertatio super detonatione nitri. Auctore P.58—*

JOACHIMO CARRADORI. Detonationem materie.

69.

rum phlogisticarum nitro iunctarum varia ratione physici explicarunt. Clariss. quidem **FOURCROY** sumit, aërem dephlogisticatum e nitro fuso extricatum in materias agere inflammabiles nitro admistas, sive inflammationem producere. Alii (**SIGAUD DE LA FOND** et **INGEN-HOUSS**) negant, hoc phaenomenon a sola aëris dephlogisticati in principium inflammabile materierum nitro admistarum actione posse deriuari, creduntque, ex his materiebus simul aërem elici inflammabilem, qui dephlogisticato iunctusflammam concipiat atque detonet. Quae explicatio utrum probabilis videatur, parum tamen nostro probatur. Credit is, in nitri detonatione aërem inflammabilem nullas prorsus agere partes, sed omnia ab aëris dephlogisticati in phlogiston carbonum reliquarumque materierum phlogisticarum nitro admistarum actione repetenda esse. Itaque non sumit, ex ipsis materiebus aërem extricari inflammabilem, huncque, dum aëri nitri dephlogisticato iungatur, accendi, sed aërem dephlogisticatum in carbonem recta agere, ex eoque phlogiston immediate elicere et cum eo copulari. Facile intelligitur; hanc explanationem cum ratione Fourcroyana congruere. His

Tom. XXXV. Pars I.

B

autem

autem argumentis nostri hypothesis innititur. Si ad detonationem necessarius foret aér inflammabilis, totius detonatio accideret, quoties nitro iungerentur corpora aërem inflammabilem facile copioseque mittentia. At enim hoc locum non habet. Corpora enim varia, et si cum nitro facilime flammatum gignentia adeoque aërem inflammabilem promptissime mittentia (nam flamma, ut VOLTA docuit, nihil est aliud, nisi vapor candefactus e corpore inflammabili existens, maximamque partem ex aëre constans inflammabili), nullam tamen cident detonationem; quo pertinent vini spiritus, olea essentialia, camphora: e contrario optime cident corpora illa, quae igni exposita, nulla prius flamma edita, in carbones facile vertuntur (tartarus, scobes lignorum etc.). Contendit noster, detonationem nunquam locum habere, quamdiu e corpore phlogistico phlogiston maxime volatile sub forma aëris inflammabilis emergat, sed tum demum accidere, quando phlogiston maxime fixum cum terris salibusque copulatum sub carbonis forma relinquatur. Nam si igni exposueris oleum nitro admistum, primo oleum inflammatur, sequiturque post detonatio, vbi, consumta parte combustibili maxime volatili, carbo relictus est. Omnino quoties noster nitro fuso aëremque dephlogisticatum emittenti corpus phlogisticum adiungeret, semper prius inflammatio, tum detonatio contigit. Igitur ad detonationem gignendam tantummodo pars carbonacea corporis combustibilis, vel phlogiston fixum basique iunctum, non vero illud principium volatile, quod sub forma aëris aëritur, requiritur, ut facile intelligas cur corpora nullum carbonem relinquentia aut phlogiston non figentia cum nitro non detonent. Sulphuris cum nitro detonatio huic rationi neutiquam repugnat: nam sulphur pro carbone purissimo recte potest

ad
to-
ur
nit-
ora
en-
nit-
est
bili-
in-
uo
ra:
ex-
ile
on-
re,
ne
ed
ne
nis
um
ui-
u-
no
m
er
ur
r-
m
e,
li-
ut
il-
m
te
est
potest haberi. Detonatio metallorum dependet a phlogisti parte illa magis fixa, quam metalla calcinata continent, non ab aere inflammabili, qui formam metallis regulinam impertit. Itaque ut metalla detonent, prius sunt in statum carboni vegetabilium analogum redigenda, hoc est, in calces vertenda: quod facile potest experimentorum fide comprobari. — Explosio aëris inflammabilis vera est inflammatio, et si momentanea, coniuncta illa cum strepitu; sed detonatio ab inflammatione proprie dicta natura sua differt, nec quicquam, si fragorem excipias, ipsis cum explosione aëris inflammabilis commune est. In detonatione non videoas flamمام illam amplam, quae in vera inflammatione conspicua fit, sed modo scintillas e corpore ardente emergentes. Vnde apparet, in detonatione non duos vapores elasticos e nitro et carbone existere, qui mutuo sese contingentes ignem concipient, sed tantum e nitro extricari vapor in elasticum, qui phlogiston carbonis adoriat, illudque vinculis pristinis cum impetu liberando strepitum sensibilem edat. — Ut nitrum corpori combustibili vnitum detonet, non necesse est, ut ad rubedinem igniatur: sufficit, illud liquefcere atque ebullire. Vbi enim nitrum ebullit, aër existit dephlogisticatus, ac detonatio locum habet. Corpus combustibile, prusquam detonationi idoneum fit, eum caloris gradum, ut exardescat, naustum sit oportet. Ideo sulphur ad puluerem pyrum parandum prudenter fane adhibetur, quandoquidem sic detonatio fit fortior ac celerior, quae de re a nostro diligenter agitur; ut vehementer errant, qui in puluere pyrio conficiendo sulphure supersederi posse autumant. Duplex est sulphuris inflammatio: altera exiguo calore, flamمام gignens paruam, altera calore longe vehementiore, flamمامque longe viuidiore. Illa puluerem pyrum ful-

sulphure suo spoliat, non incendit; haec veram ciet eius detonationem *).

p.69— VII. *Excerpta epistolae L. CRELII ad L. BRVG-*

74. *NATELLVM super variis rebus reguloque terrae ponderosae.* Multum laudat CRELIVS BRVGNATELLI rationem literas chartae ita inscribendi, vt, etiam si charta ignem sentiat, characteres tamen literarum non deleantur. Optat, vt ratio detegatur chartae maiorem conciliandi consistentiam, ne ignem passa dilabatur. — Placere sibi significat, quae BRVGN. super modo proposuit, quo aër atmosphaericus in corpore humano decomponitur. — De analysi Wieglebiana lithanthracis Liebschwizenensis: de Westrumbiana adulariae PINI: de TROMSDORFI dissertatione super acidi benzoini actione in metalla eorumque calces: de HOFFMANNI examine residui destillationis aetheris vitriolici; quidque illi de acidi phosphoresi natura videatur: TVHTENIVM contendere, sal gemigni Glauberianum, si sal culinaris vitriolumque martiale collipientur: de WEDGWOODI examine arenae ex Noua Hollandia allatae, quae nouum videtur terrae genus constituere: CRAWFORDVM nouum aërem hepaticum nihil sulphuris tenentem reperisse: de metallo novo e terra ponderosa a RVPRECHTO extricato.

p.75— VIII. *Excerpta epistolae L. CRELII et clar. DE LA METHERIE super regulis metallicis e terra calcaria, magnesia, terra silicea ac sale sedatiuo obtentis.* (E diario physico Parisino.) Obiter etiam de salis platinae sine additamento reductione, de regulo magnesiae nigrae, terrae ponderosae, wolframi, molybdaenae, platinae.

IX. *Dis-*

*) Eandem de nitri detonatione theoriam clariss. CARRADORI proposuit in theoria sua caloris (La Teoria del calore, 1789.).

IX. *Dissertatio de platina veteribus cognita.* Au- p. 78—
Auctore P. ANGELO MARIA CORTINOVIS, secretario 132.
*academiae et societatis agriculturae Utinensis.*²⁾ Seorsim haec dissertatio iam prodiit: in annalibus hisce refusa est, cum chemicorum attentione digna BRVG-
NATELLIO videretur. Magno doctrinae apparatu C. demonstrare conatur, platinam non nostro demum seculo repartam, sed iam vetustis temporibus perinde, ac nostris, imo melius, cognitam fuisse. Aliis, inquit, nominibus olim fuit insignita: reperta est in Asia, Europa, forsitanque etiam in Africa, siquidem Atlantis insula fuit Africæ adiacens: ad tempora usque Iustiniani eam varios in usus conuerterunt, plurimique aestimarunt. Hoc ut appareat, primum euincere studet, veteres sub variis nominibus praeter aurum argentumque aliud metallum-perfectum cognouisse; tum hoc tertium metallum omnes proprietates nostræ platinae habuisse, sic ut nukum aliud metallum nec compositio metallica a platina diuersa esse potuerit. Inter nomina illa frequentissimum fuit *electrum*. Legitur etiam de eodem metallo *aurichalcum* etc. —

X. *Excerpta epistolae ANGELI MARIAE CORTI.* p. 133.
NOVIS ad L. BRVGNATELLVM nonnulla additamenta 135.
ad dissertationem de platina veteribus cognita comple-
tentia. Optat, ut chemici (se enim nihil studii chemicæ impendisse fatetur) in hoc argumentum diligentius inquirant. Praeterea aliqua supplet et corrigit.

XI. *Observationes super solis efficacitate ad ceram p. 136-*
albandam. *Auctore SENEBIER, Bibliothecario reipubl. 139.*
Geneuenfis. *Praelectæ in societate Lausonensi.* De his iam alibi egimus, cum actorum societatis Lausonensis daremus recensionem **). In nota adiuncta mouet

B 3 BRVG-

*) Vid. Comment. nostr. Vol. XXXIV. Part. I.

**) Vid. Comm. nostr. Vol. XXXIV. p. 225.

BRVGNATELLI, etiam eam cerae albationem, quae acido muriatico dephlogisticato absolui videtur, cum non succedat, nisi simul radii solares ceram tangant, forsitan a sola hac luce repetendam esse.

p. 140- XII. *Meditationes de formatione granitarum. Auctore Com. de RAZOUMOWSKY. Praelestae in societate Lausonenfi.* Etiam de his iam actum est *).

p. 150- XIII. *Dissertatio de effectibus chemicis lucis in monte alto, comparatis cum illis, qui in locis planis apparent. Auctore DE SAVSSVRE. Praelestia coram regia academia scientiarum Taurinensi.* Nec huius dissertationis contenta hic enumeranda sunt, cum de ea iam alibi actum sit **).

p. 168- XIV. *Epistola II. ANGELI MARIAE CORTINOVIS ad L. BRVGNATELLVM super nomine Vranites nouisque regulis. Malit Platinam uranitem *** dicens nouum autem metallum ab inuentoris nomine Klaprothum.* Suspicatur, in metallis nuper in Hungaria a terris absorbentibus eliciti forsitan platinam repertum iri: qua occasione data nonnulla de platinâ s. electro addit. (Iam constat, deceptos fuisse, qui e terris istis regulos sibi viderentur obtinuisse.)

p. 170. XV. *Relatio IACQVINI filii ad L. BRVGNATELLVM super regulis nouis metallicis.* Scriptis ad IACQVINVM TIHAVSKY, se, analysi nouorum regulorum, qui e terris absorbentibus elici dicuntur, instituta, reperisse, illos nihil esse aliud, nisi ferrum phosphoratum (siderum BERGMANNI).

p. 171- XVI. *Descriptio eudiometri aëre inflammabili 231. (eudiometro ad aria inflammabile), quod praeterea vi- cies gerit apparatus uniuersalis ad accendendos loco in clauso*

*) Vid. ibid. p. 213.

**) Vid. Comm. nostr. Vol. XXXIII. p. 616.

***) Melius uranum dixeris.

clauso aëres inflammabiles quoslibet cum aëre respirabili plus minusue puro varia proportione commixtos, ad que analyſin instituendam tum aërum inflammabilium tum aëris respirabilis, inuenti perfectique ab ALEXANDRO VOLTA, multarum academiarum socio, physices particularis et experimentalis in R. I. Vniuerſitate Ticinensi professore. (Cum tab. aen.) Iam pridem notum est VOLTAE eudiometrum, ad quod non aër nitrosus, quemadmodum ad FONTANAE eudiometrum vsu magis receptum, sed inflammabilis adhibetur. Hac in dissertatione, cuius hoc loco tantummodo initium legitur, clariss. VOLTA de hoc eudiometro experimentisque cum eo captis accurate copioſeque disputat. Primo loco variae describuntur formae, quas hoc instrumentum deinceps induit, initio a simplicissima sumto, inspersisque variis admonitionibus, ad quos in eo conficiendo adque experimenta adhibendo attendendum est. Quo melius intelligatur, qua ratione hic apparatus tractandus sit, exempli gratia nonnulla experimenta describuntur, vnde fatis superque appetet, ratio modusque tentaminum eudiometricorum, quae cum illo possunt inititui.

XVII. *Meditationes de acido marino oxygenato p. 232-
(acido muriatico dephlogisticato) tanquam photometro per 242.
litteras communicatas cum Abb. VASSALLO, prof. philos.*

socioque variarum academiarum, a L. BRUGNATELLO.
Constat, acidum muriaticum dephlogisticatum, si luci exponatur solari, aërem gignere dephlogisticatum, formamque induere acidi muriatici vulgaris. Quod cum SAVSSVRIO videretur luminis intensitati congruenter fieri, credidit, acidum muriaticum dephlogisticatum tanquam photometrum five instrumentum lucis gradui mensurando accommodatum usurpari posse *). Hoc

B 4

loco

*) In dissertatione actis Taurinensisbus inseritâ de effici-
bus chemicis lucis in monte alto etc. Vid. supra XIII.

loco BRVGNATELLI docere instituit, quibus incommodis tale photometrum laboret, adeoque quam parum fidei experimentis photometricis cum eo institutis haberi queat. Primum non videtur ei adhuc certissime demonstratum esse, aërem dephlogisticatum luminis intensitati congruenter generari. Tum negat, acidi muriatici oxygenati idem pondus eandem semper oxygenii quantitatem continere, quandoquidem acidum muriaticum vulgare pro varia praeparatione variisque aliis conditionibus, quas diligenter noster persequitur, oxygenio plus minusque saturatur. Deinde monet, acidum muriaticum dephlogisticatum, cum aquae parum tenaciter adhaereat, formam aëream vehementer appetere, sic ut in fluidum facile transeat aëreum, etiamsi nullam decompositiōnem experiatur. Denique docet, acidum muriaticum dephlogisticatum luci expositum non solum aërem purum, sed alia etiam fluida aëriformia (praeter gas acidum marinum, de quo in tertia obiectione actum est, aërem fixum a magnesia nigra repetendum) exhibere. Silentio transit insignes difficultates cum Saussuriana acidi muriatici dephlogisticati praeparatione (SAVSSVRIVS apparatu vsus est Woulfiano) in primis aestiuo tempore coniunctas. — Obiter B. narrat, se iam ante aliquot annos, priusquam de SAVSSVRII photometro aliquid audiisset, olea quaedam essentialia, a quibus VOLTA fluida certa aëriformia, si cum iis lumini exponerentur, absorberi ipsi dixerat, ad lucis intensitatem mensurandam adhibere voluisse. Sed quo minus rem tentaret, difficultates atque incommoda impedierunt, quae cum tali photometro viderentur coniuncta esse.

p.243- XVIII. Tentamen lithologiae Vesuvii. Autō-
267. re Equ. JOSEPHO GIOENI DE' DUCHI D' AN-
GIO

giò *). Initio huius tentaminis, quod clarissimo debetur inter Italos mineralogo sagacissimoque vulcanorum, in primis Aetnae, scrutatori, de mineralogiae praestantia inque disciplinas, artes omnemque vitam insigni influxu agitur. In primis vulcani de genere humano egregie meriti sunt, cum primas ignis, fusionis, compositionis metallorum totiusque adeo metallurgiae, matris omnium artium nutricisque omnium scientiarum, notiones generarint. Adde, quod, quas olim subierit tellus mutationes, aliter vix possis probabiliter discere, quam si vulcanos scisiteris. — Vulcanorum studium in regno Neapolitano quamvis talium naturae miraculorum diti vehementer adhuc friget, et si per centum et quinquaginta annos plus quam ducenta opera de solo Vesuvio scripta illie prodierint. Fatendum tamen est, hos libros ita comparatos esse, ut, qui admirabilis illius vulcani descriptionem accuratam vereque mineralogicam in iis contineri autumet, egregie fallatur. Primus campos Phlegraeos egregie illustravit **EVIL. HAMILTON.** Eodem tempore clariss. **JOSEPH. VAIRO**, professor Neapolitanus, diuitias vulcanicas illius regionis mineralogice et chemice coepit rimari. Qui licet negotiis impeditus multis graibusque studiorum suorum fructus in opere peculiari cum orbe eruditio communicare non potuerit, cuius tamen discere cupienti liberaliter eos priuatum impertit, praetereaque editioni dictionarii chemici Macqueriani

B 5

Neapo-

*) Seorsim hoc tentamen Neapoli 1790. sub titulo: *Saggio di Litologia Vesuviana* forma octaua prodiit. Totum ob operis raritatem argumentumque annalibus chemicis **BRUGNATELLI** inseruit. Versionem eius germanicam propediem prodituram esse, nuper legimus.

Neapolitanae insignes inseruit super materiis vulcanicis adnotaciones *). Pauci tamen his exemplis ad idem studium persequendum excitati sunt, etsi vulcani substantiis vtilibus adeoque interdum pretiosis neutquam careant. Vulcani quidem Americae meridionalis praeter sulphura salesque minerales platinam exhibent (platinam suspicatur auctor non esse metallum simplex, sed compositum ex auro ferroque, quam compositionem ab ignitione vulcanica diuturna repetit, BOWLESII vtens auctoritate): Vincentini hyacinthos, chrysolithos, enhydros (coaluerunt hi lapides in lauis cauernosis Vicentinis per infiltrationem e moleculis quarzosis, quas aquae in cavernas lauarum inuehunt): vulcani in Vivarais et Velay hyacinthos, sapphyros, granatos; Aetna zeolithos (vulgo perperam aquamarinos et beryllos dicunt. Noster contra FAUIAS DE S. FOND afferit, hos zeolithos lapidibus post lauas demum natis adnumerandos esse.) etc. Quod campos spectat phlegraeos, etsi praeter chrysolithos minutos aut contritos paucissimosque granatos speciosos nihil gemmarum dant; nam quod FERBERVS narrat, in Vesuvio hyacinthos reperiri, falsissimum est: tamen alumine, vitriolo, sulphure scatent. (Hac occasione de alumine insularum Aeoliarum, Pitheusae, Solfatarae, etc. politice, historice et physice, agitur.) His de mineralogiae inprimisque Vulcanorum studio praemissis, auctor ad argumentum proprius accedit. — *De Vesuvio in uniuersum.* Contra IOANNEM DELLA TORRE, qui a physicae subterraneae scientia parum instru-

*) Ex illa editione eas in suam versionem iterum nuper auctius editam transtulit ill. LEONHARDI. Vid. v. g. Tom. I. pag. 175 ff., vbi de Foro Vulcani s. Solfatara.

instructus de historia phaenomenisque Vesuuii scripsit, docetur, Vesuuium non esse montem primitivum, sed veram genuinamque ignis subterranei progeniem, paullatimque e planicie aquis marinis, ut probabile est, testa emersisse, cum strata corticem telluris illic efformantia ignis subterranei vi pedetentim tollerentur, quemadmodum montem nouum in Iacu Lucrinensi 1538 exstissee constat. Cum aëre substantiis mineralibus, quibus antea fixus inhaeserat, elicitus strata petrosa incumbentia peruadere congeretur, violenter ea, cum aliter exitus non daretur, perrupit, eorumque fragmenta sic expulit, ut alia ab igne non laesa extra craterem deciderent, alia ad perpendiculum proiecta in crateris orificium relaberrantur. Haec varias ibi mutationes experta sunt, cum partim tantummodo vistularentur aut calcinarentur, partim imperfekte, partim penitus funderentur, partim in vitra scoriasque abirent, partim in puluerem verterentur. Igitur corpora, quibus lithologia Vesuiana continetur, sunt 1) substantiae primitiuae, 2) lauae, 3) vitra vulcanica pumicesque, 4) brecciae tufique. — Obiter monemus, nostrum polliceri, se historiam Aetnae mineralogicam editurum esse. Ut promissis stet, vehementer optamus. p. 253. Nec enim dubitamus, quin perfectam montis istius igniuomi descriptionem datus sit, cum diuiniis eius mineralogicis rimandis longe plus temporis otiique, quam Vesuui, quem tantum obiter perlustrare potuit, impenderit.

XIX. *Tentamen super principiis viribusque radicis* p. 268-
Calagualae. Auctore BASSIANO CARMINATI, regio professore materiae medicae etc. in regia uniuersitate Ticineni, et socio academiarum regiarum scientiarum Neapolitanae, Senenfis, Mantuenfis, electorali Moguntinae, societatis patrioticae Mediolanensis p. 284.

sis etc. *). Laudes, quibus nonnulli medici Itali novum hoc regni vegetabilis remedium ex America meridionali (prouincia Quito in regno Peruano) in Europam nuper allatum ornarant, in primisque quae clarissimus GELMETTI de insignibus huius radicis viribus medicis euulgauerat **), mouerunt nostrum, ut tum chemiae ope partes radicis Calagualae constitutivas indagaret, tum varia cum ea in aegrotis tentamina institueret. Radix nostra radicibus osmundae regalis polypodiique vulgaris habitu externo admodum similis est, sicut tamen, ut differentia satis notabilis inter illas intercedat. Cum polypodium vulgari calagualam C. diligenter comparat, ut ipsius proprietates externae apparent. Credit, in filicum ordinem calagualam referendam esse. — Duae vnciae pulueris Calagualae duas in partes diuisae inque duo vasa vitrea ingestae sunt. Una pars perfusa est nouem vnciis aquae frigidae, altera totidem ebullientis. Ambae vitris clausis per viginti quatuor horas digestae, sic ut vasa facilius agitarentur. Tempore hoc elapso, ambae tinturae filtratae, diligentissimeque examinatae. Color ambarum idem, odor idem idemque sapor, hoc tantum differimine intercedente, quod tintura cum aqua frigida facta minus colorata esset, minusque haberet tum odoris, tum saporis; aemulabantur satis leuem tinturam radicis rhabarbari, quae odori proprio iungit amaritatem nauseosam auferam; adfusa solutione ferri vitriolata turbidae nigraeque factae sunt. — Ad tinturam spirituosam parandam semiunciae calagualae adfusae sunt tres vnciae alcoholis. Liquor hic in vitro

*) Etiam seorsim excusum prodiit. Versio eius germanica propediem Lipsiae prodibit.

**) GELMETTI dissertationem de hac radice recentimus, vbi *Giornale per servire alla hist. region. di med. Vol. V. Comment. nostr. XXXIV. P. I.* contenta enarrauimus.

vitro diligenter clauso digestus in arenae balneo, sic
 vt calor modicus applicaretur, qui duos per dies eun-
 dem semper gradum teneret. Tinctura filtro pur-
 gata easdem, etiam vitriolo ferri adfuso, proprieta-
 tes, quas aquosae, exhibuit, hoc tamen discrimen
 visum est, quod colorem haberet magis rubicundum,
 retineretque etiam aquae destillatae mixta. — A tin-
 cturis ad decoctionem C. transiit. Tres vncias cala-
 gualae in iusta aquae copia coxit. Decoctionum tin-
 cturae cum aqua ebulliente factae simile repertum
 est, ita tamen, vt illam non aequaret. Etenim fa-
 turatiore fuit tinctu, odore aliquanto fortiore, atque
 sapore magis distincto intensoque. — Iam vt extra-
 ctum calagualae obtineret, septem eius vncias in ma-
 china Papiniana cum sufficiente aquae quantitate co-
 xit, coctionemque noua aqua adfusa toties repetiit,
 donec aqua nullam amplius qualitatum radici huic
 propriarum adipisceretur. Ita calagualae omnibus
 illis partibus ablatis, quas aqua extrahere potuerat,
 nactus est variorum decoctorum euaporatione tres
 vncias duasque drachmas cum dimidia extracti, quod
 sapore esset austero et adstringente, tinctuque aequa-
 fuisse extractum vinorum corticis peruviani, si minus
 fuisset rubicundum. Una pars huius extracti ad spis-
 siorem consistentiam redacta colorem contraxit fu-
 scum spissitudinemque cerae, atque glutinosa et te-
 nax facta est. Altera extracti portio cum alchohole
 dedit tincturam illi tincturae aequalem, quam dige-
 stio huius ipsius liquoris cum puluere calagualae pri-
 us generat; hac tamen intercedente differentia,
 quod contineret materiam distinctam inque tenaces
 grumos coalitam, qui prunis impositi non modo, vti
 quaevis alia materia vegetabilis, conflagrarent, verum
 etiam sonum crepitumue, qualem nonnulli edunt sales
 igni expositi, producerent. Nec aliud quicquam sunt
 hi grumi, quam pars illius ipsius substantiae extracti.

vae ab alcōhole prius solutae; etenim non minus huic fluido, quam aquae, iungi se patitur. — Cum C. partium in alcōhole solutarum naturam rimaretur, non potuit aliquem characterum resinis priorum in illis reperiē. Manserunt quidem in vitro, liquore euaporatione abacto, aliquot grana materiae veram resinam referentis; sed accuratius examinata aliam prorsus naturam exseruit. Facillime aqua soluebatur; spirituosa ipsius solutio aqua adfusa non turbabatur; nullum omnino ad erat signorum, quibus resinae dīgnoscuntur. (Continuationem infra habebis.)

p.284- XX. *Super transmutatione gypsi in chalcedonium.*

285. (E nouis actis Petropolitanis.) Clariss. DE CAROSI per seriem fossilium ac petrificatorum circa Cracoviam repertorum transmutationem lapidis calcarei in silicem, gypsi in chalcedonium aliasque huiusmodi metamorphoses terrarum primituarum demonstrasse sibi visus erat. Series horum fossilium ab ipso ad academiam Petropolitanam transmissa in primisque specimina gypsi, in quibus de ipsius sententia metamorphosis oculis pateret, incitarunt academiam, vt iuberet clarissimum GEORGI, cum ipso hoc gypso experimenta instituere. Cum gypsum multos per annos omnibus tempestatibus expositum stetisset quo tempore ad metamorphosin promouendam saepius humectatum fuit, tamen ne minimam quidem subiit immutationem, vt CAROSII transformationes in regno minerali dependentis hypothesi nihil hinc roboris accedere videatur.

p.285- XXI. *Liquor ex stirpibus et necandis lumbricis ter-*

restribus aliisque insectis hortos laudentibus. (Ex iisdem actis.) SOCOLOFII inuentum. Constat hic liquor e tribus partibus aquae calcis viuae duabusque solutionis saturatae aquosae alcali fixi.

XXII. *De noua specie lapidis.* Est spatum sap. p. 286-
phyrinum RAZOUMOWSKY, qui de eo in actis Lau- 287.
sonensibus egit *).

XXIII. *Facilis methodus acidum nitrosum in vi.* p. 287-
triolico detegendi. *Auctore BRUGNATELLI.* Aci- 288.
dum vitriolicum venale saepenumero nitroso acido
inquinatum est. Ad hoc inquinamentum vtitur BR.
stramine alcali volatili aérato humectato, illudque
acido vitriolico lente admouet. Quod si, illo admio-
to, nebula densa alba existit, acidum inest nitrosum.
Hoc singulare phaenomenon pariter locum haberet.
si acidum vitriolicum muriatico esset inquinatum, sed
hoc nunquam inest in vitriolico vulgari methodo
parato.

XXIV. *Academiae. De quaestione a societate.* p. 288-
regia medicinae Parisina proposita. 289.

XXV. *Relatio de variis obiectis historiae natura-* p. 289-
lis. De collectionibus fossilium Helueticorum, quos 293.
viri clarissimi, BERTHOVT VAN BRECHEM filius,
STRUVIVS et EXCHAQVET formarunt venduntque.

Tomo altero continentur haec:

T. II.

I. *Examen physico-chemicum aquarum nonnullorum p. 1-22.*
rum puteorum fontiumque Veronae. *Auctore IOAN-*
NE SERAPHINO VOLTA. Aquarium bonitate Vero-
na excellit. Scaturiunt enim e collibus satis eleuatis,
quorum ad radices Verona sita est, colanturque per
solum non limosum neque materiis corruptis inqui-
natum. Frigidae sunt, limpidissimae, maxime pel-
lucidae, insipidae. Pondus specificum si species, su-
perant aquam destillatam tribus ad septem partibus
millesimis. Iam hinc apparet, non esse purissimas,
quod etiam melius artificiis reagentibusque chemicis
demon-

*) Vid. Comm. nostr. Vol. XXXIV. p. 206.

demonstratur. Reperit in iis V. varia proportione chemice soluta terram siliceam, terram calcaream, magnesiam. Menstrua, quorum interuentu haec principia terrea aquis vniuntur, sunt acidum muriatum, aëreum inque nonnullis aquis vitriolicum. — Monet hac occasione clariss. V., errare, qui terram ponderosam salitam solum acidi vitriolici in aquis praesentiam prodere autem. Etenim sal ille etiam per alia principia potest decomponi, albidumque dare sedimentum, etiamsi nihil in aquis acidi vitriolici insit. E. g. quaelibet aqua acidum aëreum continens, solutione terrae ponderosae salitae adfusa, terram ponderosam aëratam demittit, maxime si aëreum acidum cum aliquo salium trium alcalinorum coniunctum est; id quod e nuperrimis WITHERINGI tentaminibus satis elucet. Itaque ad acidi vitriolici in aquis praesentiam demonstrandam non sufficit, illas adfusa terrae ponderosae salitae solutione turbari (idem enim etiam aquae simpliciter aëratae patiuntur), sed sedimentum appareat necesse est insolubile, quod omnium acidorum vires eludat. — Iam quaerit auctor, quo artificio terra silicea, quam constet solis acidis fluorato et phosphoreo nubere, cum aquis istis intime copulari potuerit. Cum omni aqua per strata sabulosa aut silicea profluens destillando semper paullulum terrae siliceae demittat, sponte nascitur suspicio, hoc fluidum etiam terram siliceam posse suscipere. Addit suspicioni huic pondus haud leue corrosio phiolarum vitrearum, in quibus aqua communis igni vehementi ebullire cogitur: haec enim nitro eripit silicis portionem, quam primum soluit, tumque refrigerata deponit. At enim si aqua natura sua menstruum terrae siliceae foret, hanc terram, inprimis adiuuante calore, maiore quantitate solueret, eaque penitus saturaretur. Igitur dicendum est, principium quod-

quoddam in aqua contentum, non totam huius fluidi massam, terram soluere siliceam. In elementis illud principium sibi videri esse acidum ignotum aquae proprium, quod succo lapidifico philosophorum antiquorum responderet. Nunc vero e comparatione frigurae nitri cum figura quarzi et aquae crystallisatae, e frigoris sensu, quem tria haec corpora linguae imprimunt, denique e lumine phosphorico, quod silices attritu spargunt simile illi, quo aëris vitalis corpora ardentia auget, concludere malit, menstruum illud ignotum esse oxygenium, principium aquae constitutuum, quod terram siliceam non minus potenter attrahat, quam terra ponderosa acidum vitriolicum, cui iuncta efformat corpus omnibus refractarium acidis. Aquas autem Veronenses aëre puro adeoque oxygenio redundare, noster experimentis demonstrat. — Ex omnibus tentaminibus a nostro institutis consequitur, in aquis potabilibus Veronae in vniuersum reperiri 1) terram calcaream saepissime acido aëreo, saepe muriatico, interdum vitriolico iunctam, 2) in copia minore magnesiam vnitam tantummodo aut acido muriatico, aut aëreo, 3) in quantitate etiam parior terram siliceam excessu aëris puri solutam. Itaque aquae puteales Veronenses maximam partem duris sunt ad numerandas, quas prius depurari oportet, quam possint tuto usurpari. Suspicatur auctor, ab vsu quotidiano talium aquarum lithias in repetendam esse apud plebem Veronensem frequentissimam, in primis prope colles, vbi aquae inquinamento terreo maxime scatent. Principium alcalinum humorum, vbi aquae haustae excernuntur, sufficit ad terram præcipitandam calculosque temporis progressu in renibus aut vesica generandos. Ad corrigendas tales aquas sufficit sola ebullitio; qua inquinamentum terreum de-turbatur.

II. Fragmentum epistolæ JOSEPHI BLACKII, pro p. 23 —
fessoris in vniuersitate Edinburgensi etc., ad clariss. LA. 26.

Tom. XXXV. Pars I.

VOISIERIVM. Multis laudibus effert nouam anti-phlogisticorum theoriam, quam ipse quoque amplexus est. Scribit, se mox editurum esse dissertationem suam per aqua ebulliente nonnullorum fontium, Hiberniae petrificata silicea formantium.

p.26— III. *Fragmentum epistolae L. CRELLII ad BRVG NATELLVM.* De terra puluerem pyrium externo habitu mentiente a GREGORIO in Cornubia reperta, in qua g. nouum suspicatur metallum latere. — De oleo in destillatione acidi muriatici dephlogisticati a GIOBERTO reperto.

p.27— IV. *Fragmentum epistolae eiusdem ad BRVG NATELLVM.* De LOWIZII inuentis super carbonum virtute dephlogisticandi liquores fuscos etc. — De vsu carbonum in nitro coquendo a GADOLINO proposto. — WESTRUMBIVM, cum terrarum alcalinarum metallisationem crucibulis maxime porcellaneis vtens tentaret, nihil regulini na>sum esse.

p.28— V. *Nova ratio conseruandi ac concentrandi acidum citrinum.* *Auctore L. BRVGNATELLO.* Succus citreorum vixdum sua e carne expressus, quamvis vnum ex acidis regni vegetabilis fortissimis, tamen ob mucilaginem multam admistam sponte sua degenerat, contrahitque saporem amarum atque ingratum, fitque vsibus suis ineptus. Variis modis chemici hunc succum ab ista degeneratione commode efficaciterque defendere conati sunt, sed hucusque tentaminum exitus consilio parum respondit. Etenim si, quod nonnullis placuit, succo citrino acidum minerale admisceas, variae ipsius qualitates immutantur, e. g. vis perit refrigerandi etc. Arena, quam alii in fundo lagenarum, vbi succus iste asseruatur, ponunt, eius bonitatem fortasse citius corrumpit. Neque oleum superfusum ipsum intactum seruat: potius temporis progressu ei impedit odorem ingratum oleosum. Methodus GEORGII vulgo optima perhibetur.

hibetur. Ad conseruandum succum citreorum iubet lagenas eo repletas in cellis glacie plenis asseruari, adque ipsum concentrandum mala citrea in fragmenta dissecta gelu exponi congelatisque foramina acubus insculpi, per quae acidum post scaturiat. Sed facile intelligitur, huius rationis vnum limitibus sane arctis circumscriptum esse. — Etiam b. varia hoc consilio, sed incassum, tentauit, donec tandem reperiret, quod fini proposito respondere videretur. Cum aliquot ipsum experimenta docuissent, substantiam mucilaginosam sponte sua, sed tardiori gradu, a succo citrino omnem secedere, impedire studuit, ne ista substantia temporis eo interuallo, quod ad ipsius separationem necessarium est, corrumperetur, cuius corruptionis contagio non posset non etiam acidum citrinum affici. Igitur modo vulgari succum e carne citreorum maturorum expressit, perque linteum collauit. Post dimidiam horam percolationem repetiit, vt paullulum separaret mucilaginis, quod in vasis fundum deciderat. Quo facto, adiunxit succo spiritum vini rectificatissimum, seruauitque plures per dies mictionem in lagenam clausa. Hoc temporis interuallo decedit copiosum sedimentum mucilaginosum, quod chartae bibulae ope separatum fuit. Si liquor nimis densus esset, qnam vt filtrum posset pertransire, dilutus fuit vini spiritu. In filtro remansit mucilago praecipitata, acidumque citrinum purissimum vini spiritui vnitum in vase supposito reperiebatur. Jam b. spiritum vini ab acido euaporando abegit. Acidum tum colorem contraxit subflavum tamque fuit concentratum, vt sapore tentatum pro acido minerali facile habuisses. — Vbi non magna est acidi quantitas, haec euaporatio in vasis apertis tuto potest institui; etenim qui caloris gradus spiritum vini in vapores extendit, is in acidum citrinum nihil valet. — Acidum hac ratione paratum varia con-

nubia peculiaris naturae init, de quibus auctor ali
aget occasione.

p.33—

160.

VI. Continuatio tentaminis lithologiae Vesuui.
Auctore Equo. IOSEPHO GIOENI DE' DUCHI D'ANGIO.
De saxis primordialibus Vesuui. Primum in yniuersum de variis montium respectu originis et aetatis ordinibus. Origo quae sit substantiarum lapidearum primordialium, tam videtur auctori absconditum nebrisque adeo densis obuolutum, ut ingenii humani viribus nulla possit ratione indagari. Lapidès calcarei, marmor margae, amianthus, micae, chrysolithi, lapides rnei, schoerli, granati, zeolithi feldspatum, petrosilex et quarzum sunt lapides primordiales simplices saxaque composita, quae ab igne illaesa in Vesuui reperiuntur. Lapidès calcarei varie indurati ceteros copia ter superant; interdum saxis primitiuis adhaerent; plerumque matrices efficiunt crystallorum schoerli, granatorum, zeolithorum etc., quando hae substantiae non inuicem mistae sunt ipsaque saxa constituant. Terra calcarea etiam tanquam principium constitutivum nonnullis saxis continetur. Omnes hi lapides fragmenta exhibent hic illic sparsa diuersi voluminis; qui in monte regione altiore occurunt, melius sunt conseruatae maiorisque voluminis, quam ad radicem sparsi; etenim motus ac decompositio posteriores in fragmenta minutâ redegerunt in superficie per atmosphaerae vicissitudines magis, quam priores, mutata. Nonnulli exterius calcinati videntur; sed hic effectus in magnâ numero concretionum lapidearum etiam sine immediata praesentia ignis producitur. — Substantiae primordiales non reperiuntur mistae lauis circum magnum craterem, nec prope aperturas igniuomatas quae illum ad variam distantiam cingunt, vnde aliquis concludat, per eruptiones Vulcani expulsa esse; neque etiam in exterioribus lavae fluminibus

appar
miti
tae
tem
exist
cani
tur.
vulc
expa
quit
quo
altis
est,
mat
cent
que
num
ris
bus
qua
men
stra
susp
Id
stea
aqua
can
ign
que
not
ard
sen
pri
riu
alb

apparent

apparent ad basin diuergentibus, in quibus fusio primituam ipsarum indolem immutatura fuisset. Positae sunt super strato terrae vegetabilis, quod montem vestiebat, priusquam conus craterem continens existeret cresceretque tantam in molem effluviis vulcanicis, atque eruptiones laterales conspice redderentur. Sparsae iacent sub omni illo, quod extrinsecus vulcanici appetet, aut vltimis temporibus e cratera expulsum aut a pluviis deuectum fuit. — Loci, in quibus haec substantiae occurunt, satis demonstrant, quo modo hunc situm occupauerint. Nam cum in altissimis montis regionibus reperiantur, putandum est, e fauibus vulcani diu post ipsius primam formationem expulsas esse. Tamen non admodum recenti tempore haec eruptio accidere potuit, debuitque praecedere omnia lauae antiquae flumina etiam nunc visibilia, forsitanque ipsam formationem crateris hodierni. Igitur adscribenda est temporibus, quibus superficies Vesuuii iam ab hominibus coleretur, quoniam dudum mons vomere desierat. Cum fragmenta talium lapidum saxorumque reperiantur in strato imo materiarum, quibus Pompeii obruti sunt, suspicatur auctor, ab hac eruptione repetendos esse. Id credit, vni soli eruptioni adscribendos esse, posteaque progressu temporis in varias partes montis aquarum vi etc. dispersos fuisse. — Solus inter vulcanos Vesuuuius eructauit substantias primordiales ab igne illaesas prorsusque tales, quales in stratis venique repererat, id quod primus sibi videtur noster ad notare. Omnes montes igniuomi in Europa adhuc ardentes quicquid euomunt, ignem plus minusue sensit; deque vulcanis Asiae, Africæ Americæque idem referunt obseruatores. — Inter substantias primordiales, quae in Vesuuio ab igne illaesae reperiuntur, singularem merentur attentionem granati albi, non alibi hucusque, nisi in materiis vulcanicis,

inuenti. Contra SAGIVM, ROMEVVM DE L' ISLE' et FAVIAS DE ST. FOND auctor contendit, hos granatos natura sua albos esse, non vero, quod illis placet, per vulcanicum ignem albo colore imbui. Hi granati perinde, ut ceterae substantiae lapideae, reperiuntur nunc singuli, nunc aggregati in cavitibus geodarum calcareorum aut in fissuris variorum aliorum lapidum in massa informi aut sub figura crystallina regulari: etiam ad formanda saxa ad basin vulcani sita suum conferunt, suntque vna e substantiis constituentibus granitas saxaque composita. Niquid relinquetur, quod originem vulcanicam argueret, eos noster, non cum aliis granatos *Vesuui*, sed *granatos albos Neapolitanos* vocavit; etenim reperit eos in materiis, quae basin subterraneam illius regionis constituant. — *De lauis.* Examen lauarum chemicum, quod via sicca instituitur, parum ipsarum indolem illustrat. Omnes in vitra sic abeunt fere homogenea, vnde opinio nata est, principia earum constitutiva uniformia soscisque vulcanorum propria esse. Analysis via humida facta monstrauit quidem substantias corporibus mineralibus cognitis analogas, sed cum inde non possint generales deduci conclusiones, parum promovit scientiam vulcanorum, donec repetitae observationes naturae scrutatorum studiumque montium igniuomorum situsque ipsorum aperte demonstrarent; materias vulcanicas nihil esse aliud, nisi saxe primitiva igne tacta Vulcanorum, quorum centrum siue focus princeps creditur non semper aequali distantia remotus esse a superficie regionum, vbi isti montes vertices suos fumantes extollunt. Hinc fit, igne sine discrimine diuersa illa strata, quae regnum lapideum constituant, adgrediente, materiae non modo ex alio Vulcano sed etiam in alia eiusdem Vulcani eruptione aliae in conspectum veniant. — Sub nomine lauarum generico intelliguntur saxa vulcanica,

nica, quae ad certum fluiditatis gradum redacta e vulcanis sub forma fluminum ignitorum aut fragmentorum singulorum proruperunt, postque refrigerando duritatem nausta sunt. Lauae compactae inter omnes minimam passae sunt immutationem, sic ut interdum vix possint a saxis distingui primordialibus. Vbi ignitio aërem iam coepit in saxis e vinculis suis liberare, lauae melius possunt agnosciri, etenim tum poris adspersae sunt. Lauae compactae centrum occupant flumen igneorum, adeoque ab aëre atmosphaericо non possunt contingi. Porosae occupant partem superiorum fluminum, suntque tectae scoriis exterioribus. Lauae compactae, quae fragmenta solitaria constituunt, debentur primo impetu explosionum. Basaltas lauis compactis noster adnumerat, monetque, ab iis saxum trapezium (*Trapp*), cuius neutquam est origo vulcanica, probe distinguendum esse. Duo assumit noster basaltarum genera: unum basaltas homogeneos, colore, consistentia ac quasi duritie ferrum aemulantes, alterum lauas columnares aliarumque formarum complectitur. Videntur vulcani nostris diebus non amplius basaltas posse formare. Vulgo creditur, figuram basaltarum a subita condensatione materiae fusae aquis immersae repetendam esse. Sed possunt etiam aliae esse huius conformatioonis causae; etenim auctor basaltas reperit in Aetnae vertice, quo non probabile est mare unquam ascendere potuisse *). Probabilius est, lavas natura sua certam quandam figuram affestare. Constat, terras argilloosas, dum siccantur, in partes angulares regularesque secedere, cui ipsi proprietati faxi trapezii forma prismatica debetur. — Solos

C 4 basaltas

*) De basaltis, e quibus omnis Aetna a basi ad altissima usque cacumina constat, alio noster loco ageret.

basaltas veri nominis, quos auctor vidit e Vesuuio oriundos, accepit ab HAMILTONO, qui eos post eruptionem anni 1779 collegerat. Secundo generi, i.e. lauis columnaribus sunt adnumerandi. — *Vitra ac pumices.* Vitra characteres fistunt certissimos originis vulcanicae. Lauae vitrificatae non amplius possunt agnosciri; etenim perdiderunt characteres suos internos externosque, nouosque contraxerunt repetendo illos a reunione intimaque coniunctione substantiarum, quae prius inerant magis diuisae adeoque magis visibles. Discrimini harum combinationum debetur vitrorum vulcanicorum varietas, dependetque nunc ab actione ignis plus minusve intensa, maius minusve temporis spatium durante in lauas, nunc a maiori minoriue lauarum ad fusionem proclivitate. Vitra compacta et homogenea debentur fusioni completas basis omniumque substantiarum in lauis contentarum, monstrantque ipsa natura sua compacta, aërem et ipsis penitus euolutum fuisse, cum repetita fusio, ab atmosphaerae contactu libera, ea in statum compactum redigeret. Actio repetita et alternans ignis aërisque atmosphaericci in massam vitrificabilem aliquius lauarum generis principium aëreum euoluit: huiusmodi vitra cum cavitatibus fissurisque obfessa sunt, facie vitriformi ferme carent, magnaue sunt leuitate. Eaedem vires in aliud vitri genus agentes primae generant. — Vitra compacta in Vesuuio rara sunt. E contrario vitrorum porosorum s. scoriatum magnus ibi numerus reperitur. Haec circa crateres existant, fluminibusque lauae imposita sunt. Quae ad margines occurunt craterum, fere leuiora sunt; nam cum saepius eructata inque vulcani fauces relapsa sint, saepius tum ignis tum aëris atmosphaericci vires experta sunt. Scoriae flumina lauae contegentes plerumque ponderosaes sunt; semper supra lauis porosis, quatenus admodum hae supra lauis compactis, iacent, incre-
dibi.

dibilique formarum diuersitate ludunt. In Vesuuio, vbi flumina lauae fere sunt nec admodum alta, nec multum lata, accidit, vt eruptiones materierum penitus scorificatarum, sine illo consortio lauarum compactarum, oriantur; sed nunquam euenit, vt aliqua fiat eruptio aere in libero sine scoriis. Ipsi basaltae, quos nunc orbatos videmus vitris (quae causa fuit, cur origo ipsorum vulcanica in dubium vocatur), in externa sua superficie scorias habuerunt, sub quibus figuram suam nacti sunt: id quod noster semper in Aetna obseruauit. Scoriae mox vegetatiōi viles fūnt; etenim facile fatiscunt, latissimamque superficiem atmosphaerae exhibent; per torrentes auferuntur, interdumque ab hominibus contēruntur. Quotiescumque flumina cernuntur nuda lauae compactae ac basilarum, vix licet dubitare, quin scoriae, quibus coniecta erant, destrunctae fuerint. — A fragmentis scoriarum grauium leuiumque puzzolanae oriundae videntur. Reperiuntur intra crateres valeanorum extinctorum. Forma ipsarum nunc est rotundata, nunc angularis: prior videtur repetenda esse a maiori gradu vitrificationis, fortassisque collisionis, qua anguli fuerint obtusi. Non raro haec fragmenta comitantur crystallos solitarias feldspati, schoerli, granatorum omniumque ceterorum principiorum lauas constituentium. Puzzolanae, quibus ad Vesuuium homines vtuntur, sunt fragmenta scoriarum fuscarum, maximam partem leuium angulosarumque. Color rubicundus multarum puzzolanarum calcinationem indicat: fuscae plerumque adoperatae sunt terra subtili flava; in vniuersum omnes sunt argillosae, id quod nostro inde videtur repetendum, quod diu in crateribus morantur, vbi expositae sunt actioni lentae vaporum acidorum, qui ad perfectam vsque vulcani extinctionem remanent. — Prope litus maris ad Vesupii radices saepe reperiuntur pu-

mices ad eundem vulcanum referendi, erratici remotique ab illis locis, vbi ceciderunt, probabiliter repetendi ab illa eruptione, quae Pompeios obruit. Eruptiones recentes nihil amplius pumicum eruant. — Addit. hic noster nonnullas obseruationes, cum omnino omnes Vesuuii materias vulcanicas, tum in primis vitra in vniuersum spectantes. Bases omnium lauarum huius vulcani sunt lapis corneus, petrosilex, amboque inuicem misti: vnius solius species basin constituant granati rubri. Lapidés cornei trans-eunt in vitra plus minusue nigra; petrosilex in vitrum subalbidum, cinereum, aut dilute rubrum; denique basis mista in vitra colorata, saepe opaca. Lauae, quarum basis est lapis corneus, multos schoerlos fere continent, qui ante ipsam basin funduntur; lauae, quarum basin petrosilex efficit, continent maiorem, quam reliquae, feldspatorum copiam, quae fusioni resistunt, interdumque perfectissimae scorificationi, atque intacta manent. Sic videtur, in basi mista vnius alteriusue principii excessum colorem ac vitrificationem porosam, filamentosam aut mistam determinare. Pumices Vesuuii credit auctor petrosilicem basin habuisse. — *Lapilli, topi et brecciae.* Insignis copia fragmentorum quasi rotundatorum pumicum alborum e Vesuvio ceterisque omnibus montibus igniuomis regionis phlegraeeae expulsorum characterem constituit huic terrae proprium neque ipsum cum aliis regionibus vulcanicis Italiae forsitanque totius Europae communem. A pumicibus non differt nisi volumine modoque expulsionis e fauibus vulcani. Quibus naturae viribus ingens pumicum massa in Vesuuii montiumque igniuomorum crateribus formata, in fragmenta minuta diuisa tumque sub grandinis forma expulsa fuerit, prorsus absconditum est vixque licet coniecturis assequi. Talis lapillorum imber Pompeios, Stabias, Herculanium sepe-
liit.

luit. — Vna cum lapillis eructatus est puluis e collisione pumicum ortus: huic aquarumque infiltracioni tophi vulcanici suam debent originem. — *De methodo catalogi lithologici Vesuuui.* Auctore lapides saxaque primordialia ab igne illaesca e laesia distinxit, primaque secundum ipsorum characteres internos externosque, BERGMANNI, KIRWANI, CRONSTEDTII, WALLERII rationem secutus, disposuit. Laesa ab igne primum in statu eo considerat, in quo eructata sunt a vulcano, tum in variis illis alterationibus, quas atmosphaerae vires produxerunt. Clas-
ses eorum secundum characteres vniuersales exter-
nos, species secundum bases constituit. — Sequi-
tur iam ipse catalogus lithologiae Vesuuianae, non
nudus ille, sed adnotationibus auctus.

VII. *Continuatio descriptionis eudiometri aere in- p. 161-
flammabili etc.* Auctore ALEXANDRO VOLTA. 286.

VIII. *Experimenta et obseruationes super pure p. 287-
cantri nonnullisque fluidis aëriformibus e substantiis ani- 311.
malibus destillatione et putrefactione eliciti.* Accedunt
meditationes supra aëre hepatico-sulphureo. Auctore
A. CRAWFORD, M. D. regiae societatis Londonensis
sodali. -

IX. *Epistola G. SAVNDERS ad SIMMONS supra p. 312-
nouo extracto corticis peruuiani, quod in America me- 316.
ridionali praeparatur.*

X. *Fragmentum epistolae FABBRONI ad BRUG p. 316-
NATELLVM supra prodigiis PENNETI, menstruo na- 318.
turali resinae elasticae ac lateribus aquae innatantibus
(mattoni galleggianti).* De fraude PENNETI, famosi
fontium venarumque metallicarum indagatoris, de-
tecta. — Reperit F., menstruum naturale resinae
elasticae esse naphtham petrolei. Hoc menstruum
ipsum in frigore omnem soluit paucarum horarum
spatio. Vbi euaporauit, resina relinquitur nullam
experta mutationem. — Detexit etiam artificium
parandi

parandi lateres aquae innatantes, quorum **VITRV.**
VIVS, **PLINIVS** ac **STRABO** mentionem fecerunt.
 Credit, huiusmodi lateres in aedificiis exstruendis
 magni usus esse posse. Etiam ad naues aedificandas
 videntur ei cum insigni fructu posse adhiberi: nam
 cum sint leuiores ligno, incombustibles, nec boni
 conductores caloris, possent usurpari maxime ad eas
 nauis partes construendas, vbi puluis pyrius seru-
 tur, coquitur etc.

p.319- **328.** XI. *Continuatio tentaminis super printipis viri-
 busque radicis Calagualae.* *Auctore BASSIANO CAR-
 MINATI, regio professore materiae medicae etc.* E
 quatuor vnciis calagualae destillatio elicuit liquorem
 subacidum duarum vnciarum, oleumque densum, ru-
 brum, obscurum, empyreumaticum sexaginta gra-
 norum: quod in retorta remanserat, igne aucto in
 cineres quinquaginta quinque granorum abiit. —
 Septem vnciae calagualae in crucibulo ampio nouo-
 que combustae in cineres abierunt, qui septuaginta
 quinque grana penderent, sapore essent salino, vtque
 magnes ostendebat, aliquid ferri continerent. Cum
 tanta aquae copia elixarentur, quanta ad saporem
 omnem salinum auferendum sufficeret, terram depo-
 fuerunt, quam acidum nitrosum cum magna efferue-
 scentia protinus suscepit. Haec solutio nitrosa, al-
 cali phlogisticato admisto, paullulum caerulei Bero-
 linensis demisit; alcali volatili caustico adfuso, sedi-
 mentum dedit terreum, quod acido vitriolico super-
 fluo saturatum in verum abiret alumen; denique al-
 cali fixo adiuncto, depositus nonnullas particulas ter-
 reas, quae cum acido vitriolico gypsum generarent.
 Idem sedimentum ortum est, cum solutioni loco al-
 cali fixi acidum oxalinum s. acidum sacchari adiunge-
 retur. Iam ad omnes indagandas partes, cineres ca-
 lagualae constituentes; etiam lixiuum examinandum
 fuit. Quod cum auctor percolasset coegissetque eu-
 porare,

porare, sedimentum relictum est salinum octo granum, non simplex, sed e duobus salibus diuersis compositum. Prior sal habebat naturam neutram, similisque erat sali marino: etenim figuram cubicam affectabat, in prunis decrepitabat iunctusque solutioni hydrargyri nitrosoe in frigore paratae album demittebat sedimentum. Alter indolem exseruit alcalinam: etenim cum acidis efferbuit, aëri expositus delicuit, cumque aceto terram foliatam tartari genuit. — Praeterea notare conuenit, e radice nostra igne aliisque mediis eadem fluida elastica permanentia elici posse, quae in vniuersum e radicibus siccis pari modo tractatis oriuntur. — Radix calaguala parum valet ad carnes animalium mortuorum a putredine defensandas. Nam cum noster carnem bouinam tres in partes aequales diuisisset, singulasque in totidem vasa vitrea immisisset, quorum primum sex vncias aquae communis, alterum quatuor decocti cum drachma vna calagualae parati, tertium tantundem decocti corticis peruviani eadem ratione praeparati teneret, caro in aqua posita sub finem primi diei, in decocto calagualae initio tertii corrupta solutaque est, sed quae decocto corticis peruviani immisfa erat, vix hebdomade praeterita coepit signa putredinis exserere. Idem tentamen alia ratione institutum (suspendit auctor carnes supra vasis decocta memorata tenentibus, vel adspersit easdem puluere calagualae et corticis peruviani) similem habuit exitum. — Quod vires radicis huius in corpus humanum attinet, lectores a BRUGNATELLO ipsum CARMINATI libellum seorsim excusum adire iubentur; cum enim haec libelli pars mere sit argumenti medici, eam annalibus chemicis non censuit inserendam*).

XII.

*) Nos etiam de hac parte ad lectores nostros referemus, vbi de versione germanica huius opusculi verba faciemus, propediem typis exscribendae.

p.329- XII. Elementa artis tinctoriae, auctore BER.
349. THOLLETO. Extrahitum operis maioris *). (E dia-
rio physico Parisino.)

p.349- XIII. *De acido sulphurico oxygenato.* Describi-
351. bitur GIOBERTI Taurinensis methodus acidum sul-
phuricum oxygenandi rationi VAVQVELINI et BOV-
VIERII ob facilitatem multum praeferenda. Su-
muntur duae vnciae magnesiae nigrae subtilissime
pulueratae, phialae ingeruntur, ac perfunduntur
tribus vnciis acidi sulphurici venalis, quod in aeraeo-
metro Baumeano 68 ad 70 gradus indicet. Tum
adiunguntur duodecim vnciae aquae destillatae; mi-
scela digeritur calore 60 — 70 graduum thermome-
tri Reaumuriani; ubi sex per horas digesta est, cogitur
circiterdecem minuta ebullire; tum admiscentur duo-
decim vnciae aquae, miscela ab igne remouetur, re-
frigeratur ac percolatur. Est haec vitriolica magne-
siae nigrae solutio cum portione acidi oxygenio super-
saturati. — Acidum sulphuricum oxygenatum non
habet odorem, quemadmodum acidum muriaticum
oxygenatum, ac colore est rosaceo, a cuius intensi-
tate dependet maior minorue oxigenii copia, qua aci-
dum onustum est. Affinitas oxygenii maior est in
acido muriatico, etenim hoc sulphurico oxygenium
eripit; sed acidum sulphuricum oxygenatum non,
quemadmodum muriaticum, temporis progressu de-
componitur, constanterque retinet suas proprietates,
aeremque purum raro dat, etiam si luci expositum sit.
In tincturas agit vegetabiles, earumque colorem de-
struit. Hinc a GIOBERTO ad varios usus adhibitum
fuit: tamen ad lintealba reddenda vix potest usur-
pari; etenim cum nimiam copiam magnesiae nigras
acido

*) Nuper a clar. GOETTLINGIO in linguam germanicam versi animaduersionibus et additamentis aucti-

acido solutae contineat, a materia linteorum attractum in ipsius poris deponitur, qua ratione linteum imbuuntur caustico metallico tintum fluuuum lixiuum admodum figente. Tamen ideo non censet g. acidum sulphuricum oxygenatum negligendum esse. Credit, recte posse id adhiberi ad dealbationem linteorum coloribus inficiendorum, saltem eorum, quae caeruleo colore aut purpureo inficere iuuat: etenim calx magnesii his coloribus praestantissimum causticum praefstat, colore mire acuit, ac perinde figit, ut ceterae calces metallicae, quae hoc confilio vulgo adhibentur. — Denique acidum sulphuricum oxygenatum variis aliis gaudet proprietatibus, v. g. albos reddit libros tabulasque aeneas tempore fumoque flavo colore infectas, soluit argentum, hydrargyrum etc., quibus notis ab acido sulphurico vulgari satis superque distinguitur.

XIV. *Methodus obtinendi naphtham ex acido muratico oxygenato.* (Ex annalibus chemicis clar. CREL-LII.) *SCHRADERI* ratio describitur.

XV. *Efflorescentia salina.* (Ex iisdem annali- bus.) *Nitri*, a clar. *PICKELIO* obseruata.

XVI. *Liquor detegendis in vino metallis saluti noxiis.* (Ex diario physico Parisino.) Iam pridem cognita fuit hepatis sulphuris cum alcali vegetabili parati aerisque hepatici proprietas plumbum in vino contentum nigro cum tintu praeципitandi. Parum tamen hic liquor probatorius satisfecit; etenim etiam ferrum eodem cum tintu deturbat. Igitur sequenti formula proponitur reagens, quod de vino non praecepit, nisi metalla noxia, plumbum scilicet cum primumque cum tintu nigro, arsenicum cum aurantio etc. Misee partes aequales testarum ostrearum sulphurisque puluerati: miscelam pone in crucibulum, exure tum in furno anemio, ignemque mox auge, ut crucibulum per quindecim minuta igniatur,

tur. Massam refrigeratam serua in lagena diligenter clausa. — Ad liquorem docimasticum parandum ingeruntur centum et viginti grana huius pulueris cum centum et octoginta granis tremoris tartari in lagenam, haecque lagena repletur aqua communis, quae per horam cogitur ebullire, tumque refrigeratur. Protinus lagena clauditur, ac subinde agitatur. Post aliquot horas liquor limpidus decantatur, inque lagenulas transfunditur unius unciae capaces, vbi in singulas viginti guttas acidi muriatici infuderis. Clauduntur tum diligenter cera, cui pauxillum terebinthinae admista est. — Vna pars huius liquoris tribus partibus vini suspecti adfusa nigrum praecipitatum deturbat, si vel minima adfisit copiola plumbi, cupri etc., sed in ferrum vino forte solutum nihil valet. Isto praecipitato deturbato, pot est tentari, an etiam ferrum insit: etenim si liquor decantato paullum admisceas salis tartari, mox nigrum colorem, ferrum si adeat, contrahet. — Vina pura, hoc liquore adfuso, limpida manent. (Facile intelligitur, hanc vini examinandi methodum cum nostri HAHNEMANNI ratione multum congruere, videturque huius formula occasionem illius excogitandae dedisse.)

p.352- XVII. *Super duabus nouis gummirefinis.* (Edu-
rio itineris in Nouam Walliam Australem facti, au-
tore G. WHITE *.)

353. Vna, gummi rubrum sic dictum, productum est arboris crassae altaeque, quae Eucalypti species esse perhibetur. Incisionibus in huius arboris trunko factis, copia ingens exsudat succi rubri resinosi. Hic succus exsiccatus gummirefinam exhibet admodum adstringentem, coloris rubri,

*) G. WHITE. *Journal of a Voyage to New South Wales.*

kino perquam similem, medicisque viribus efficacissimam. Clar. **WHITE** adhibuit eam saepissime in dysenteria, solummodoque yno in casu spem destituit. Fere tota soluitur in vini spiritu, cumque eo generat tinturam coloris sanguinei: aqua tantummodo sextam eius partem suscipit, haecque solutio colore est viuide rubicundo. Ambae solutiones vehementer sunt adstringentes. — Altera species resina est flava, diciturque balsamos maxime fragrantes aemulari. Arbor eam exhibens fere magnitudine est iuglandis (*Walnut-tree*). Haec resina ex trunko sponte sua exsudans primum fluida est, sed solis calore inspissata solida fit. Si in prunis comburitur, odorem spargit illi admodum similem, quem balsamus Tolutanus benzoinusque misti exhalant; nonnunquam ad odorem *Styracis* accedit. Perfecte soluitur vini spiritu, non aqua, neque oleo essentiali terebinthinae, nisi calore forti digeratur. Quod medicas eius virtutes spectat, monet **WHITE**, in multis casibus repertam fuisse bonum pectorale multumque balsamicam. Arbor hoc gummi flauum (melius resinam dixeris) producens nondum cognita est botanicas.

XVIII. *Methodus parandi salis cathartici noui.* p. 353-
(Ex actis societatis Batauae *). Credit clar. **VAN 354.**
DEN SANDE, hunc salem eundem esse, quem **HAP-**
TIVS salem perlatum admirabilem, **ROVELL** salem
fusibilem, cuius basis natrum est, **BERGMANNVS**
acidum salis perlati vocarint. — Hanc eius parandi
methodum proponit. Ingere duodecim libras os-
sium combustorum vasi fistili, ac superfunde oleum
vitrioli. Quando vapores existere desinant, aquae
adfun-

*) *Verhandelingen van het Bataafsch Genootschap.*

Vol. IX.

Vol. XXXV. Pars I.

adfundere, quod ad liquorem pellucidum reddendum sufficiat. Liquorem diligenter agita, ac die inse- quente cola per linteam, nouamque adfundere aquam, donec liquor percolatus fere insipidus sit, aquamque calcis non lacteam reddat. Satura hoc fluidum filtratum sodā siue alcali minerali, ac solutione per- colata coge portionem fluidi euaporare, residuumque in loco pone frigido, vt in crystallos ibi coēat.

p. 354. XIX. *Analysis chemica aquae mineralis Glocestriensis* *). E tentaminibus, quae cl. HEMMING cum hac aqua minerali instituit, consequitur, in cantha- ro (*boccale*) contineri acidi carbonici f. aëris fixi 73 mensuras vnciales, calcis aëratae 30 grana, magnesiae aëratae 24 grana, ferri aërati 8 grana, magnesiae vitriolatae 30 grana.

p. 354- XX. *Super terra phosphorica Marmaroscheni*.

355. (Ex annalium chemicorum Parisiensium tomo nono.) Clariss. PELLETIER terram hanc analysi subiecit, re- peritque, in centum eius granis contineri aquae 1, silicis 31, calcis 21, terrae aluminaris $15\frac{1}{2}$. ferri 1, acidi muriatici 1, acidi phosphorei 1, acidi fluorati $28\frac{1}{2}$. Credit adeo, deceptos fuisse eos mi- neralogos, qui hanc terram calci phosphoratae ad- numerarunt. Locum suum priorem, inter spata fluorata, retinere debet, vbi peculiarem varietatem constituit.

p. 355. XXI. *Noua methodus obtinendi aërem phosphori- cum*. (Ex eorundem annalium tomo decimo.) Ad parandum aërem phosphoricum hucusque rationem clarissimi GENGBRE chemici secuti sunt, h. e. so- lutionem alcali vegetabilis caustici super phosphoro ebullire coēgerunt. Iam cl. REYMOND aliam metho- dum indicat non minus simplicem. Duas vncias cal- cis

*) *Monthly Review*.

cis aëre in libero extinctae cum vna drachma phosphori in fragmenta minuta conseisti et semiuncia aquae commisces. Massam hanc mollem protinus ingerit retortulae argillaceae, cui applicat tubum incuruum, cuius diameter interior vnam linéam cum dimidia aequat, cuiusque altera extremitas cum apparatu pneumatico copulatur. Apparatu sic disposito commissurisque luto bene obductis, destillatio incipit, sic ut ignis paullatim crescat. Vbi retorta incalescere incipit, nulla interiecta mora euoluitur aër phosphoricus, cuius, si doses memoratae usurpatæ sunt, fere tres pintæ Gallicæ possunt obtineri.

Iam tomum tertium videamus. Contenta eius T. III.
sunt sequentia.

I. *Continuatio experimentorum et obseruatio-* p. 1. 35.
num super pure cancri nonnullisque fluidis aërifor-
mibus e substantiis animalibus destillatione et putrefa-
ctione elicitis etc. *Auctore A. CRAWFORD etc.*

II. *Continuatio descriptionis euodiometri aëre in-* p. 36—
flammabili etc. *Auctore ALEXANDRO VOLTA.* 45.

III. *Fragmentum epistolæ L. CRELLII ad BRVG.* p. 46—
NATELLVM. De MARTINOVICHII, Lembergen- 47.
sis, decompositione salium alcalinorum, maxime al-
cali volatilis. Si perurantur, donec excandescant,
tumque sub apparatu pneumatico collocantur, euol-
vitur non modo certa quaedam aëris species, sed et-
iam oleum aethereum volatile, quod a creta absor-
betur, denuoque destillando sub forma veri olei vo-
latilis inde separatur. Alcali volatile longe maiorem
eius copiam fixis exhibit. Clar. DE MARTINOVICH
asserit, se alcali volatile aërem alcalinum cum hoc
oleo copulando regenerasse. — De metallisatione
terrarum alcalinarum a WESTRUMBIO et KIAPORTHO
falsitatis conuicta. — De fatis chemiae antiphlogis-
tice in Germania. WIEGLEBIVM dissertationem

super hoc argumento conscripsisse, in qua theoria Stahliana sic demonstretur, ut systema nouum Galorum corruat.

p.48— IV. *Inquisitiones physicae super actione rem diorum in corpus humanum.* Auctore THOM. PERCIVAL, M. D., variarum academiarum Sodali. Praeterea coram societate litter. et phil. Manchestriae, ex Anglico versae.

p.71— V. *Relatio de opere LOYSELII, cuius titulus est Tentamen super elementis artis vitrariae.* Auctoriis D'ARGET, FOVRCROY et BERTHOLLET. (Desumpta ex Annalibus Chemicis Parisinis.)

p.124— VI. *Inquisitiones chemicae in rationem chartae p.145. muniendae, ut ab igne destrui nequeat.* A. L. BRUGNATELLO communicatae cum GIOBERTO. Inter numerosas substantias ab auctore tentatas maxime incombustibilis est optimeque chartam ab igne defendit si quor silicum (*liquore di potassa siliceo*). Immergitur. saepius folia chartae in hunc liquorem recente confectum, aut ipsum chartae albae saepius illam foliaque madida solis aut fornacis calore exsiccat. Charta sic praeparata aliquid prioris suae mollitatis perdit, contrahitque etiam saporem lixiuiosum non nihil causticum; ceterum a charta alba vulgari primum differt. Si prunis imponitur, non flammam concipit, vti vulgaris charta, exardescit inque carbonem conuertitur, qui in cineres non abit, quemadmodum carbo chartae communis, ceterum fragilis est. — Constat, chemicos incombustibilitatem pro vno characterum primariorum substantiarum silinarum habere. Igitur noster varia tentamina cum variis salibus instituit, ut disceret, num illi perinde ut liquor silicum, chartam incombustibilem redderent. Tentauit calcem nitratam, magnesiam nitratam, calci volatile nitratum, calcem salitam, terram poterosam salitam, salem culinarem, alcali vegetabilis salitum

salitum, magnesiam vitriolatam, alumem, alcali minerales vitriolatum, alcali vegetabile vitriolatum, alcali volatile vitriolatum, terram ponderosam acetatum. Ex his tentaminibus sequitur, maximam partem salium non priuare chartam sua inflammabilitate, quemadmodum liquorem silicum; e contrario non nulli faciunt, ut ignis chartam melius absumat, quo pertinent sales vitriolici; acidum enim vitriolicum in sulphur abit heparque gignit sulphuris, quod una cum charta destruitur. — Tum de ratione scripturam ab ignis violentia defendendi accurate agitur. Cum varios noster liquores tentaret, ut disceret, quodnam atramentum chartae liquore silicum illitae igni exponendae esset maxime accommodatum, vidit, cuprum zincumque nitratum aptissima esse. Multa hic leguntur ad doctrinam de atramentis sympatheticis pertinentia.

VII. *Examen nonnullorum lapidum ad vasq conficienda usurpatorum.* Auctore SAGE. (Ex diario physico Parisino.) p. 146-155.

VIII. *Fragmentum Epistolae WESTRUMBII ad CRELLIVM.* De aere inflammabili ponderoso. Nonnulla contra chemiam antiphlogisticaam. p. 156-158.

IX. *Fragmentum Epistolae Abb. VASSALLI ad BRVGNATELLVM.* Se coram academia Taurinensi noua experimenta praelegisse super luce solis ac combustionis, quibus demonstretur, utramque lucem in colores vegetabilem, tinturas ac crystallisationes eosdem effectus producere. — Scriptit dissertationem super arte olei consumtionem sic immixuendi, ut tamen lucis flammae claritati nihil detrahatur. Artificium iam notum est: oleum, quod flammam alat, aquae superfunditur. Cum enim aqua magnam partem caloris absorbeat, minor sit olei evaporatio, ad coquere minor eius quantitas absumitur.

p. 160- X. *Finis tentaminis lithologiae Vesuuii. Auction*
 264. *Equ. JOSEPHO GIOENI DE' DUCHI D'ANGIO. Continuatur catalogus lithologiae Vesuuianae.*

p. 265- XI. *De praemiis propositis ab academiis Divingensis ac Tolosana. — Accedunt relationes de libris nouis *).*

II.

Cours complet de fièvres, par feu M. DE GRIMAUD, Professeur en Médecine de l'Université de Montpellier. Tome Premier. A Montpellier, de l'Imprimerie de Jean-François Picot, rue des Capucins, No. 200. M. DCC. XCI. 8. mai. pagg. 444. Discursus praeliminaris pagg. XLIV. Tome Second, ib. eod. pagg. 472. Tome Troisième, ib. eod. pagg. 298. Tome Quatrième, ib. eod. pagg. 255.

i. e.

Cursus completus praelectionum de febribus, auctore b. DE GRIMAUD.

T. I. In discursu praeliminari Cl. DVMAS satis copiose de praestantia descriptionum morborum prae definitioni.

* Notamus ex his *Trattato elementare di Chimia presentato in un ordine nuovo dietro le scoperte moderne con figure del Sign. LAVOISIER ec. recato dal Francese nella italiana Favella e corredata di annotazioni da VINCENZO DANDOLO Venero. Tom. 4. in 8. 1790.* Cuius versionis promittitur noua editio multum aucta.

tionibus, de caussis essentialibus seu materialibus et formalibus, deque causis occasionalibus praedisponentibus, et exitantibus de necessitate caussas morborum non in sola constitutione generali aeris ponendi, de methodo morbos ad systema naturale aut artificiale ordinandi exponit, et opus praesens b. sui praceptoris tale, quale ab eodem relictum fuerit, stilo tantum passim correcto (optaremus, ut etiam allegatorum copiose auctorum reuasio facta fuisset) in publicum prodire indicat (semel tantum T. I. p. 401. in subiuncta notula auctorem ab eo correctum vidimus).

In primis duobus capitibus praemittitur *descriptio generalis morborum*. Necessitas cognoscendi morbos simplices, primitios, elementares. Diuisio secundum ordinem, quo phaenomena se excipiunt, ideoque in se, p. 3. bres continent, continuas et intermittentes, in morbos acutos et chronicos, insufficiens, licet non plane negligenda. Ad cognoscendum morbum necessaria cognitio phaenomenorum omnium simul sumtorum potissimum quoad methodum medendi, sepositis iis, quae accidentalia tantum sunt et genium illorum mutant, quorsum potissimum referenda sensibilitas nimia praesertim in debilibus, cui frequentior mors infantum adscribenda; faburra primarum viarum; plethora; medicatio peruersa. Caussarum externarum procatarcticarum scrutinium non facere ad cognoscendam exacte naturam morborum eas insequentium, neque eorum curationem indicare, neque classificationi ipsorum inseruire, licet ad comparandos morbos inter se eorumque indolem praefagiendam omnino conferat; idem etiam de aere, aquis et locis valet. p. 16. Descriptio morborum exacte sistere debet ordinem p. 24. phaenomenorum, quorum ope natura morbum solvere intendit, quippe quo omnes eius motus tendunt, licet non semper huic scopo sufficient; signa mortis potius ad prognosin quam ad historiam ex. p. 25.

p. 28. aetam morborum spectant. In euacuationum ad speciem morbi determinandam habenda ratione magis ad euacuatae materiae qualitates quam ad organa excretoria respicieendum; copiose hic de euacuationum in morbis differentia pro ratione aetatis, durationis morbi cet.

p. 31. De decursu morbi in varias periodos diuidendo, quae aequae ac decursus vitae ipsius diuersa praे reliquis organa afficiant, vnde etiam diuersitas morborum variis aetatis familiarium, varias ad glandulas in peste decubitus, differentia symptomatum in diuersis grauiditatis stadiis, declarantur.

p. 34. queant; ex quibus omnino sequuntur, differentiae organorum secretiorum non esse habendam rationem in descriptione morborum, neque symptomatum a morbo in hac illaue parte productorum, ideoque ~~SAUVAGESII~~ aliorumque huic similes methodos virtuosissimas esse. Contrarium probant affectiones periodicae, soli cortici peruviano cedentes; constitutionumque epidemicarum in morbos imperium, potissimum a SYDENHAM expositum. Necessitas cognitionis morborum simplicium ad intelligendos complicatos.

p. 43. Cap. 3. *Definitiones febris ab auctioribus traditae.* GALENI et BAERHAAVII definitiones prolixas, inspersis multis hue non adeo spectantibus, examinantur et reiiciuntur; postea quedam de etymologiae vocis febris subiunguntur.

p. 64. Cap. 4. *Praeliminaria de febre: cogitata super viribus tonica et digestiva, affectione ueroosa aut rheumatica veterum.* Primo de difficultate morbos similes curationem poscentes ad unum idemque genus redigendi. Quum morbus nonnisi modificatio vitas et aequae abstracta idea sit, et ad idem principium referri debeat, morbos febres longe prius, quam evanescantur, praecexistere posse, sicut vita, ut in vermis diu existere queat nullo eius signo manifesto. Considera-

p. 75.

sideratio functionum corporis, quatenus vel a vi motrice vel digestiua siue alterante pendent. Vis motrix in relatione ad corpus ipsum, in omnibus eius partibus diuersimode se exserens, vis tonica dicenda; effectus eius, motus tonicus, subordinatus sensu. p. 81. sui vitae interiori, cuius sedes specialis in cardia posita videtur. Partes singulæ viui corporis motu dupli p. 83. caloris et frigoris perpetuo agitatae, quorum p. 86. aequilibrium tonum et sanitatem constituit, huius autem turbatio id, quod veteres effectus rheumaticos, recentiores neruosos dicunt.

Cap. 5. *Phaenomena neruosa febris.* Princ. p. 88. pium frigoris seu condensationis, principio caloris seu expansionis superius, spasmodum seu primum stadium febris efficit; ab hoc reliqua pendent phaenomena, nimirum contractio superficiei externae totiusque contextus cellulosis, pallor cutis, pulsus rarus, sensus frigoris in variis febribus speciebus varius, probe a frigore vero discernendus, et verosimili p. 101. litter associationi idearum frigoris et contractionis cutis, ad quas olim coexistentes nunc iterum combinandas natura cogatur, adscribendus (multa hic de existentia particularum frigorificarum, quarum susceptio in corpus excitata contractione superficiei eiusdem praecaueatur), lassitudo spontanea, stupor, somnolentia (ibi de apoplexia a spasmo cerebri et de effectibus laesiorum externarum in illud).

Cap. 6. *Spasmi febrilis in partibus interioribus* p. 115. *consideratio.* Spasmus ventriculi, eius prodromi et effectus (multa de tempore exhibendi vomitoria in febribus, deque horum usq. in his et aliis morbis, neque adeo concinno ordine proposita, neque hoc pertinentia); fastidium quorumdam ciborum, non spasmus p. 122. sed potius principio vitali adscribendum, et phaenomenis a vi digestiua pendentibus adnumerandum; satis a spasmo, ut in doloris quibusdam speciebus.

p. 126. Spasnum ventriculi esse caussam omnium phaenomenorum primae periodi febrium, variae observationes practicae probant: illum autem semper in principio adesse, forsan nimis generaliter assumitur;

p. 131. tentandum esset, an febris localis forti ligatura partis affectae praeuerti possit. Male fundata opinio eorum, qui frigore febrili humores in primis et subsequente calore in secundis viis depurari existimant.

Vsus motus muscularis, oscitationis et pandiculationis.

p. 135. nis ad liberiorem reddendum motum partium.

p. 137. Cap. 7. *Analogia febrium primi febris cum affectionibus neruosis.* Febris in hoc stadio, abstracta quavis mutatione in fluidis et solidis, potest considerari ut epitome omnium affectionum chronicarum, neruofarum spasmodicarum; in secundo stadio nimis progressa sistit affectiones neruosas atonicas. Diiudicatio sententiae STAHLII, morbos fere omnes aut ab abundantia aut a spissitudine sanguinis oriri, natumque vitiis his aut per haemorrhagias aut per motus febriles mederi. De conuenientia haemorrhagiuarum et frigoris febrilis cum ratione indolis nervosae, tum solutionis in utrisque a transpiratione obtinendae. Remediorum, quae spasnum soluunt, utilitas aduersus affectiones neruosas aequa ac spasnum febrilem; noxa tonicorum in utroque casu prae mature adhibitorum. De horrore sine subsequenti capitulo.

p. 149. *lore veteribus incognito, a GALENO primum observato, nunc frequentissimo.*

p. 154. Cap. 8. *Periodus caloris sive reactionis.* Non est coiuncta cum periodo artecedente per relationes mechanicas et necessarias, irritationem a retenta materia perspirabili vel a sanguine ad vasa maiora represso. Caloris siccii sensus a residuo spasio cutaneo, non respondens vero augmento caloris; error quorundam recentiorum, neruos solos esse instrumenta caloris. Sudor, solutio naturalis omnium febrium;

p. 164. *neo, non respondens vero augmento caloris; error quorundam recentiorum, neruos solos esse instrumenta caloris. Sudor, solutio naturalis omnium febrium;*

brium: errores practici ex male intellecta hac verita. p. 167.
 te. Cautiones in excitanda febre ad tollendas affe. p. 169.
 Siones spasmodicas. De reuocandis febribus inter-
 mittentibus, suppressis vel male tractatis: WERLHO-
 FII obseruata de dispositione naturae ad eundem
 finem assequendum. Affectio atonica a periodo calo-
 ris iusto diutius protracta; horroris febrilis in eadem
 vtilitas.

Cap. 9. *Alteratio humorum.* Hucusque adducta p. 174.
 phaenomena tamquam febri in genere propria con-
 siderari possunt, cuius modificationes secundum hanc
 vel illam alterationem humoralem aut neruositam hu-
 morum organorum, seu gluten seu fibram primi-
 tiuam afficiant, diuersas illius species constituunt. p. 177.
 Hae autem alterationes non commode deduci pos-
 sunt a phaenomenis antea expositis: inde diuersus
 effectus calori febrili adscriptus, quo alii spissari san-
 guinem, alii resolui arbitrantur. Indoles coagula-
 bilis visque tonica sanguinis ipsius, in consideratio-
 ne febrium parui momenti habenda. Idea facultatis
 digestiuae eiusdem non nisi per effectus, secretiones p. 182.
 varias, cognoscenda: harum degeneratio catarrha. p. 188.
 lis siue pituitosa, febrium quotidianarum, et biliosa,
 febrium tertianarum iisque similium caussa: prior ho-
 die, posterior apud veteres frequentior; hanc mu-
 tationem saeculo 16. eodem tempore apparuisse, quo
 morbus venereus sub specie affectionis mucosae aut
 catarrhalis se monstrauerit, huncque adeo videri sy-
 stemati generali morborum characterem dominan-
 tem impressisse (vid. inferius T. II. cap. 7.). Has
 humorum degeneraciones communissime ab impres-
 sione in ventriculum, sensorium commune sensus vi-
 talis interni, determinari; inde liquatio humorum in
 saniem putridam ab acribus ingestis.

Cap. 10. *Cotio, dies critici.* Comparatio effe. p. 191.
 Etiam facultatis digestiuae in statu sano et morbo, p. 195.
 sensi-

sensibus non concipiendorum, sed solis phaenomenis se declarantium. Noxae alimentorum tempore cruditatis; necessaria distinctio huius et caussae materialis eam souentis. Signa coctionis perfectae, in materia purulenta, pro differentia caussae materialis morbi diuersa, in primis conspicua; huius elaboratio finis omnium motuum coctionis et sola via possibilis omnes eos morbos terminandi, qui vere vim digestivam siue alterantem afficiunt; puris eadem ratio ad caussas morbi, quae chyli ad substantias alimentares De diebus criticis: periodos omnium reuolutionum naturae sola docet obseruatio, qua constitit, saltem in homine insignem vim esse numeri septenarii; inde explicatio dierum criticorum et indicum ipsorum iuxta mentem veterum.

p. 211. Finita ergo doctrina generali febrium in Parte secunda huius Tomi ad specialem tractationem progreditur Auctor, et primo ordinem tractandorum proponit, nempe a febre ephemera, vtpote simplici at cum cl. ELSNERO *) pro exemplari reliquarum inserviente, ad febres inflammatorias, inde ad constitutionem biliosam, postea ad catarrhalem seu pituitosam progrediendo, dein febres intermittentes et malignas siue neruosas subiungendo. Febres remittentes ultimo loco considerare constituerat, verum morte praepeditus ultimam operi manum admouere non potuit. Diuisio tractationum in capita admodum apposita; capitum autem collectio in partes interdum minus apta nobis visa est, vti ex sequentibus apparebit, in quibus quidem breuioribus esse licet, quam in antecedentibus.

p. 218. Caput 1. *Febris ephemera.* Signa eius certissima pulsus protinus post finitum paroxysmum plane natu-

*) Vid. Comm. nostr. Vol. XXV. p. 209.

naturalis, et vrina prorsus non mutata. In transitu
quaedam de morbo crebris repetitionibus habituali p. 221.
facto, ab aliis morbis praeseruante; non semper arthri- p. 222.
tidis caussam specificam assumi posse.

Cap. 2. *Febris ephemera prolongata seu inflam-* p. 227.
matoria. Veterum in eo doctrinae capite laudes.
De curatione febris ephemerae caussis accommodan- p. 229.
da. Febris ephemera ab indigestione. Ephemera p. 237.
prolongata, synochus non putris, media inter ephe-
meram simplicem et febrem inflammatoriam, aut
transitus a plethora ad dispositionem phlogisticaam.
GALENI consilium de sanguine usque ad deliquium p. 240.
animi mittendo cautissime sequendum (quod argu- p. 267.
mentum in capite sequenti continuatur); repetitas
venae sectiones praestare. In sudoriferis iis subiun-
gendis a lenissimis ad fortiora per gradus progre-
diendum. *V*us venae sectionis et balneorum artu-
um antispasmodicus ante exhibendum vomitorium.
Contraindicantia venae sectionis; cautissimus eius p. 246.
aeque ac balneorum usus in indigestione. De pletho- p. 250.
ra ad constitutionem inflammatoriam accedente; in
graviditate; sub cessationem fluxus menstrui, et in p. 253.
subiecta annotatione de plethora ante primam eius-
dem eruptionem; in doloribus viuis, unde necessi- p. 258.
tas praeparationis ad operationes grauiores chirurgi-
cas per methodum antiphlogisticaam, item eius utili-
tas in laesioribus externis, potissimum capititis, nisi
alia, praesertim affectus neruosi ab animi pathemati-
bus inducti *), obstent (egregia haec omnia, licet
non pressae huc spectantia).

Cap. 3. *Febris inflammatoria.* Morbi prioribus p. 260.
complicatores, febres humorales, generatim apud
veteres febres biliosae et putridae dictae. Harum
duplex

*) Vid. Comm. nostr. Vol. XXVIII. p. 441.

duplex periodus: cruditatis, in cuius signis colligendis summum HIPPOCRATIS studium collocatum fuit

p. 263. (in transitu de errore eorum, qui hodie in ea ab euacuantibus abstinent, quoniam veteres iisdem vi non sunt, quum nunc ob debilitatem relativam organorum digerentium morbi gastrici frequentiores sint quam olim); et coctionis, quae quo modo a facilitate digestiva efficiatur, prorsus nos latet. Huius mutationes, seu, quod idem est, caussae materiales morborum, non adeo eopiosae quam phaenomena, quibus se produnt. De mutatione phlogistica in ge-

p. 265. nere, qua cognita facile inflammations particulares

p. 268. pateant. Qualitates sensibiles aeris non posse considerari ut caussam absolutam et necessariam dispositionis inflammatoriae. Quatenus constitutiones annuae et stationariae differant. De diuersis corporis partibus vna eademque epidemia pro variis anni temporibus diuersimodo affectis (vicissitudines dispositio- num morbosarum secundum anni tempora a STOL-

p. 271. LIO expositae inferius T. III. p. 94. in notula). Caus-

p. 274. sae febris inflammatoriae praedisponentes. Distinc-

etio eius ab aliis morbis, praecipue gastricis, quod

p. 275. subito sanissimum antea inuadat. Decursus febris:

character essentialis in sensu quodam ac redinis tactu exercitatiore dignoscendo, mitiore tamen quam in

p. 277. aliis speciebus; aliud illius, si simplex fuerit, signum in eo ponendum, quod summa mane inuadat, ci- tius quam biliosa, quotidianis et quartanis versus ve- speram demum accendentibus.

p. 280. Cap. 4. *Hypotheses de inflammationibus localibus; analogia earum cum febre inflammatoria generali.* Prin-

cipium vitale aequa in solidas ac fluidas corporis ani-

malis partes agit, utpote essentialiter non diuersis;

p. 281. neque ergo qualitates humorum ab actione solidorum in eos deriuari possunt; anatome ergo insuffi-

cens ad declarandam naturam morborum a muta-

tione

tione materiae corporis, siue ea in organis siue in humoribus existat, profe^torum. Qualitates substan-
tiae animalis nec physicis nec chemicis disquisitioni-
bus patent, multo minus morbosae eiusdem mutatio- P. 283.
nes, licet inde analogiae vtiles deduci queant, v. c.
maiores quantitatem ignis inesse sanguini inflamma-
torio (Cl. DVMAS in praefatione p. XIII. et XVI. mu-
tationem inflammatoriam sanguinis produci arbitra-
tur ab abundantia partis concrescibilis fibrosae eius-
dem, producta a maiore fixatione oxygenii, quod
quantitatem insigniorem materiae gelatinosae in ma-
teriam fibrosam commutet). De crusta inflammato- P. 286.
ria, et signo sub huius defectu eiusdem valoris, pla-
centa firmiore et solidiore, ex obseruatione Clariss.
PLENCIZ *). Analogia crustae istius cum exsudante
ex locis inflammatis materia, indeque probanda iden- P. 288.
titas febris inflammatoriae generalis et partialium.
Falsa ERASISTRATI, a BOERHAAVIO recepta, inflam- P. 289.
mationis theoria. Dubie contra sedem inflammatio- 295.
nis in tela cellulosa. Stagnationem sanguinis cum p. 293.
in vasis, tum in tela cellulosa, circumstantiam tan-
tum secundariam esse, prorsus non a vera causa in-
flammationis pendentem, in principio vitali ponenda,
cuius affectio morbosa humores vel totius corporis
vel singulae partis tangat. Anatomicas disquisitio- P. 296.
nes id vnum docere, vera inflammatione magis arte-
rias quam venas affici, contrario in inflammatio-
bus putridis siue biliosis obseruato **) (de quo argu-
mento iterum T. II. p. 372. 394. T. IV. p. 52.).

Cap. 5. *Relationes inter affectionem phlogisticam* p. 297.
et biliosam cet. De formatione puris per coctionem
in febribus inflammatoriis. De diathesi purulenta
absque

*) Act. et. obs. med. p. 55.

**) Vid. Comm. nostr. Vol. XXVII. p. 495.

p. 302. absque febre. Ad crustam inflammatoriam in pus conuertendam non nisi leuiore elaboratione opus esse videtur, forte sola accessione maioris quantitatis aeris, a calore inflammationem comitante pendentis attentione dignum, pulmones et cutim ea organa esse, in quibus frequentissime pus generetur. Tantaminibus instituendis eruendum, num illud plus contineat aeris quam crusta inflammatoria. Non adeo, vt vult cl. GABER *); putrefactionis lymphae coagulabilis, quam potius combustionis eiusdem productum habendum. Ut ilitas inflammationis contra alias dispositiones morbosas. De coniunctione mor-

p. 316. borum inflammatoriorum cum biliosis. De succedentibus sibi inuicem dispositione pituitosa, inflammatoria et biliosa, de varia, quam vna prae alteri petere solet, sede, et quomodo altera alteram temperet.

p. 318. Cap. 6. *Febris inflammatoriae curatio cet.* Primo de fonte gastrico morborum intermittentium et remittentium. Febris inflammatoria per se prorsus non dependens ab affectione primarum viarum cautiones necessariae, quando in eius principio signa vitorum abdominis se monstrant, quae aequa facile

p. 324. ab aliis caussis oriantur. Noxae potissimum vomitoriorum praepostere exhibitorum in vomitu affecto capite, grauiditate, fluxu haemorrhoidalium et menstruo, miasmate specifico morborum exanthematicorum, aut, vti videtur in febre inflammatoria.

p. 332. a spasmo in ventriculo eiusque vicinia. Spasmi huius curatio per venae sectiones ratione pulsus, potum demulcentem largius haustum, oleosa adiunctis opa-

p. 339. tis (quae inferius quodammodo limitantur); neque monente SYDENHAMO, calorem febrilem olei vsum

vetare,

*) Eorund. Vol. XII. p. 335.

vetare, quum ille a spasmis fixis pendeat. Noxae
emetorum in febribus inflammatoriis, quare b.p. 335.
DE HAEN ab iis generatim in principio omnium fe-
brium acutarum abstinentum esse iusserit (de quo p. 343.
plura inferius), ipsius successore STOLLIO usum il-
lorum multo vterius quam quemquam alium exten-
dente (quem tamen vltimis temporibus ab hac me-
dendi via aliquantum deflexisse notum est). Noxae
emetici imminente paroxysmo arthritico dati. Dam-
na purgantium in febre inflammatoria.

Cap. 7. *Complicatio febris inflammatoriae cum sa-* p. 338.
burra primarum viarum. Signa praesentiae eius, con-
cinne exposita: frequentior eadem versus finem ae-
statis aut autumno, quam reliquis anni temporibus,
et saepe febrium gastricarum et biliosarum caussa.
Complicatae eiusmodi febris exemplum ex SYDEN p. 342.
HAMO. Necessitas venaesectionis vomitorio p. 346.
mittendae, inflammationis magnitudine potissimum
ex respiratione diiudicanda; et paregorici vesperi
post vomitum exhibendi. Signa turgentis saburrae, p. 348.
euacuantia postulantis; hoc iam frequentissime ob-
seruari, quod HIPPOCRATES rarissimum dixerat, de p. 353.
bilitati primarum viarum habituali adscribendum, non
tantum a peruerso vietu, sed potissimum a minore
secretionis cutaneae cura pendenti (in transitu quae-
dam de consensu inter abdomen et extremitates in-
feriores, ex allegatis a COTVNNIO *) obseruationi- p. 352.
bus). Evacuatio per emetica, si inflammatio par- p. 354.
tes inferiores, per purgantia, sin superiores petat.
Vius illius nonnisi imminente adhuc inflammatione. p. 356.
De indicantibus et contraindicantibus venaesectionis.
Eius utilitas in apparente debilitate a spasmis, ad p 359.
quam rite definiendam in subsidium vocanda cogni-
tio

*) De sede variol. p. 70.

tio temperamenti, vitae generis, anni temporis, praecipue disquirendum, utrum morbus subito inservit corpus perfecte sanum, an caussa quaedam evanescens praegressa fuerit.

p. 361. Cap. 8. *Venaesectio in effectu reuulsorio* Morborum inflammatoriorum primum stadium non semper eiusdem durationis, neque ergo venaesectio certis diebus adstringenda. Primarius eius effectus antequam morbus se fixerit, distributionem vitiolarum virium mutandi, motusque spasmi et fluxionis a statu.

p. 368. neruoso productos tollendi; comparatio effectus huius cum emollientibus internis externisque et opio.

p. 369. *Venaesectionis effectus irritatio in locis vicinis.* Re- vulsio per venaesectionem locis affectis proximam, de- riutatio in remotis, obtainenda; in transitu quaedam de venaesectione in brachio, quatenus fluxum me-

p. 376. struum cohbeat aut adiuvet. Topicorum repellentia.

p. 378. tium usus in principio inflammationum; minus con-

p. 381. veniens in affectionibus pectoris. Vesicatoriorum usus nonnisi versus finem morbi, si morbus vere inflammatorius fuerit; neque cum catarrhali vel rheumatico complicatus. Epigastrio frigida non admouenda, nisi in affectibus calore eminenti stipatis, inflammatione ventriculi et hepatis.

p. 386 Cap. 9. *Analogia inter calorem animalem et calorem combustionis; petechiae cet.* Aer purus sequitur necessarius ad sustentandam vitam animalem atque aalenamflammam; caloris naturalis quantitas eomparata, quo plus animal aeris puri recipit et pro volume pulmonum recipere potest; respiratio eodem modo aerem vitiat, quo combustio corporis inflammabilis; calor vitalis denique phaenomena electrica siue aeris liberi redditi producit, usque ad deflagrationem spontaneam. Motus autem caloris animalis non ab actione aeris externi aut caussa mechanica pendet, sed a principio intelligentie regitur et sus-

p. 388. tatur.

atur. Solum eius alimentum aer purus respiratio-
ne ingestus et per omnes corporis partes distributus
potumque alternum expansionis et condensationis
producens. In hac aeris in corpus actione GALE-
VIS remedium putredinem arcendi, STAHLIVS huic
seae innixus in motu progressu humorum eorum
repurationem per organa secretoria posuerunt:
theoriae tamen istae insufficientes sunt. Quum aer P. 393.
plus calorem combustionis, et per hunc calorem
vitalem, sustineat, et in febre inflammatoria calor ve-
re augeatur: dubium non est, vim aeris absorbentem
et assimilantern tunc fortius agere, inde plus aeris con-
sumum et plus ad eum resarcendum requiri; et admodum
probabile, sanguinem semper versus superficiem ex-
ternam tendentem hoc ipso modo cum aere externo
in contactum immediatum venire, quem ob calorem
maiorem absorbeat et figat; inde effectus emphyse-
matis artificialis, quo nigrita in affectionibus rheu-
maticis vtuntur. Videtur ab eo in morbis inflam- P. 396.
matoriaiis nimia sanguinis densitas solui. Ex omnibus P. 397.
necessitas renouandi aerem in febribus inflamma-
toriis, effectus aeris calidi in conuersionibus ad cu-
m per miliaria et petechias, item in morbo vario-
lo declaratur. HAENIVM nimis generaliter pete- P. 400.
chias semper symptomaticas a methodo medendi ca-
sa profectas pronunciasse. Perperam ab exanthe-
matibus istis peculiares febrium species constitui. Re-
quia auxilia refrigerii moderati in iisdem.

Cap. 10. *Tractatio febris inflammatoriae cet.* Re-p. 402.
geminis frigidi abusus noxius. Aetum ob partes
spirituosa ipsi inherentes reliquis acidis vegetabili-
bus inferius. Nit: i effectus ex phaenomenis phy-
sicas non declarandus; vti in genere inutilis imo ab P. 411.
furda opera, per experimenta physica et chemica
effectus medicamentorum in corpore viuo cogno-
scere velle. Terreorum et absorbentium, perperam p. 414.

ab HAENIO reiectorum, vis non in primas ^{ines t}
tum vias, sed etiam per excitatam diaphoresin; ^{atur i}
si vero minima porrigena esse, ne purgent, ^{ria vel}
potius in potionibus acidulatis quam in pulue ^{uauis h}
quo melius placeant palato. Viets ratio. Mede ^{is hy}
di ratio in morbo inflammatorio cum malignis ^{um pa}
complicato.

p. 425. Cap. II. *Terminatio febris inflammatoriae* ^{orūs:}
Haemorrhagiae criticae, praecipue narium: ^{ASEN}
huius praenuncia, in primis, obseruante GALENO, ^{continu}
p. 428. Ior rüber obiectorum oculis obuersantium, ex qu ^{optime}
relatio motuum interiorum animae siue cognitionis ^{putis f}
intuituæ ad organa exteriora sensuum patent, aequum, i ^{stum c}
ac ex somniis vel deliriis aegrorum de parte morbo ^{es; infi}
affelta cet. (Miramur, somnambulismum hic no ^{rum, i}
adduci; phaenomeni cuiusdam in eo obseruati, se ^{quore}
sus interioris in cardia exaltati, externis suppressae, sag

p. 81. exemplum ex obseruatione Cl. DVMAS superius m ^{ariaaq}

p. 433. moratur.) Signa coctionis morbi ex vrina. Qu ^C
modo haemorrhagia narium iuuanda: eam raram ^{non es}
difficilem esse in iis, qui pulueri sternutatorio assue ^{ntiph}

p. 436. rint. Haemorrhagiarum nimiarum signa, caussae, ^{lloue}

p. 437. ratio. Purgantium effectus aduersus eos non abe ^{rent;}

p. 440. cuatione, sed ab irritatione intestinorum. Sudor ^{organ}

in febribus inflammatoriis quinam critici dicen ^{inferiu}

p. 441. quomodo calore lecti et frictionibus cutis iuuant ^{horei}

p. 443. Sudorifera iniuste generatim reprobari; adhibent ^{go inf}

vbi morbum contagio susceptum vel a defecitu tra ^{et b.}

spirationis ortum esse probabile sit, et vbi miseri ^{git, q}

adhuc liberum in contextu tantum celluloso haeret ^{unt,}

videatur.

p. 3. Tom. II. Cap. I. *Accidentia peregrina febri phlo*

p. 8. *gistica siue inflammatoriae se adiungentia.* Perugilium, ^{monib}
delirium, phrenitis: vesicatoria in dispositione phlo ^{sideran}

gistica et biliosa minus conducere quam sinapismos. De ^{quis p}

lirio iam praesente post iteratas sanguinis tum per hin ^{ius e}

dins

ines tum per arteriotomen missiones commen-
atur inter antispasmodica potissimum moschus adp. 13.
ria vel quatuor grana cum saccharo tertia vel quarta
uauis hora exhibendus. Declinante delirio in subie-
cis hystericis aut hypochondriacis, aut animo mul-
tum passis, opium; interdum vtrumque remedium p. 15.
ombinandum. De diarrhoea in febribus inflamma-
toriis: iterum terreorum vindiciae, ex STAHLII etp. 16.
ASENOEHR. obseruationibus hic vtilium. Tussis p. 19.
continua parcis olei amygdalarum recentis dosibus
optime mitiganda. Debilitas remanens cum tussi etp. 20.
putis spissis diaetam restaurantem, roborantia, mo-
rum, in primis equitationem; sudores diutius duran-
tes infusum saluiae aquosum vel vinosum seu deco-
rum corticis peruviani cum paucō spiritu vitrioli vel
iquore anodynō; agrypnia parcas doses assae foeti-
ae, sagapeni aut galbani vesperi propinatas; leuia de-
siria aquam frigidam capiti superfundendam poscunt.

Cap. 2. *Pneumonia inflammatoria.* Dubium p. 23.
non esse, vltierius progressa arte ex tot medicamentis
antiphlogisticis quaedam detectum iri, quae in hoc
lloue inflammatorio morbo praestantiora se mon-
trent; in genere distinguendum esse inter specifica
organorum et morborum (de quo argumento rursusp. 176.
inferius), v. c. mercurium esse specificum morbi ve-
nerei et specificum glandularum saluialium. Ut er-
go inflammationum partialium exemplum propone-
at b. Auctor, inflammationem partium pectoris sele. p. 28.
git, quia istae frequentius inflammationi subiectae
sunt, et haec magis in illis sedem suam figit, pul-
monibus tamquam centrum systematis vascularis con-
siderandis. Descriptio eius et comparatio cum reli-
quis pneumoniae speciebus, capite sequenti, vbi de
eius exitu comparato cum exitu febris inflammato-
iae generalis sermo est, continuata, exactissima, in-
spensis, vt solet Cl. Auctor, digressionibus, v. c. dep. 45.

diuerso statu corporis sani et aegroti tempore diuerso
 p. 49. et nocturno, de sensu quo **GALENVS** voce inflammationis vtatur (de hoc iterum inferius p. 372.) de
 p. 54. reuulsoria vesicatoriorum et diaphoretica opii, de
 55. ferentia inter pus et mucum (recentissimis tam
 p. 65. tentaminibus non memoratis), de hydrope inflam-
 p. 68. matorio, de methodo **AVENBRUGGERI** morbos per-
 72. ris inuestigandi.

p. 77. *Cap. 4. et 5. Methodus medendi pneumoniae
 inflammatoriae.* Primo iterum de similitudine feb-
 riae. Quae in prima huius periodo peragenda: nae-
 91. sectionis regulae. Topica emollientia. Irrita-
 p. 94. tia, vel vesicatoria, nonnisi in pneumonia rheu-
 p. 96. tica, cuius simul signa diagnostica traduntur. Cen-
 vendum, ne emollientibus nimis diu insistamus
 p. 97. Potus emolliens tepidus copiosus. Specifica virtus
 p. 100. seminis cardui mariae, secundum **STAHLIVM**. Ni-
 trum parca tantum dosi, et tutissime potionibus ad-
 dendum. Absorbentia potissimum in pleuritide va-
 minosa proficia, ex obseruatione Cl. **VAN DU**
 p. 106. **BOSCH**. Expectorantium irritantium, scilliticorum
 p. 108. et antimonalium usus eaque exhibendi tempus; tar-
 tari emetici in refracta dosi praestantia prae reliquo
 antimonalibus. **HAENII** error, haec remedia ma-
 teriam crudam ad coctionem disponere. Vesicato-
 ria nonnisi ad breue tempus applicanda, ad mentem
STOLLII. Vapores aceti. Opium in tussi pertinaciam
 p. 112. ci, secundum b. **CVLLEN** De pneumonia lenta su-
 p. 116. latente, egregie; in transitu quaedam de morbo
 haereditariis, ad quos praeuertendos plurimum vi-
 lent remedia aetati, in qua morbi isti euoluere se lo-
 lent, apposita, antiphlogistica iuuenili, antibilio
 virili, quum medicina aduersus dispositiones haere-
 ditarias ipsas nihil fere possit. De pulmonibus supe-
 p. 124. rato morbo pleurae accretis. Recidiuam morbi non
 semper

semper absolute lethalem esse. Sub finem monitum, cauissime vtendum esse methodo antiphlogistica in p. 125. segris antea nimio veneris exercitio eneruatis.

Cap. 6. *Febres gastricae biliosae Successio* ge- p. 126, nii inflammatorii et biliosi praesertim in epidemiis, aequa ac diuersae indolis morborum sub diuersitate aetatum, pituitosae, inflammatoriae et biliosae, quae actioni systematis nutritiui, arteriosi et venosi respondeant, quorum centra collocata videantur in capite, pectoro et abdome, praeципue hepate. Proclivitas humorum in degenerationem biliosam perpetuo existens, sed in statu sano per actionem organorum secretoriorum coercita, vel sponte vel a cauissis exterioribus aucta febrium biliosarum cauissa existit; humorum humorum biliosorum in primis viis partibus que vicinis accumulatio febrem gastricam biliosam seu febrem putridam simplicem recentiorum quorundam constituit. Huius descriptio aequa concinna ac p. 136. superiorum morborum febrilium.

Cap. 7. *Methodus medendi his febribus.* De vo- p. 144. mitoriiis eorumque administratione, egregie; de no- p. 163. xa stomachicorum ipsorumque acidorum mineralium in affectionibus biliosis ventriculi; de vsu terreorum p. 165. ad absorbendam bilem; noxae ab vsu emollientium externorum metuenda. p. 168.

Cap. 8. *Crisis harum febrium per diectiones ali- viet.* In transitu quaedam de dupli typlo in moti- p. 170. bus naturae obseruando: tertiano in motibus viu- dis, et quotidiano in languentibus, cui analogus ty- p. 175. pus quartanus (de his iterum T. III. p. 258.). Pur- gantium selectus eaque exhibendi et repetendi ratio. Venae sectionis contraindicantia; eius necessitas in p. 179. complicatione cum affectione phlogistica; eius vsus in 183. nimis spasimis primarum viarum simul praesentibus. p. 186. Tandem quaedam de diaeta in febribus biliosis.

p. 191. Cap. 9. *Affectione gastrica biliosa complicata cum indole phlogistica.* Signorum huius complicationis inveniendorum difficultas. *Triplex huius complicationis*

p. 199. *forma: praedominante indole phlogistica, aut affectione primarum viarum, aut mixte.* Prior vel generalis morbum, vel partiale, ophthalmias, anginas, inflammations pectoris, varias rheumatismi species constituit. In triplici illa forma medendi methodus: in mixta indicationes a iuuantibus et laedenibus petenda, ad monitum SCHROEDERI.

p. 204. Cap. 10. *Debilitas ventriculi a febribus gastris relicta cet.* Sequela haec est purgantium crebro repetitorum, facile in morbum hypochondriacum

p. 205. *transiens, cuius alia species ab atonia et imbecillitate ventriculi, alia ab eius spasmo et irritatione atque imminuta velut inflammatione pendet.* Ab hac primarum viarum debilitate adeo faciles febrium gastris

p. 208. *carum recidiuae.* Successive restitutum robur partium canalis intestinalis secundum directionem a superioribus versus inferiora, communem naturae viuentis legem. Varii recidiuarum effectus, leuiores in iunioribus, grauiores in proiectioribus aetate. *Debilitatis istius remedia: cibi boni nutrimenti modicisque vini usus; frictiones abdominis, potissimum vaporibus aromaticis pannis exceptis; balnea frigida; motus potissimum in equo; cortex peruvianus, sed*

p. 213. *non nimis cito (in adiuncta notula quaedam de remediis aduersus rheumatismos chronicos), nisi febris gastrica manifeste remittens sit; elixir acidum HAL-*

p. 219. *LERI.* Tumores in regione epigastrica potissimum hepatis post illas febres residui, vel a spasmis fixis aut febre praepostere suppressa, vel ab atonia, si febris sibi ipsis relicta aut nimis purgantibus impugnata, aut in quantitate potus assumti peccatum fuerit: remedia interna et externa his caussis accommodata.

Partis II. Cap. 1. *Vlterius sequelae febrium ista*. p. 223.
rum considerantur. Tympanites (paucissimis verbis
in notula tantum). Icterus (de quo sequens caput
fusius adhuc agit): de corticis peruviani in eo utili-
tate. Delirium: eius origo non consensui per ner-
vos tribuenda, sed centris virium vitalium in capite
et abdomine, in statu sano actione et reactione mu-
tuas se inuicem et simul sistema virium sustentanti-
bus, si illa communio plus minusue turbatur vel im-
peditur. In transitu quaedam de hydrope cerebri. p. 231.
Delirii huius distinctio a phrenitide essentiali; noxa p. 233.
venaelectionis et vesicatoriorum, utilitas euacuantum.
Aphthae; parotides; singultus; tussis; dolores articu-
lorum, a SYDENHAMO non satis caute rheumatismi
scorbutici nomine insigniti.

Cap. 2. *Icterus.* Non proprium morbum con- p. 242.
stituit, sed a morbis diuersissimis pendet: in genere
aut a cauſa materiali, plerumque abundantia bilis non
in solo hepate, sed in omnibus humoribus corporis;
vnde etiam icterus criticus in morbis pituitosis et ve-
nereis; aut neruosa, conditione peculiari organi cu-
tanei, ignota ea quidem, sed probabiliter vel in ato- p. 245.
nia vel spasmo quaerenda, vnde icterus partialis, icta-
rus potissimum a venenis prorsus post mortem dispa-
rens, icterus recens natorum. Haec cutis conditio
vel per se subsistit, vel a cauſis morbosis admodum di-
uersis inducitur, a diathesi phlogistica, vnde icterus
post cessationem fluxus menstrui subitaneam; a vi-
tius primarum viarum, vnde frequentia eius in bi-
bonibus; a bilis spissitudine et calculis. Omni-
bus his cauſis enumeratis apposita medendi metho-
dus subiungitur. Sub finem huius capituli paucissi-
mis inter sequelas febris gastricae biliosae erysipelas
et variolae confluentes (ex SCHROEDERO) memo-
rantur.

p. 255. Cap. 3. *Haemoptysis*. Primo generalia: distin-
 ctio inter neruosam et a caussa materiali, quae saepe
 p. 258. in affectionibus biliosis existit. Neruosa, vel alias
 fluxiones, aut ab irritatione et tono pulmonum au-
 eto, aut ab atonia sive debilitate. Indicationes utri-
 que statui communes: reuulentia venae sectiones,
 sed in atonia parciores, frictiones, ligature, clyste-
 res (hic in annotatione de tribus speciebus haemo-
 ptysium abdominalium, a saburra primarum viarum,
 a congestionibus in systemate venae portae, et a vi-
 tio hypocondriaco vel hysterico), irritantia capiti par-
 tibusque vicinis applicata; silentium; deliquium ani-
 mi; sedantia, temperantia, demulcentia. Narcoti-
 ca nonnisi quum tussis remediis lenioribus non cedit;
 opii vis calefaciens venae sectionibus repetitis, nitro,
 ipsiusque acidis mineralibus additis praeuertenda;
 usus eiusdem ad iuuandum sudorem declinante qua-
 vis haemorrhagia prodeuntem. Adstringentia non-
 nisi praemissis reliquis, aut ubi nimia sanguinis eua-
 cuatio mortis metum incutit. Topica: vesicatoria.
 Diaeta. Roborantia in atonia et debilitate pulmo-
 p. 270. num. Caussa materialis haemoptyseos duplex: dis-
 thesis phlogistica et, quae frequentior in quavis
 haemorrhagia, biliosa. Signa utriusque, et inde pe-
 p. 275. tenda curatio. Complicatio utriusque: primo in-
 flammationi, hae abacta morbo bilioso medendum.
 p. 283. Ex complicationibus febris gastricae biliosae
 cum variis affectionibus abdominis primo loco cap. 4.
dysenteria proponitur. Inutilitas examinis, quomo-
 do caussae generales ad determinandas caussas speci-
 ficas sive formales morborum agant; non tamen esse
 impossibile, ut hae solae existant, et ad methodum
 curationis specificae ducant, quod praecipue in mor-
 bis chronicis locum habeat hosque essentialiter ab
 acutis distinguat. Ex his principiis distinctio dysen-
 p. 285. teriae in neruosam et humoralem seu a caussa mate-
 riali.

riali. Prior ut correlatum febris ephemerae simplicis, restituta transpiratione cedens, aut post destrutas caussas materiales superstes adstringentia et roborantia postulans. Caussarum materialium duplex genus, diathesis phlogistica et affectio gastrica p. 290. biliosa. Dysenteriae inflammatoriae signa fallacia: certiora ex tumore, tensione et dolore fixo abdominis, sub vomitu, a compressione, potu, alimentis cet. auēto, et febre continua. In dysenteria gastrica biliosa probe inquirendum, vtrum caussa materialis in ventriculo an in intestinis haereat. Ipecacuanha p. 295. tartaro emetico nonnisi materia admodum mobili praeferenda. Fructus horaei durante morbo vtiles, inter conualescendum non aequa, ob inductam inde laxitatem. Arnicae radici praerogativa prae aliis toxicis tribuenda videtur, iuxta obseruata Cl. COLLIN. Complicatio vtriusque dysenteriae iterum primo loco antiphlogistica desiderat. Pauca de vincendo metu contagii et de conualecentium cura (potissimum secundum b. DE HAEN et STOLLIVM).

Cap. 5. *Colica pictorum sive saturnina.* Scripta p. 299. Cel. ROVSEAV multum contribuisse, ut saltem Pa. p. 306. risis adulteratio vinorum desueuerit. Maior frequen p. 311. tia colicae istius hyeme quam aestate, maior eius vehementia tempore nocturno, et maior corporum laxorum et eneruatorum in eam propensio eam morbis vere mucosis accensendam suadent, aduersus quos insignis est opii virtus, quam in illa specificum quasi expertus est b. STOLLIVS. Complicatio huius morbi cum febre gastrica, et tunc necessitas exhibendi emetica, quibus alias, praecipue vitro antimonii cerato, in nosocomio charitatis Parisiensi abuti solent. Amau. p. 315. rosis a colica exemplum a Cl. FABRE memoratum *)
huc refertur.

Cap.

*) Comm. nostr. Vol. XIV. p. 90.

p. 322. Cap. 6. *Febris puerperalis, gastricae nimirum, quod frequentissimum, indolis.* In transitu monitum de curatione morborum per excitandam febrim, ne ea regnante quadam epidemia suscipiatur. In cu-

p. 345. *ratione febris nostrae monitum, a clysteribus interdum omnia symptomata augeri, si verminosa adsit affectio, ex obseruatione Cl. VAN DEN BOSCH.* In fine hu-
ijs capit is totiusque tractationis de febribus gastrieis
bilioſis paucissima de symptomate eius admodum fa-
miliari, erysipelate, potissimum faciei.

p. 353. Cap. 7. *Febris bilioſa generalis.* Principium
vitale humores corporis in bilem mutare tentans,
modo quidem aequa incognito ac a quo dispositio in-
flammatoria pendet, vera cauſa omnium morborum
bilioſorum ſiue vniuersi corporis ſiue huius illiusue
partis. Iterum de diuersis corporis partibus pro
ratione anni temporum diuersis morbis obnoxiiſ, et
quam verum ſit SYDENHAMI effatum, difficile eſſe
certam febris ſpeciem omni tempore e phaenomenis
elicere. Degeneratio bilioſa, ſaltem in ſtatu purita-
tis, multo frequenter apud veteres quam hodie,
quod etiam ex febris tertianae differentiis pateat;
mutationis huius epocha ad annum 1552. referenda,
eodem tempore, quo morbi venerei noua facies ap-
paruerit (iterum de hoc argumento T. III. p. 71.).
Inde ſententia quorundam ex veteribus, bilem vni-
cam cauſam omnium febrium humoralium ſeu pu-

p. 361. *tridarum eſſe, WERLHOFII ſententia de typo quoti-
diano, quem morbi mucosi ſiue atrabiliarii, et ter-
tianario, quem ardentes et bilioſi ſequantur (confe-
renda cum iis, quae ſuperius exposita fuerunt).* Cauf-

p. 363. *sae diſponentes ad morbos bilioſos, modo tamen, quo
agant, incognito (inter eas etiam, ſed probabiliter
tantum, mercurius, vnde noxius effectus eidem in
variolis adſcriptus, nonniſi in conſtitutione putrida*

p. 366. *ſeu bilioſa obſeruandus).* Prophylaxis, quatenus
ignota

ignota vera morbi caussa locum habere potest, secundum ea, quae Cl. MOLITOR exposuit.

Caput 8. *Continuatio doctrinae de febre biliosa in P. 370.*
 genere. Eadem cum febre ardente propriæ sic dicta, non qualem recentiores quidam ita vocant, quae veræ phlogistica; sed cum febre putrida, *denominatio p. 422.* ne veteribus incognita. *Descriptio febris biliosæ; p. 374.* lipyria ut symptoma neruosum (de qua rursus *infe- rius p. 418.*) aut ab extinctione plenaria virium, aut *p. 375.* ab earum concentratione versus partes interiores; inde perperam assumi calorem in pulmonibus gigni et ex iis per totum corpus distribui. De vera animæ indole ex resipiscientia delirantium in hac febre sub *p. 386.* ultimi vitæ momentis, ex eiusdém exaltato statu in morbis conuulsu*is aliisque deliriorum speciebus in- daganda.*

Cap. 9. *Methodus medendi febri ardenti. Venae p. 388.*
 sectio. In transitu de utilitate considerationis fanguinis *p. 389.* ex venâ missi, partim quia vita, eam ut reliquas corporis partes penetrans, aliquantum post eius emissionem, si- cut irritabilitas in musculis, subsistere potest, partim quia sub eius decompositiōne partes constitutiuae manifestae redduntur, aequæ ac sub putredine cadaueris. Eu-
 cuantia. In morbis biliosis ipecacuanham in minori- *p. 402.* bus dosibus præferri deberi antimonialibus, quae ve- re qualitate septica biliosa instructa videantur, egre- gia ideo pro scopo alterandi in morbis pituitosis (*re- pitita eadem T. III. p. 56. et T. IIII. p. 141.*) De in- *p. 405.* terno et externo aquæ frigidae, glaciei cet. vsu in hoc aliisque morbis, prolixissime: vel prorsus sub initium nimios spasmos et inde profectum calorem cohibet, vel peracta coctione euacuationes criticas iuuat. Melius eum ferre affuetos. Quosdam aegros eum prorsus ferre non posse, licet hoc ex sola de-
 mun experientia definiri queat.

p. 410. Cap. 10. *Continuatio prioris argumenti.* Acida
 422. vt refrigerantia et antiseptica. Adstringentia. Opium:
 p. 430. digressio de euacuantium vsu in ultimo stadio variola-
 432. rum (de quo argumento iterum T. III. p. 27. de
 opii in variolis vsu ad mentem recentiorum prorsus
 p. 433. nihil). Camphora: vis eius ad auertendam saliu-
 tationem (admodum manca, quae hic proponuntur,
 neque hoc spectantia).

p. 434. Cap. 11. *Rursus continuatio.* De crisibus suc-
 cedaneis febris ardantis. Eam solam ex omnibus fe-
 bribus putridis siue cum caussa materiali perfecte sudo-
 p. 438. re solui. Quatenus sudor haemorrhagias soluat. Opü
 p. 440. in primis cum sudoriferis iuncti vsus in febre nostra.
 441. Opium non augere putredinem; vires eius antisepti-
 cas praecipue ex ~~POTII~~ obseruationibus in gangrae-
 p. 442. na pedis patere. Vires narcoticae et sudoriferae:
 p. 443. natura in camphora iunctae; eam tamen praestantio-
 rem esse in diathesi pituitosa. Serpentariae virtus.
 p. 444. Signa sudorem criticum praecedentia. Frictionum
 p. 448. ad eum vsus. Sudorifera in suscepto contagio, pra-
 450. missa in robustioribus venae sectione, et vbi primae
 viae affectae sint, euacuantibus. Vesicatoria. Exc-
 tantia interna in prostratione virium.

p. 455. Cap. 12. *Vsus balneorum in febre hac, sed non-*
 462. nisi versus eius declinationem. Varia de illorum
 agendi modo vsuque in aliis corporis affectionibus.

p. 3. T. III. Cap. 1. *Accidentia febris ardantis eorum-*
que curatio. Siccitas, potissimum oris, et sitis. Di-
 arrhoea. Meteorismus. Parotides aliique gladhula-
 p. 23. rum tumores, copiose et exacte. Surditas. Regimi-
 nis in his febribus ratio. De dispositione phthisica
 p. 24. post eas remanente: insignis in ea acidi vitriolici
 vsus.

p. 26. Cap. 2. *Febres biliosae putridae.* In prioribus
 febres putridae sub triplici forma consideratae sunt:
 origi-

originis gastricae; contagiosae seu pestilentiales GRANTII; malignae seu cum prostratione totali vi- rium: his nunc quarto loco adduntur eae, quae sub forma putredinis dominantis se fistunt. Putredinem p. 31. videri aequaliter ad omnes caussas materiales morbo- rum pertinere, et eodem modo ad hos spectare, quo affectionem atrabiliariam ad chronicos; neque ergo, saltem in quibusdam periodis, indicationem aliam quam caussalem praebere. Iam de sola putredine p. 37. biliosa sermo. Eius caussae et signa; complicatio cum diathesi phlogistica, et huius remedia. In pu- p. 38. tredine sola corticis peruviani virtus summa. Acida p. 40. mineralia hic proficia, non aequa in constitutione pituitosa, vbi alkalia volatilia vera antiseptica. Pu- tredinis biliosae praedominantis exempla in hoc et p. 41. sequenti capite: primo carbunculus in primis Anti- guensis descriptus a Cl. MAKITTRICK *); versus fi- nem in adiuncta notula quaedam de gangraena, tam- quam putredine locali.

Cap. 3. *Angina putrida. Dysenteria putrida.* p. 46. Vleera putrida, praecipue venerea a nimio mercurialium vsu. Gangraena a decubitu in febribus pu- tridis. Dysuria in iisdem.

Partis II. Cap. 1. *Febris catarrhalis seu pituitosa.* p. 69. Procliuitas humorum transformandi se in pituitam, aequa naturalis ac in bilem. Primaria humorum mu- cosorum depositio in primas vias: inde haec, in- primis cardia, communissima istarum febrium sedes, et frequentes in iisdem eruptiones cutaneae. Causae p. 76. disponentes ad has febres. Motus vagi naturae p. 77. in iisdem: character distinctius inuasio vespertina. 78. Qua-

*) De febre Indiae occidentalis maligna flava, recusa
in BALDINGERI Sylloge Vol. I.

Quatenus in praedispositis contagiosae dici quant

p. 134. (morbos pituitosos p^{re} reliquis ad suscipiendum contagium pronus videri, et contagiosa miasmata generatim in primis neruos et mucum afficere, ob mutuam relationem systematis neruosi et nutritivi).
 p. 80. *Eas speciatim contextum cellulosum, glandulas et cerebrum afficere; inde has partes coniunctim unum systema constituere videri.* Malignitatis notionem nulli morbo speciatim competere, sed iam inflammatorii, iam biliosis, communissime vero catarrhalibus tribui, assumi tamen posse distinctionem ^{STOLII} inter malignitatem et statum neruosum. Malignitatis signa et symptomata. *Febrium malignarum causa.*

p. 87. ratio, prout vel ab atonia vel a spasmis pendent.

p. 91. Cap. 2. *Febris mesenterica pituitosa, sive gastrica catarrhalis.* In fine de complicatione eiusdem cum vermis, eorumque origine et signis.

p. 109. Caput 3. *Methodus medendi febri mesenteritae pituitosae.* Digestuorum vomitoriorum praemittendum maior necessitas, quam in febribus gastricis biliosis. *DOVL CETI* methodum neque nouam, neque semper morbos puerperarum unius eiusdemque indolis esse, ut eam solam requirant. Rursus quedam de variolis et cautionibus in earum insitione obseruandis. Vires ipecacuanhae ex obseruatione ^{GIAC.} NELLAE. De febre lenta infantum. Mercurialium effectus in febribus pituitosis; inde analogiam horum morborum cum venereis patere. Rite expur

p. 123. gatis primis viis tonica, magis cascarilla quam cortex peruvianus. Usus huius in obstructionibus glandularum ab atonia. Aphtharum in his febribus cura.

p. 125. Vesicatoria in genere versus finem morbi, aut sub ipsius decursu accendentibus symptomatibus neruosis.

p. 126. Rursus de vi mercurii, a SCHREIBERO in peste Veneriae, quae a cau^{ta} pituitosa profecta videtur, et saepe in febre quartana, similis originis comprobata.

Reme-

Remedia aduersus vermes; antimonialia efficaciora p. 128.
videri accidente' febre, quam sub quacumque alia
occasione, vt character biliosus humoribus ab his
remediis communicatus motu febrili quamplurimum
adiutus videatur.

In capite 4. et 5. accidentia quaedam febris ga. p. 132.
stricae pituitosae pertractantur. Tussis conuulsiva,
frequentius ab ea, quam a quaecumque alia caussa
materiali morborum pendens. Peripneumonia ga-
strica biliosa. In transitu acrior censura b. CVLLEN: p. 143.
ipso morem fuisse opiniorum suarum rationem nullam
reddere, ybique eum tentasse facta ideis suis accom-
modare, et vere medicinae practicae confusionem
perniciosissimam intulisse. Tussis sub constitutione p. 155.
peripneumonica pituitosa, peruersa curatione in
phthisin abiens: huius curatio in primo stadio, et
formatis iam tuberculis.

Cap. 5. Ophthalmia. Angina. Dolores rheuma p. 162.
tici: simul quaedam de aliis rheumatismi speciebus
et de arthritide; multa satis bene congesta.

Cap. 7. (seu potius 6. qui error in subsequen- p. 195.
tibus capitibus seruatur.) *Febris pituitosa putrida*
fue generalis, recentiorum febris lenta neruosa, lym-
phatica, catarrhalis maligna, rheumatica maligna.
Affectiones neruorum cerebrique horum centrum p. 205.
constituentis magno argumento esse, has partes ad
systema nutritium pertinere: non tamen, quod ve-
teres putauerint, omnes fluxiones a cerebro pende-
re. Aliud huius assertionis argumentum a variolis, p. 209.
morbo mucoso, non tantum glandulas, sed etiam p. 204.
neruos frequentissime affidente. Frictiones abdomi p. 216
nis ex oleis cum vegetabilibus resoluentibus iunctis
veteribus adeo receptas, nunc demum rursus in usum
ductum iri sperandum, orificiis vasorum lymphatico-
rum in superficie cutis detectis.

p. 233. Cap. 8. *Febres intermittentes.* Dubia de veritate existentia febrium quintanarum cet. Caussa formulis et specifica febrium intermittentium in dispositione quadam principii sensitui aut systematis neruosi, a priori non demonstranda, sed per affectus cortici peruviani patens. Caussae generales frequentissime iisdem se iungentes earumque caussas occasionales.

p. 243. constituentes: diathesis phlogistica, affectio gastrica biliosa, atonia systematis, eiusdem status irritans, tandemque obstructio viscerum abdominis. His

p. 265. febrium intermittentium varietatibus earumque curationibus expositis subiunguntur alia quaedam remedia (multa tamen desiderantur) aduersus easdem; geum urbanum paucissimis. Tandem nonnihil de

p. 268. aliis caussis generalibus, caussam formalem febrium intermittentium in motum ducentibus, diathesi putrida biliosa et pituitosa, et summa siccitate cutis, sudorifera topica in primis postulante.

p. 269. Cap. 9. *Febres intermittentes malignae*, potissimum secundum Cel. TORTI, qui tamen plus studii impenderit primae earum classi, febribus comitatis,

p. 280. quam secundae, subcontinuis malignis: exempli loco

p. 286. co speciatim de febre soporosa apoplectica, et de febre diaphoretica.

p. 3. T. IV. Cap. I. *Morbi neruosi; status virium vitalium in infantia.* Ad ea, quae hucusque de phaenomenis neruosis febrium dicta sunt, eo magis illustranda iam ad morbos neruosos per se, posthabito examine caussarum materialium, progreditur Auctor noster, qui vel ab atonia pendent, vel a spasmo aut crispatione, ut loquuntur recentiores, vel a defectu aequilibrii in distribuendo motu aut affectionibus fluxionis seu rheumaticis veterum, quae stricte quidem loquendo ad alterutram priorum classium reducuntur, peculiares tamen indicationes offerunt.

Exem.

Exempli loco ex morbis ab atonia rhachitis sistitur,
cuius vero considerationem tractatio de viribus vita- p. 8.
libus primae aetatis antecedit. Praecipuus eius cha-
racter in laxitate et debilitate systematis nutritiui. In
transitu quaedam de damnis ab vsu balneorum frigi-
dorum habituali in hac aetate metuendis.

Cap. 2. *Continuata confederatio virium vitalium* p. 24.
in *infantia et diversis vitae aetatibus*. De analogia ce-
rebri cum glandulis, eiusque concurso ad nutritio-
nem. De nisu habituali motuum tonicorum versus p. 154.
superiora, praecipue ad protrudendos dentes, for-
mationem exercitiumque organorum sensuum, et ad
depurationem humorum vtili. Vsus huius cognitio-
nis in curandis morbis infantum: v. c. vesicatorium
in nucha, affectionum abdominalium in iisdem re- p. 29.
medium. Hirudinum vsus in dentitione diffcili a
plethora partiali producta, quae aequa ac aliae a sta-
tu plethorico vniuersali pendet, quo natura mutatio- p. 34.
nes quaslibet in corpore contingentes praeparat.
Nouum centrum vitae in testiculis sub pubertate p. 84.
constitutum, statum mollitiei primae aetati proprium p. 36.
delente, crisi naturali morborum infantilium: actus
eiusdem tonicus multo minor in feminis, semper ali-
quid debilitatis et mollitiei infantilis retinentibus.

Cap. 3. *Status virium vitalium in iuuentute*. De p. 43.
nexu testiculorum cum systemate vasculari, potissi- p. 46.
mum arterioso, in quo, consentientibus dimensio-
nibus anatomicis WINTRINGHAM, in aetate iuuenili
plethora relativa, in profectiore eadem in systemate
venoso praepolleat. Digressio de pulsatione cordis et p. 48.
aneurysmatibus internis eorumque curatione. Dia- p. 51.
thesis phlogistica tempore pubertatis euoluta. Sy- p. 55.
stema arteriosum, celluloso siue nutritiuo tunc su-
perius: ex actione horum systematum sibi velut op-
positorum explicatio quorundam phaenomenorum
physiologicorum; probabilis effectus castrationis in p. 57.

p. 37. quibusdam morbis (de eiusdem effectibus generalibus superius); in transitu quaedam de vnu humerantium extenorū in elephantias. Systematis

p. 59. teriosi centrum in pectore statuendum; eiusdem exercitatio per organa generationis irradiatione vitali specifica, licet per effectus tantum cognoscenda. Repetitio triplicis systematis corporis animalis: nutritiui, caput, ventriculum, intestina, telam cellulosa, vasa lymphatica et glandulas congregatas comprehendentis, centro in cerebro, maxime actiui in prima aetate morbos pituitosos efficientis; arteriosi vénenosii, cuius centrum in abdomen, potissimum hepati; actio in ultimo vitae tempore.

p. 65. Cap. 4. *Morbi nervosi ex atonia. Rhathitis.* Morbum non esse nouum, et ad morbos vere nouos producendos insignibus mutationibus humanae naturae opus esse, quas vñquam existisse omnium temporum observationibus repugnet; hoc tantum assumi posse, systemati generali morborum exeunte seculo 15. eodem tempore, quo malum venereum increbuit, eam contigit esse modificationem, ut diathesis pituitosa praedominaretur et nunc frequentior sit quam olim. Quaedam defendendos morbos haereditarios: vero simile videtur morbos mucosos praesertim systematis nutritiui a matre, morbos systematis arteriosi a patre propagari. Negotium ossificationis duabus periodis absolutum:

p. 80. primum motu expansivo, et hunc insequente motu condensationis seu constrictiois. Materiam ossa formantem in rhachitide specifica ratione mutari, nullum dubium, sed haec ipsa non nisi a vi digestiva pendet, neque medici attentionem aliter requirit, quam quatenus vis haec depravata correctione indiget. Phaenomena ossificationis ex dentitione illustrata.

p. 88. Cap. 5. *Continuatio huius argumenti.* Dentitione difficilior siue motus debiliores ad eam, phaenomenorum rhachiticorum causa; inde enim conges-

stiones versus caput earumque sequelae, secretiorum functionumque turbatio; inde rhachitis eodem tempore apparet, quo dentes formantur; inde sequela rhachitidis a debilitate vniuersali per dentitionem difficulter indueta, vel vitia ossium, vel pleuritidis quaedam species, hydrocephalus internus, sacerphulæ. Usus roborantium præstantior ad prophylaxin quam curationem ipsam: hic locus balneis frigidis, quae infantibus robustioribus magis noxia sunt p. 97. perius cum GALENO iudicauerat Auctor noster, frigidionibus, vesicatoriis, cauteriis cet. præcipue videntio humiditatem et frigus; Curatio interna p. 102. medicamenta et diaetam: absorbentia non adeo viaria p. 106. tacida quam primis viis adstrictionis sensum imperiando agere.

Cap. 6. *Febres neruosaæ ab atonia; phthisis ner* p. 108. *voſa MORTONI*, probe distinguenda a febre lenta *ner* p. 111. *voſa SYDENHAMI* aliorumque, a diathesi pituitosa humorum oriunda, licet et in hac frequentissime atonia occurrat. Descriptio illius brevis quidem, sed concinna. Curatio debilitati primarum viarum ac p. 114. commodanda: remedia diaetetica, externa et interna, iniuste neglecta; applicatio aromaticorum ad regiones p. 119. nem epigastricam, a veteribus adeo laudatorum. Analogia huius morbi cum debilitate a celeri incremento p. 122. tempore pubertatis. Aliae cauſae debilitatis vni p. 125. versalis: puerperia nimia, abusus refrigerantium in morbis acutis præsertim characteris neruosi. Fasicularum usus insignis. Tandem quaedam de febre p. 126. hysterica infantum cum obstructionibus infimi ventris, saepe hoc referenda.

Cap. 7. *Febres neruosaæ a spasio; febris FER*-p. 127. *NELII.* Vti prior morbo hypochondriaco et hysterico ab atonia, sic haec eidem ab irritatione similis, in quo methodum relaxantem et sedantem adeo depraedicauit Cl. POMME. De congestionibus in ab p. 140

p. 140. domine, earumque systematibus. Caussae morbi hu-
iis; exemplum eiusdem ab abusu extracti cicutae.

p. 142. Exitus in sanitatem vel mortem. Medendi ratio:
in primis KAEMPFII in eam merita.

p. 157. Finem toti operi imponit index satis locuplet:
a Cl. SARRVS secundum voluntatem b. Auctoris, qui
ipsi manuscripta sua haereditate legauit, editus.

III.

s. TH. SOEMMERING vom *Baue des menschlichen Kör-*
pers. *Frankfurt bey Varentrapp und Wenna.*
1791. 8. 1. Th. pagg. 455. 2. Th. pagg. 86.
3. Th. pagg. 332. 4. Th. pagg. 488. 5. Th.
pagg. 352.

i. e.

s. TH. SOEMMERING de corporis humani fabrica.
Frft. MDCCXCI. V. Tom.

Celeb. huius operis A., iam aequa inter Germanos
ac exteris suis in anatomiam meritis bene no-
tus, hacce suorum laborum, ingenii, obseruationis
que vastissimae prole denuo euicit, quanta solertia
et dexteritate corporis humani fabricam disquirit,
ac quanto mentis acumine partium asum eliciat. Iam
inde a longo temporis interuallo nullum tale opus,
omnem anatomiæ ambitum complectens huic fere
simile prodit, in quo tam fida naturaeque adposita
partium corporis humani descriptio tradatur, et mul-
tifaria antehac incognita legantur. Hanc ob cau-
sam paulo copiosiorem huius praeclari operis epit-
men dabimus, ut et exteri — nam inter omnes No-
stratum versatur — quod in illo præstitum fuerit,
discant.

Cl. Vir eum habuit finem in edendo hoc libro, ut succinctam daret epitomen, quod in fine huius seculi de nostri corporis fabrica nobis notum esset, cui nec historiam inuentionum, de tempore ad tempus factarum, nec historiam obseruationum, iterum correctarum immiscuit. Denominationi partium nunquam nomen alicuius incisoris adposuit, mos qui ex longo vsu inualuerat, qui vero nihilominus perstringendus est, quia hic honos vero inuentori raro euenit, vti historia anatomiae satis superque probat. Tantum laudatissima et optima quaeque scripta et delineationes partium, aeri sculptas, seuero censu allegauit, et quae partes ad naturam nondum depictae sunt, vbique annotauit. Qua testis occulatus maxime parti descriptionum, ac thesuum suarum anatomicarum fidem fecit. Ex multis partium synonymis tantum simplicissimas, maxime adaequatas denominationes, rem bene designantes elegit, sique tales non inuenerit, nouas in vsum traxit. Terminos, hucusque in anatomia technicos, e. g. *tunica villosa, nates cerebri, pars petrosa ossis temporum, hemisphaerium, crista galli, ala vespertilionum, cisterna chyli, pons cerebelli, dura, mater* etc. iusto reprehendit, atque magis adaequatos illis substituit. Eandem maxime laudandam curam ad terminologiam germanicam stabiliendam adhibuit. Ab illorum partibus non stat, qui anatomiā a physiologia separandam putant, nam hi vsum specialem alicuius musculi aut ossis semper tamen enarrant, sique velut inviti physiologiam simul tradunt. Noster in qualibet anatomiae parte, e. g. in osteologia prius in genere de ossibus et tunc in specie de singulo osse locutus est. Omni solertia varietates partium, quibus natura a iusto tramite deflectit annotauit. Quarundam morbosarum mutationum etiam mentionem fecit et quidem in vsum medicorum practicorum. Ex anatomia com-

parata ad meliorem expositionem corporis humani
fabricae utilia tantum adduxit.

Introductio in omnem anatomiam tyronibus
pernecessaria aegre a nobis desideratur.

Sed quodlibet huius praeclari operis volumen
nunc speciatim perlustremus.

Vol. I.

p. 1.

p. 3.

p. 4.

p. 5.

p. 6.

p. 9.

p. 10.

In primo volumine *Osteologia* pertractatur.

Ossa ex glutine animali et terra calcarea, acido phosphoreo particulisque martis commixta, ideoque igni exposita in calcem viaam non mutanda, componuntur. Acida, et ipsum acidum factum lac humanum terreas partes soluunt, ut glutinosae tantum remaneant, quo ossa formam non perdunt, attamen respectu substantiae cartilaginibus similia fiunt. In scorbuto, rhachitide, osteosarcosi idem fit. Color ossium infantum glauco proxime accedit, ossificazione vero peracta albidiori. In decrepitis ille in flavum magis vergit, quam in iunioribus. Ossa nere carent, ideoque etiam sensibilitate. Ossa, acido nitri diluto terra orbata, putrescent. Sceleton humanum ex 259 — 261., et si ossiculum rotundum in ligamento inter cornua ossis hyoides et cartilaginis thyroideae inueniatur, ex 262 — 263 — 264 ossibus constare Noster asserit; nam os sphenoideum et occipitale pro uno habet, nec illa disiungit, vi hucusque factum est, atque 5. ossa hyoidea, 2 — 3. ossa sterni, 4. ossa coccygis etc. numerat. In tendine externi ventris musculi gastrocnemii ossiculum conspicuae magnitudinis interdum inuenitur. Sceleton naturale completum exsiccatum viri mediae magnitudinis ponderis 150 — 200. vnciarum, illud

feminae vero 100 — 500. vnciarum est. Symmetria in toto sceleto obseruatur, sed non tam stricte sumta, non raro os dextri illi sinistri lateris, aut dextra dimidia pars ossis imparis illi sinistre ex omni si- milis

milis est. Ex paribus ossibus dextrum, et in imparibus dextra dimidia pars saepissime longior, latior, crassior, densior, grauior, aut vice versa minor, arctior, tenuior, minus conferta; aut aliter formata in statu naturali inuenitur. Exemplo sunt os vomer, interna cranii superficies, costae, sterna etc. Hic vero defectus iustae partium proportionis in contemplatione totius sceleti non statim in oculos cadit, natura ipsa illum corrigente, e. g. quo dimidium dextrum vertebrae cuiusdam altius sinistro est, eo depresso tunc dextra dimidia pars sequentis vertebrae aut cartilaginis intervertebralis inuenitur.

Classificatio ossium ratione formae.

p. 11.

Substantia ossium.

p. 12.

Massa ossium, exceptis dentibus et fortasse substantia labyrinthum auris cingente, quae in animalibus ab illa aliorum ossium adhuc magis differt, quapropter os petrosum a veteribus nominatum esse videtur, in toto corpore humano vna eademque est, minime vero compositio ac configuratio particularum ossium s. forma. Tantum improprie et de quibusdam infantum ossibus dici potest, illa ex fibris et laminis quoad externum habitum conformata esse.

Periostium.

Periostium et perichondrium membranae vnius eiusdemque texturae sunt, et illud ex hoc fit. Periorbita et pericranium denominationes sunt superficie. Membranae internae sinuum frontalium, sphenoidalium, maxillarium et ethmoidalium maiori iure proprio nomine indicanda sunt. Membrana internam cranii superficiem inuestiens a periostio aliorum ossium valde differt, de qua in neurologia agitur. Periostium internum tenera membrana cellulosa est. Inter hoc et inter periostium externum membrana sinus ossium cranii inuestiens, medium tenevitetur. Periostium externum ligamentis articulatio-

p. 16. lationum et tendinibus intime immixtum. In em-
bryonibus et infantibus quoad magnitudinem co-
p. 17. poris crassius illo adulorum inuenitur. Arteria-
venae atque vasa absorbentia in illo obseruantur, mi-
nime vero nerui, ideoque sensibilitate caret. Va-
cum vasis sanguiferis tela cellulosa ab externo peri-
stio ad internum venit, quapropter illa cohaerere di-
cuntur. Vsum periostii in illo ponit, vt vasa, nutri-
tioni et formationi ossium inseruentia, metullam so-
cernentia, aduehat ac reuehat, cum ab illo denudi-
tum os corrumpatur atque — vt ita dicam — em-
riatur. Augmento et extensioni ossium, cui senten-
tiae argumentis bene conuincentibus omnem fidem
denegat Noster, haec membrana minime limite
ponit.

p. 19. *Medulla ossium f. ossium pinguedo.*

p. 20. Medulla ossium, reliqua pinguedine corporis
humani mollior et pellucidior, ex aqua oleo et acido
composita, nullum alcali continet, qua propter prae-
tredini diu resistit. Ab arteriis secernitur, a vasibus ab-
sorbentibus resorbetur, interdum omnis quidem in
statu nempe morbose e. g. hydropico. Et venae in
illa obseruantur; minime vero nerui. In ossibus in-
fantum loco pinguedinosae medullae gelatina inuen-
itur; quae vero iam in fetu perfecto oleosior, at-
men aqua et sanguine plus redundat, quam in adul-
to. Fortasse medulla vt substantia aqua leuior, inseruit
cauitates et cellulas ossium implendo, vt haec leuio-
ra euadant. Illam vero ad nutritionem ossium ali-
quid facere, aut ossa inungere, aut in articulatio-
num cauitates transudare, aut partes ossa constitu-
tes conglutinare a Cl. Auctore recte negatur.

Cartilago.

p. 23. Omne verum os, exceptis fortasse dentibus, et
cartilagine oritur. Cartilago condensatae purae ge-
latinæ similis, in quibusdam locis fibrosa, e. g. in

tilginibus costarum, præcipue apud aetate proue-
 stiores, alias ubique sui ex toto similis inuenitur, sit
 vel cartilago permanens aut temporaria, si etiam ossa
 ex illa orta respectu fabricæ valde differant. Vera p. 24.
 ac perfecta ankylosis vertebrarum aut ossium pubis
 obseruatur, quia cartilaginibus, haecce ossa vniuenti-
 bus fibrae tendineae immixtae sunt, quae raro osse-
 scunt. Acidis ossa in cartilagines fere mutari pos. p. 25.
 sunt, sed nullo artificio cartilagines in ossa. Carti-
 lagines membranae periostio ex toto simili, obductae
 sunt, exceptis superficiebus, quae eauum articula-
 tionis spectant. Per menses et annos continuata car. p. 26.
 tilginum maceratione in aqua, illæ organorum sen-
 sum in fibrillas diuidi possunt, qua ex cauſa flexi-
 biliores reliquæ, et cartilagines costarum ex qualib[us]
 tunc conflatae videntur laminis, quae conuolutis fi-
 bris, transuersis fibrillis illas connectentibus, forman-
 mantur, quapropter maiori densitate et elasticitate
 præditæ sunt. Cartilaginibus intervertebralibus, iis
 inter ossa pubis, inter ossa coeca et os sacrum et car-
 tilaginibus interarticularibus fibrae tendineae immix-
 tæ sunt. Vasa sanguifera illis ex perichondrio sunt.
 In cartilaginibus vero, superficies articulationum in. p. 27.
 vestientibus, nondum vasa detecta. Vasa absorben-
 bentia illis non desunt. Nervos nullus mortalium
 vidi, sensibilitate ideo etiam carent. Color illarum
 rubia tinctorum non mutatur. Vulnera cartilaginum
 cicatrice conglutinantur. Morbosis corruptionibus
 diu resistunt, propriis morbis fere non obnoxiae. In
 arthritide saepius sic attenuantur et soluuntur, vt of-
 fa se inuicem atterant. Reproductio cartilaginum
 semel perditarum non obseruata. Spiritus vini semi- p. 28.
 pelluciditatem illarum minuit; acida diluta illas non
 soluunt; aquæ vaporibus in gelatinam mutantur;
 diutius reliquæ mollieribus partibus putredini resi-
 stunt. Usus cartilaginum varius, sed omnibus no-
 tus

p. 29. *tus.* Ope cartilaginum, ossa pelvis utientium, graditatem ad finem vergente cavitatem pelvis feminem dilatari. *G.* *Auctor* putat.

Cartilaginis in os mutatio.

p. 30. *ad d.* *Cartilago* est, ut ita dicam, prophasma — *Form Model* — in quo os efformatur. *Cartilagine*, cepta suarum extremitatum cortice, in os mutatur, quantum videre licet, quoad longitudinem non amplius crescit. *Quomodo autem cartilago in os mutetur, id utique ignorare nos fatendum est.*

Nobis tantum notum:

1) *Succum osseum ex arteriis periostii aut perichondrii ad os peruenire.* Num vero per vasorum tuncas transfudet, aut propriis canalibus secesserit, *incertum;*

p. 31. 2) *Arterias, simul cartilaginem intrauerint, ampliores reddi, vti et ipsam cartilaginem;*
 3) *Puncto ossificationis aucto multitudinem ac magnitudinem arteriarum iterum minui;*
 4) *Puncta ossificationis in quibusdam cartilaginibus primum in media illius parte e. g. in patella, in aliis in apice e. g. in vltimis digitorum phalangibus, in aliis in externa parte e. g. in cartilagine costarum obseruari;*
 5) *Vasa absorbentia massam cartilaginosam resorberre ac sanguini iterum admiscere.*

p. 32. *Sententiam illorum, qui ossificationem cartilaginum ex arteriarum ossecentia, aut ex ruptura arteriarum, succo osse refertarum, explicant, bene*

p. 33. *refutat.* *Quomodo densum in iuuentute os sensim porosum euadat et excavetur. e. g. basis ossis basilaris (Sphenoidei) non intelligi potest, nisi vasis absorbentibus in mutando cartilaginem in os multum tribuamus.*

Incrementum et transformatio ossium.

Ossificatio sine mensis secundi grauiditatis in p. 35. cipit. De ossibus foetus perfecti *Albino* duce agit. Mutationem ossium post partum, in puberte p. 38. te, a vigesimo quinto ad trigesimum annum bene p. 41. describit. Ossa usque ad vitae terminum effinguntur p. 43. (fortemodelt), quod experimenta cum rubia tinctorum instituta, et status morbos probant, e. g. nervo optico tenuiore facta etiam ambitus foraminis p. 44. optici minuitur. Aetate ingrauescente ossa varie im- p. 45. mutantur et corruptuntur. Ossium, uti totius corporis, incrementum in primis nouem grauiditatis mensibus citius subnascitur, quam in reliquis vitae periodis. Ossa virorum maturius illis seminarum eff. p. 48. formantur et ad perfectionem perducuntur.

Redintegratio s. sanatio ossium laesorum.

Fracta ossa plana aut longa ita sanantur, ut margines illorum ope vasorum absorbentium in animatum gluten, numerosis vasis instructum, emolliantur, simulque inter illos animatum gluten vehatur, quod, paucis hebdomadibus elapsis, ossecat, ut idem in primo stadio fracta ossa vere conglutinata videantur. Huius reproductae ossis partis substantia minimum a reliquo osse differt. Luxurationem calli Cl. Auctor negat. Ossa morbos fracta, e. g. p. 50. venerea, rhachitica, scorbutica, vel annulo vel cortice (Borke) osseo, inter quem et sanam osseam substantiam multum discriminis intercedit, reununtur. Ossis, serra desecata, margines acuti emolliuntur, absorbentur, et sic tale os laesum superinducta membrana sanatur. Luxatis ossibus, nouae cavitates gelnoidae ope vasorum absorbentium interdum gignuntur et verae evanescunt, quod, dentibus extractis, in alveolis etiam fit. Parte ossis ablata os priori fere simile regnitur, quod vero non semper evenit. Ipsa foramina trepanationes facta non quoquis in casu substantia ossea, et maiora foramina fere nunquam implet-

implentur. Integrum os sanum perditum iterum ex omni regenerari Cl. Auctor in dubium vocat, vii in prooemio et conspectu, huic volumini praefixo, elucescit; §. 53. vero, in qua de hoc argumento agi debeat, in textu desideramus.

Nexus ossium.

p. 52. Syntenosis, syneurosis, synimesis, synostosis, systarcosis, superfluae et mancae denominationes sunt.

Impressiones et eminentiae ossium.

Vsus ossium ingener.

De discrepantia sceleti ratione aetatis, sexus, nationum, individualitatis, sumtorum nutrimentorum, consuetudinis, vitae ac vestitus generis, morborum et modi sceleta parandi et asseruandi Noster lepide, praecclare ac prolixe agit. Ex his pauca tantum adducamus, ne totum librum transcribere videamur.

p. 60. Completum sceleti feminei caput ratione reliquorum ossium grauius et maius illo virilis est. Columna vertebralis eiusque partes, ossa sterni, costae,

p. 63. claviculae etc. ratione sexus valde differunt. Massa ossea in corporibus longorum ossium foeminei corporis, etiam si ratione longitudinis et articulationum superficierum illas viri aequant, parcior (gesparter) inuenitur, quam in ossibus corporis virilis.

p. 76. Sceleton nigritae ab illo Europaei diuersum.

p. 88. Vsu thoracum artificialium cyphoses verae oriuntur *).

p. 90. Pus ossa corrodens, si aer illud tangit, tantum atrum et foedidum euadit. Rhachitide ossajinfantum non solum emolliuntur, et extremitates inflantur, sed etiam lucidum habitum acquirunt. Superficies illo-

p. 91. rum

*) De hoc argumento in libro de noxis thoracum, edit altera emendata Berolini 1792. c. fig. plura lectu dignissima Cl. Auctor protulit.

um emollescent, semipellucidae et fere cartilagine-
ae euadunt, numerus vasorum in illis augetur, re-
liqua ossis textura aspera, spongiosa, minus densa,
quam in statu sano obseruatur. In crano leucoae- P. 93.
chiopum — Cretins — quos aegros putat Noster,
pars occipitalis ossis basilaris s. sphenoccipitalis cum
apophysi basilari et corpore partis sphenoidalis ad
rectum angulum vnitur. Virus venereum fere nul- p. 94.
lam, nisi firmissimam ossis partem corrumpere ac
corrodere videtur. Os putrescens nigrexit, et ma- p. 95.
tine foetidum odorem spargit. In futurum repeti- p. 96.
tis obseruationibus edoceti ex habitu ossis morbos ex-
terno dignoscere fortasse poterimus, quo morbo
corruptum fuerit, aut vice versa, quo modo hic aut
alius morbus ossa laedat. Anthropolithae veri non- p. 97.
dum obseruati.

De singulis ossibus in specie.

Quia os sphenoideum et occipitale in adulto p. 109.
ope materiae osseae cohaerent, illa non seiungit Cl.
Auctor, hocce os basilare aut spheno-occipitale re-
ste nominat. Parti ossis temporum, alias petrosa no- p. 125
minatae, nomen pyramidis imponit. In labyrintho p. 141.
auris semicanalem detexit, qui in parua distantia a
fenestrae ovalis arcu, ad cochleam verso, ad medium
inter ampullas superioris et exterioris canalis semi-
circularis vergit. Ille ex eodem tenui cortice (Scha-
ke), ex quo omnis labyrinthus, fabrefactus est. Su- p. 152.
perficies concava ossis spongiosi superioris ad septum
narium, et conuexa ad orbitam versa nobis non vi-
detur, quod Noster contendit, sed huic oppositam
directionem locum habere nos putamus. In capite p. 192.
de dentibus multa lectu dignissima profert, quorum
vberiorem censum instituti nostri ratio non admittit.
Fibrae substantiae vitreae dentium non tantum recti- p. 193.
lineae et radiatae, sed etiam gingiuam versus magis
incuatae, conuolutae (*lockig*) inueniuntur. Sub-
stantia

p. 195. stantia dentis ossea ab illa reliquorum corporis hu-
 p. 196. mani ossium differre videtur. Tertiam dentium sub-
 stantiam, a quibusdam corneam dictam, tantum den-
 p. 212. tibus morbosis adserbit. In dentitione secunda radu-
 dentis decidui tantisper emollitur et absorbetur, don-
 dens vacillet, et fere ex toto absunta radice elab-
 p. 219. tur. Eodem modo loculi, dentes deciduos seun-
 gentes, absorbentur ob latitudinem dentis permane-
 tis, alueolo dentis decidui minime respondentem.

Descriptis nunc omnibus capitis ossibus, de his
 p. 227. ossibus in genere agit. Vsus suturarum cranii non
 penitus notus. Illis vero deficientibus ossa cranii inam-
 bitum crescere minime possent, quod extra omni-
 p. 229. dubium positum. Ossa haec eodem modo, quo lon-
 ga, incrementum capiunt, nam membrana cartila-
 ginosa, in infantibus illa connectens, cartilaginibus
 corpus et extremitates ossium longorum vniuentibus
 similis est; hoc discrimen inter illa tantum intercedit;
 p. 231. in longis ossibus nullam formari futuram. Centrum
 grauitatis totius capitis cum maxilla inferiore in me-
 dium ante condyllos ossis occipitis cadit. Plura hic
 scitu utilia leguntur, ob spatii angustiam a nobis vero
 omittenda.

p. 337. *Thesis — Von der schwere des Hirns lässt sich
 diese schärfers Abformung auf dem Boden nicht herla-
 ten, sondern von der gegen den Boden zu feiner ver-
 denden festen Hirnhaut — minus rekte dicta nobis
 videtur.*

p. 339. Simiae et homini tantum orbitae clausae, in
 nullo vero alio animali illae hucusque sic inuentae.
 Orbitae, narium orisque cavitates speciatim describit,
 et conspectum praecipuorum capitis foraminum at-
 neat.

Hoc cuiuscunque ossis trunci descriptio sequitur,
 tuncque de columna vertebrali, cui os sacrum et
 quatuor ossa coccygis annumerat, de thorace et
 pelvi

pelui ossa in genere multa praeclara tradit. *Liga*-p. 322.
menta, ossa coxae et os sacrum connectentia tempo-
re grauiditatis et partus relaxari Cl. *Auctor* autumat.

De ossibus extremitatum primum in specie,
tuncque in genere Noster demum agit. Os sesamo-P. 344.
deum in apice processus coronoidei vlnae obseruavit.
In phalangibus digitorum plerumque quinque ossa P. 375.
sesamoidea, in illis digitorum pedis tria inuenit.

In Volumine altero *syndesmologia* contenta. Vol. II.

Ligamentum palpebrarum veris ligamentis adnu-p 3.
merat. Ligamentis ex densa et firma tela cellu-p 4.
losa fabricatis tantum teuia et pauca vasa san-
guifera et absorbentia, minime vero nerui sunt. p. 6.
Ligamenta capsularia cartilaginibus, extremitates
ossum inuestientibus, firmissime quidem adhae-
rent, ne fere separari possint, attamen super illas
continuata non videntur. In cavitatibus articulatio-
num massa pinguedinosa, nullis glandulis praedita,
inuenitur, vna cum arteriis membranae capsularis p. 7.
synouiam secernens. Nulla ligamenta regenerantur.
Synouia affusis acidis coagulatur. Viuente homine
illa membranam capsularem nequaquam transsudat. p. 12.
Officula auditus membranulis capsularibus, a Cl. *Au*-p. 17.
tore detectis, connectuntur. *Weitbrecht* in errore
versatur, si ligamentum dentis vertebrae secundae
solli suspensorium s. rectum medium negat. Extra
omne dubium ponit Noster, ligamenta ossa pubis
connectentia tempore partus molliora et laxiora eva-p. 60.
dere. Vincula tendinum sublimis et profundi accef-
soria breuia et longa illis vasa ad — et reuehere, mi-
nime vero illos ossibus connectendo inferuire vi-
dentur.

Ligamenti nuchae nullam mentionem iniicit,
nec nos aliquid hoc nomine dignum in cadaueribus
humanis obseruavimus vñquam.

Vol.III: In Volumine tertio Cl. Auctor de *Myologia agit*
Qualitates muscularum generaliores.

p. 7. Quomodo vasa absorbentia ex substantia muscularum originem capiunt, nondum satis notum; et tela cellulosa inter fibras musculares sita, fortasse oportuntur. Musculi, exceptis sensuum organis, quibus et cutem annumerat, et partibus genitalibus, per omnibus corporis humani partibus, numerosissimi nervi superbiunt. Cordi vero longe tenuissimi sunt nervi, qui fere potius ad magnos vasorum truncos quam ad illud spectare videntur (Haud ita pridem B. Scipulus Cl. Auctoris *) obseruationibus, experimentis, et argumentis grauissimis probauit, cor nervo omnino carere).

p. 12. *Fibra muscularis vitalis.*

p. 25. De irritabilitate multa lectu dignissima profecta. In quibusdam morbis musculos voluntarios automatice moueri posse, minime vero hoc vice versa fieri. Noster autem (Le Cat viri mentionem fecit, qui vt lubuit, omnes actiones vitales supprimere auctoritate potuit, quae obseruatio sententiae Cl. Auctoris repugnat). Musculis voluntariis fibras longitudinales, automaticis rotundas esse credunt, quod vero motu voluntario sphincteris oculi, oris, ani, fibrarum muscularium vesicae vrinariae refutatur. Motus inuoluntarii cordis ex paucitate nervorum (aut potius, quia nervi caret) explicari possunt, quod non sufficiunt, vt cerebrum aut voluntas in illud agere possit. Et reliqui musculi inuoluntarii paucitate

p. 28. ac tenuitate nervorum suorum a musculis voluntariis fortasse differunt. Opium nervorum ope in musculos agit et irritabilitatem minuit. Cordis vero vires illo non franguntur, quia natura illi paucissimos nervos

*) BEHRENDIS diff. qua demonstratur, cor nervi caret
 Moguntiae 1792. 4.

vos impertivit (aut potius quia absque nervis est).
 Cum his Cl. Auctor facere videtur, qui irritabilita- p. 30.
 tem a nervis pendere credunt, quam sententiam
 nunc certe non sustinebit, cum, cor nervis carere,
 iam euictum sit, quapropter etiam vis nervosa ab in-
 nata diuersa putanda. Irritabilitas potius in parte P. 31.
 gelatinosa, quam in terrestri fibrarum muscularium
 posita esse videtur. Inter puncta ex omni immobilia P. 32.
 nullae fibrae muscularares in statu corporis fano inue-
 niuntur. Verae fibrae muscularares, semel perditae, P. 33.
 non regenerantur in homine. An soli fibrae muse-
 lari conspicuae aut et aliis partibus irritabilitatem tri. P. 34.
 bui possit, Noster nondum determinare audet. In
 vesica fellea, vtero, iride, membro virili, vasis qua-
 rundam glandularum existentia fibrarum muscu-
 larium nequaquam extra omne dubium posita, attamen
 eorum motus et contractio aliquid musculosi pro-
 dunt. Fibra muscularis vitalis ponderi illam disrup-
 turo valens repugnat, quo etiam fibram tendinosam P. 36.
 vitalem superat; emortua vero facile disrumpitur.

Musculorum diuiso.

Omnis musculus, carne et tendine ab aliis separa- p. 43.
 tus, tantum proprius nominandus. Sed hanc diui-
 sionis muscularum legem incisores hucusque non ob-
 seruarunt, nam e. g. rectum, cruralem, vastum ex-
 et internum; gemellum et solaeum; sternomasto-
 deum et cleidomastoideum; longissimum dorsi et sa-
 crolumbarem; psoadem et iliacum nulla habita ratio-
 ne distinxerunt, cum tamen et musculos bi — et tri-
 cipites in corpore humano assumfissent.

Denominatio muscularum.

Descriptio muscularum.

Symmetria muscularum.

Musculi sexui virili aut muliebri proprii.

Tendines.

p. 47. Fibrae tendinum illis ligamentorum ex omnibus miles, ideoque tendines ligamenta muscularum habendi sunt. Pauciora et tenuiora vasa sanguinis quam muscularis, illis natura impertivit. Vasa abundantia in illis obseruantur, minime vero nerui, quod sensibilitate carent. Fibrae tendineae a fibris muscularibus toto coelo diuersae, quibus quasi agglutinatae videntur, illaeque ex his oriri minime putandae sunt.

Bursae mucosae.

p. 49. p. 50.

p. 54. In extremitatibus bursae mucosae non tantum inueniuntur, sed et tendines circumflexi palati, obliqui superioris oculi, biventriss maxillae illis superbiunt.

p. 57. Fluidum, quo bursae mucosae impletæ, ex glandulis, p. 58. et synœvia, non fecernitur. Quibusdam in locis illis succum in articulationum cavitates transferre, minime vero ad tendines in situ firmandos valere videatur.

p. 59. Fabrica bursarum mucosarum illi membrorum capsularium articulationum ex toto similis.

His praemissis descriptionem singuli musculi creditur Noster, de cuiuscunque musculi vsu sum prolixo et lepido agens.

p. 63. Quapropter Cl. Auctor attrahentem auriculam, anteriorem auriculae nominat, non videmus, cum tamen caeteris auriculae muscularis ab actione illorum nomen imposuerit. Musculi incisurae auris nullam p. 117. mentionem iniicit. Saepius par muscularum uvula inuenitur, ideo nomen azygos falso illi impositum p. 130. Musculi pyramidales in infantibus longe maiorum quam in adultis obseruantur, in quibus fortasse ex p. 188. creationem vrinæ adiuuant. In feminis musculus cremasterem sexus virilis adaequans, inuenitur. Cremaster virorum testes attolit, et secretionem ac egestationem feminis promouere, in embryone testem in scrotum detrahere et in aetate decrepita evanescere videatur. Musculus vesicae vrinariae, illam deprimens p. 261. raro obseruatur. Noster cum WALTERO tres inter nos

nos musculos interosseos et quatuor externos numerat. Musculus plantaris comprimendo glandulosam massam bursae mucosae calcanei inservire minime potest. Fortasse rugas membranae capsularis genu aut tarsi in flexione arcet.

Descriptione singulorum muscularum data, quaedam de actione muscularum ad corpus e loco mouendum profert.

Angiologia Voluminis quarti argumentum est. Vol. IV.

Primum Cl. Auctor de corde agit, cuius descriptionem ab historia vasorum sanguiferorum perperam separant quidam. Ob maiorem thymum in p. 2. infante minor quam in adulto pars pericardii pleura obducta. Pericardium membrana simplex est, et ratione crassitudinis habita firmior aorta. Nulli nerui, p. 6. eius textum intrantes, visi, ideoque sensibilitate caret, quod experimenta, in viuis hominibus et animalibus instituta, probant. Nullo statu morboso praegresso liquor pericardii tantum post mortem obimpeditam absorptionem accumulatur. In statu mortuus p. 7. bello saepius cum multo alcali mixtus et in ictu defunctis colore aureo tinctus obseruatus est. Pericardium motui cordis limites ponit, quapropter in animalibus, vita gaudentibus, dissectis motus cordis, remoto pericardio, sin ordine e procedunt. Cor in p. 8. infante forma magis rotunda et apice magis obtuso, quam in adulto, gaudet. Sinus venosi externe membrana pericardii, interne illa venarum, in membranam cordis internam transiente, obducti, inter quas fibrae musculares sitae sunt. In embryonibus sinus venosi ampliores ventriculis, in adultis hi ampliores illis inueniuntur. Sinus venarum cauarum a ventri p. 17. culo arteriae pulmonalis separatur limbo albo, calloso, cartilagineo, elliptico. Hiatus valvulae tricuspidalis in cadaueribus elliptico, in homine vero vivo sine dubio orbiculari ambitu gaudet. Nodulos

p. 25. cartilaginosos in hac valuula inuentos statui morbos adscribit Noſter. Ventriculus pulmonalis non ſolum poſt mortem, ſed etiam, viuente animali adul- to, in maiorem, quam ventriculus aorticus, capi- citatem patet. Fibrae muſculares vtriusque ventri- culi ratione figurae, ſitus, conneſſionis longe diuer- ſae, ita ut cuilibet ventriculo propria natura iure ad- ſcribi poſſit. Ventriculus pulmonalis ſerius for- matus et maturius formato ventriculo aortico quaſi ag- glutinatus, ideoque ex omni imperfectior videtur, quod vero p. 33. not. 3. rurſus negat Cl. Aucto- r. Cordis fibrae muſculares ab aliis eo diſſerunt, quod nullius interiacentis telae cellulosae ope vniāntur, et ipſae in fasciculis minoribus non iuxta ſe poſitae ſe ramosae appaerant, quapropter cordis caro illam ali- rum partium densitate et firmitate ſuperat. Eodem

p. 44. tempore, quo ceterae arteriae, etiam coronariae cor- dis ſanguine implentur.

Descripta cordis fabrica de actione illius Cl. Au- tor agit.

p. 51. In iſteſinis animalium calidi ſanguinis interdum viſ vitalis diutius remanet, quam in corde.

De arteriis in genere.

p. 57. Exceptis pulmonibus, numero arteriarum omnia alia organa ſuperantibus, numerosiſſimae arteriae in membrana narium interna, in choroidea oculi, in membrana linguam obducente, in membrana vaſcu- losa (ſ. pia matre) cerebri, in tunica interna canalis iſteſinalis; deinde in glandula thyreoidea, in ſub- ſtantia cerebri cinerea; in liene, in renibus, in glandulis ſaliualibus, muciparis, ſebacis, conglobatis inueniuntur. Et muſculi multis ſuperbiunt arteriis. Tenues et paucae in medulla cerebri et medulla spi- nali, pauciores in cartilaginibus et tendinibus et paucoſſimae in oſſibus conſpiciuntur. In epidermi- de, in vnguibus et crinibus, in ſubſtantia dentium

vitrea, in arachnoidea cerebri, in membrana amni-
os, in funiculi vmbilicalis massa gelatinosa nullae
nucusque detestae (Nos vero armato in primis ocu-
o, sed etiam nudo, ramos ex vasis chorii ad amnion
transentes saepius vidi mus). Noster tres arteria-
rum membranas, nempe exteriorem, medium et in-
teriorem numerat. Excepta parua aortae et arteriae
pulmonalis parte in cauo quidem pericardii, excep-
tis arteriis vmbilicalibus et magnis arteriis cerebri et
medullae spinalis, omnes reliquae tela cellulosa ob-
ductas sunt, qua adiacentibus partibus connectuntur,
ideoque membrana externa aut cellulosa perperam a
quibusdam negatur. Membrana arteriarum media
fibris transuersis, non ex toto orbicularibus, sed spi-
ralibus in obliqua directione iuxta se sitis et conu-
ctis, instructa, quae in tenuioribus arteriis non di-
stincte conspicuntur. Cerebri arteriis ratione ma-
gnitudinis paucissimae istarum fibrarum sunt. Fibrae
hae ratione firmitatis et elasticitatis, ob pellucidatisp. 60.
defectum et ob minorem contractionem irritamento
ad moto, ab aliis fibris muscularibus differunt, hac
vero differentia illarum musculara natura nequaquam
negari potest. Membrana interna arteriarum illa
venarum tenuior. Omnes arteriae venis, arteriis, p. 61.
vasis absorbentibus et neruis instructas sunt. Trun- p. 62.
cos vasorum maiores pauci nerui vel saltem exilissi-
mi comitantur, cum ramis vero minoribus arteria-
rum numerosiores neruei surculi, factis elegantissimis
plexibus, decurrent. Num vero neruorum surculi
tarnem arteriarum etiam adeant, non terminat Cl.
Auctor. Arteriae vmbilicales et placentales neruis
tare videntur. Omnes arteriae debilem sensibili-
tatem produnt. Arteriae recens generatae saepius
obseruantur, et si trunci semel perdi non regeneren-
tur. Membranarum crassitudo ratione capacitatis ar- p. 64.
teriarum habita in ramis et ramulis augetur, exceptis

tenuioribus cerebri arteriis, quapropter aortae, cordi egressae, hac ratione tenuissimae sunt membranae, quo aneurismatibus saepissime exponitur. Arteria pulmonalis aortam, et arteriae illorum, quae magno corpore sunt, aut sanguine redundant, arterias hominum paruo et humili corpore, aut illorum quibus sanguis deficit, tenuitate membranarum superant. Membrana arteriae incuruatae in conu-

p. 67. parte crassior, quam in concava appareat. Arteria circulum sanguinis maxime adiuuant, quae actionem motum sanguinis ab illarum vi innata si irritabilitate proficiuntur, quod argumentis, omnino conuicentibus.

p. 71. Cl. Auctor bene probat. Minores arteriae irritabiles maioriibus apparent, et quia illas numerosiores comitantur nerui, vis cerebri in minores etiam.

p. 73. exquisitior, quam in maiores arterias est. Figura arteriarum, in nullos ramos dehiscientium, cylindrica manet. Arteria vero vertebralis, antequam in crancuauitatem ingrediatur, labialis, spermatica, lienis, carotis communis in collo, in adulto magis magisque dilatari videntur, ut arteriae umbilicales in foro prope placentam. Carotis interna prope sellam turcicam angustata appareat. In arteriis minoribus non multum conicae figurae conspicuum, figura vero minnarum cylindraceae omnino accedit. Maiores arteriarum trunci ubique corporis in interno latore flexionis articuli siti conspicuntur, ne et in flexione et in extensione illorum cuitas diminueretur, quia arteriae elasticae, membro flexo, abbreviantur. — Enatis ramis trunci magis magisque acuminati et conici conspicuntur. Modus.

p. 81. quo arteriae in ramos dehiscunt, in qualibet.

p. 82. parte diuersus. Arteriae minimae vel in venas, vel in vasa serosa, vel in ductus secerentes, vel in via exhalantia decurrunt. Quibusdam in partibus e.g. in membro virili inter arterias et venas cellulam in termine

termedium adesse, veritati non repugnare Noster a-
utum. Ductus secernentes, uti ramulos laterales, ex p. 84.
arteriis ortum trahere verosimillimum Nostro quidem
videtur, et si optime armatis oculis nihil certi in hisce
tenebris teterminari possit. Vasa exhalantia conti- p. 85.
nuatae arteriae minimae esse videntur.

De circulo sanguinis et physiologia pulsus No-
ster praeclare agit. Cordis sanguine in arterias ex p. 88.
pulso, hae et ad latitudinem, et ad longitudinem
dilatantur et vice versa contrahuntur, actione cordis
in illas remittente. Haec arteriarum contractio tam p. 90.
ab illarum elasticitate, quam irritabilitate pendet.
Quantum vis cordis in sanguinem arteriarum mini- p. 96.
marum huic decedit, tantum illi vi innata maiori ho-
rum vasorum accedit, ne motus sanguinis retar-
detur.

Functiones arteriarum in genere.

Arteriae tantum, minime vero alia vasa, nutri- p. 113.
tioni immediate praesunt. Argumentum a vena por-
tarum et vena umbilicali sumtum hanc thesin non in-
firms, quia venae portarum sanguis, nullius partis
nutritioni inseruiens, venae cauae, et ille venae um-
bilicalis cordi et arteriis infantis aduehitur, prius-
quam aliquid ad nutrimentum corporis facere possit.
Asserto Cl. HOFFMANNI arterias, particulas sangu- p. 115.
nis corruptas eiiciendo, putredinem arcere, Cl. Au-
tor assentit, quod vero graibus dubiis adhuc sub-
iectum nobis videtur. Cunctione arteriarum sangu- p. 116.
nis motus ob minorem frictionem in diminuta super-
ficie facilior redditur, quod quidem nos ex legibus
hydraulicis negamus. Hoc ex theoremate, et quia
truncus communis carotidis et subclaviae dextrae pri-
us et rectiore ad cor directione ex arcu aortae, quam
subclavia et carotis sinistra oriuntur, explicat No-
ster, qua propter dextra capit is pars et dextra extre-
mitas superior innato robore et viribus illas sinistri

lateris superant, nam dextro lateri plus sanguinis quam sinistro afferuntur. Ideoque infantes, non imitatione et consuetudine, sed interno corporis sensu moti, robustiori et valentiori dextro brachio potius quam sinistro utuntur. Motum sanguinis intestinum, si etiam oculos nostros lateat, negari non posse. Auctor putat.

Succinctam arteriarum historiam nunc tradit Noster, notatu dignissimas variationes simul annotans, quarum specialiori enumerationi ob spatii an-

p. 215. gustiam supersedemus. Quinque arteriam radicem ex brachiali supra dimidiam brachii partem ortam vidit Cl. Auctor, quem naturae lusum b. cam-

p. 280. PERVS negavit, qui et false afferuit, aortam in arterias iliacas in regione secundae vertebrae lumbalis divedi, quod raro obseruatur et in regione quintae vertebrae lumbalis, aut cartilaginis inter quartam et

p. 307. quintam lumborum vertebram evenit. Arteria epigastrica infra annulum abdominalem decurrit et in latere interno et posteriore funiculi spermatici ascendit, quapropter in operatione herniae inguinalis non facile laedi potest, sed haemorrhagia hic

p. 311. oborta ex arteriis pudendis externis prouenit. Arteria circumflexa ileum saepius ex arteria abdominali, interdum et ut proprius truncus ex arteria crurali oritur, sed illa ab HALLERO abdominalis nominata ea vere est, quam MAYERVS et WALTERVS circum-

p. 355. flexam ileum denominant. Arteria pulmonalis in adulto minor aorta, in fetu vero eo maior, quo immaturior embryo est, obseruatur. Ultimi arterias pulmonalis ramuli vel in venas vel in vasa exhalantia excurrent. Iste pulmonum arteriae maiores venis, retro quas sitae sunt.

p. 356. Datae arteriarum descriptioni illam venarum subiungit, de quibus primo in genere tuncque in specie agit.

Venis membranae sunt tenuiores sed tenaciores et maiorem dilatationem sustinentes, quam arteriis. Cl. Auctor tunicam externam et internam venis annumerat. In membrana externa venarum maiorum aliquid fibrosi appareat. Nulli adhuc nerui in venis distincte demonstrati sunt. Venae regenerantur, ^{P. 361.} elasticitatem produnt, et trunci illarum minus irribiles quam tenuissimae radiculae videntur, et si, ad moto illis acido fortiori, arctius, quam arteriae, contrahantur. Quo venae cauae et pulmonales prope sinus cordis conspicuis fibris muscularibus cinctae, eo etiam pulsantes obseruantur. Venae rectiorem viam ^{P. 364.} decurrent, quam arteriae. Una arteria semper a ^{P. 365.} duobus comitatur venis, in funiculo vmbilicali vero, in membro virili, clitoride, vesica fellea, renibus succenturiatis et in renibus ipsis una, sed longe crassior, vena cum duabus arteriis decurrit. Sinus ce- ^{P. 382.} rebri transversus amplior in illo latere inuenitur, cui dormientes incumbere confuevit.

De vasis absorbentibus.

Divisionem in vasa lymphatica et lactea s. chy- ^{P. 423.} losa Cl. Auctor ut superfluam iure reprehendit. Ve- ^{P. 425.} rus vasorum absorbentium ortus tantum in quibusdam corporis humani locis oculis distincte subiiciendus est, argumentis vero extra omne dubium ponit potest, illa 1) ex superficiebus in - et externis 2) ex cellulis partium ortum trahere. In omnibus corporis ^{P. 430.} humani partibus, oculo, medulla spinali et parte placenta fetali exceptis, in quibus nondum satis accurate demonstrata sunt, vasa absorbentia inueniuntur (Cl. WRISBERGIVS haud ita pridem euulgauit, se in parte placenta fetali et vmbilico illa detexisse). Vasa absorbentia extremitatum inferiorum firmiora ^{P. 433.} et crassiora illis extremitatum superiorum; illa capitatis tenuissima; et ea gigantum, ratione magnitudinis totius corporis habita, maiora illis pumilionum sunt.

Inser-

Insertio vasorum absorbentium in venas, excepta illis truncorum in angulum inter venam iugularem et subclaviam utriusque lateris, quo etiam natura interdum ab iusto tramite deflectit, nullibi accurate et

p. 435. stincte oculis hucusque subiecta est. Capacitas omnium vasorum absorbentium cuiusdam partis compatta amplior illa arteriarum eiusdem partis videtur.

p. 436. Vasa haec ex duabus membranis, ex- et interna formantur, quae arteriis et venis instructae sunt. Nervi nondum in illis detecti. Quidam et vasa absorbentia illis tribuunt, quod non ab omni veritate abhor-

p. 437. rere videtur. In trunco communi vasorum absorbentium humani corporis et distinctius in illo missorum animalium, e. g. equi, aliquid fibris muscularibus simile, et in aliis truncis maioribus interdum conspicuum, obseruatur (Qui sit in ductu thoracico harum fibrarum apparatus, SCHREGER in per picturis ad naturam expressis illustrare co-

p. 440. natus est *)). Glandulae conglobatae propri membrana, quae ab illis separari possit, non obdu-

p. 441. etae, sed ex omni ambitu tela cellulosa adiacentibus partibus annexae sunt. Nervi quidem glandulas hui adeunt, et ex illis exireunt, an vero surculi nervorum illis remaneant, adhuc sub iudice lis est. Nostri omni adhibita solertia, nulos in glandula remane-

p. 442. tes vidit. Fabricam glandularum conglobatarum auctor diuersam putat. 1) Quaedam ex plexu conglobatorum vasorum absorbentium, e. g. illae mediastini posterioris et pelvis, 2) aliae ex tali plexu ex paruis cellulis, e. g. inguinales, 3) aliae demum serie ex foliis cellulis, e. g. illae quorundam animalium praecipue afini, formatae conspicuntur. An vero cuilibet vasi intranti propria cellula, non determi-

*) Fragmenta anat. et physiolog. Fasc. I. Lips. 1791
fig. 4. 5. 6.

nare audet Noster. Nonnunquam e. g. in inguine, p. 444. veam glandulam viginti truncos adiisse et vnum tan-
tum exiisse vidit. Vsus glandularum congregatarum p. 445.
non penitus elucet. Resorpti vero fluidi motum in
illis retardari et illud accuratius misceri dubio non
subiectum. Fortasse et aliquid ex arteriis illi admi-
scetur. In quibusdam locis vasa absorbentia vti tu, p. 446.
buli capillares fluida fortasse absorbent, quod expe-
rimenta, in emortuis animalibus instituta, Cl. Au-
torem docuerunt. In corpore vero humano hoc
nondum plane comprobatum. Functioni omnis re-
sorptionis haec vasa sola praesunt. Fluidi, quod ve p. 452.
hant, motus ab elasticitate et irritabilitate tunicarum
suarum praecipue proficiscitur. Rara Nostro obue p. 453.
nit occasio, in dorso pedis sanae quidem feminae,
tantum anchylosi genu laborantis, vasa absorbentia
dilatata et quasi varicosa obseruandi. Ex his expan-
sis et acu perforatis vasis, quod absque doloribus fa-
dum legimus, lympha vi quadam profiliit, quae
vero vis mox remisit, sic vt lympha in pede deflue-
ret. Hanc ex corpore humano viuo sumtam lym p. 457.
pham accuratiori disquisitioni subiecit, et inter alia p. 458.
illam etiam a mercurio sublimato corrosiu coagula-
tam vidit. Pars vasorum absorbentium mammarum p. 472.
illis ad vtrumque sternorum latus sitis inseritur.

In Volumine quinto descriptionem *cerebri* et Vol. V.
neruorum Cl. Auctor tradit.

Vasa sanguifera inter integumenta capitis exter p. 3.
na et duram cerebri membranam improprie emissio-
ria nominantur, cum sanguinem non ex sinibus sed
in sinus ducant. Dura membrana cum ceteris cere-
bri membranis rarissime et tunc tantum paucis in lo-
cis concrescit. Cerebri nerui illam transeunt, sed
nulli illorum surculi in illa remanentes hucusque de-
testi, quapropter in statu fano sensibilitate caret.

In

p. 8. In senibus et hydropicis arachnoidea crassior quam in

p. 13. statu naturali inuenitur. Arteriae in membrana va-
sculosa cerebri (pia matre) venis, vti in ceteris cor-
poris humani partibus, non comitantur, sed plena
arteriosi vti venosi propriam decurrunt viam. Pla-

p. 14. xus choroideus productio huius membranae est. Ha-
membrana praecipue sanguis cerebro aduehitur et in-
vehitur. Sensibilitatis nihil prodit.

p. 15. In fabrica cerebri natura raro a consueto trami-
te deflecit, et tantum in minutis variationes obser-
vantur.

p. 16. Elegans symmetria in forma partium cere-
bri conspicua. Cerebrum vna cum cerebello insi-
nerui lingualis ortum a medulla spinali abscissum pon-
deris 2 — 3 librarum est, nam cerebra ponderis
libr. et 3v. — libr. et 3r. et 3vii. inueniuntur.
Cerebra vero ponderis quatuor librarum Cl. Av-

p. 17. etor nunquam obseruauit. In hominibus macilenta cerebrum ad totum corpus habitum maius quam in

p. 18. obesis est. Pondus cerebri specificum ratione aetatis, fortasse etiam ratione morborum et indiuiduorum

p. 24. differt. In cerebro ad suos neruos maiori, aut et in cerebro absolute maiori plures gyri, quam in mino-
ribus, et in embryonibus usque ad quartum grauidi-
tatis mensem nulli, nisi illorum cerebro vini spiritu

p. 25. rectificato infuso, obseruantur. In cerebro Noster quatuor substantias, cineritiam, medullam, substan-

p. 26. tiam intermedium et nigram numerat. Cineritia massa est mollissima corporis humani, sed quadam

p. 27. elastitate, nullo vero sensu praedita, cuius maxima pars ex vasis, nempe arteriis, venis et verosimiliter etiam ex vasis absorbentibus contexta videtur. Me-

p. 28. dulla inter omnia viscera paucissimis vasis instructa. Infantum cerebris plus substantiae cinereae ratione medullae, quam illis adulorum est, et quia cineri-
tia insuper pallidior, et medulla rubicundior appa-
ret, etiam minus discriminis inter substantiam cine-
ream.

ream et medullarem intercedit, quam in adultis. Minimos vero arteriarum ramulos substantiae cinereae p. 29. fibris medullae continuari, quo medulla formetur, hoc nequaquam probatum. Fibrosa medullae fabrica p. 30. plurimis in locis distincte conspicua. Nervorum opti. p. 31. corum ortus ex ipsis corporibus striatis deduci potest.

Conaria (glandulae pineales) maxima in cadaueribus p. 42. muliebribus plerumque inueniuntur. Lapilli, vel prope p. 43. vel intra glandulam pinealem siti, quam collectionem aceruulum nominat, semper adsunt, saltem in cerebris mente et corpore sanissimorum hominum a decimo quarto anno usque in senectutem decrepitam, in Europaeis non modo sed etiam in Afris, inueniuntur, eiusdem indolis quoad colorem et substantiam perpetuo sunt, et ex sententia Cl. Avicennae ad naturalem cerebri structuram pertinere videntur. Cere. p. 44. bro putrescente lapilli hi non corrumpuntur. Acidum sacchari et phlogiston continent. Nullibi, nisi semel in dura cerebri membrana, fabulum aut lapillos, hos aequantes, in corpore humano Noster invenit. Pondus cerebelli sextae aut septimae cerebri p. 51. parti exaequat. Et in illo productiones membranae p. 52. vasculosae medullam non adeunt. Inter cineritiam substantiam et medullam cerebelli tertia flavescentia substantia intermedia inuenitur. Denominationes, a Cl. Avicennae electae. Processus medullosi cerebri (crura medullae oblongatae cerebri), colliculi nervorum optorum (thalamus), conarium (glandula pinealis), eminentiae candicantes (mammillae), hypophysis (glandula pituitaria), processus medullaris transversus (pons Varolii) etc. partes bene designant. Terminologia germanica in descriptione cerebri nobis imprimis placuit.

Medulla spinalis.

Haec ex pura constat medulla, quae, membra. p. 56. na vasculosa obducta, durior, illa vero remota, molli-

p. 57. or inuenitur. Dura cerebri membrana et arachnoidea laxet tantum circumdant medullam spinalem, membrana vero vasculosa illi arctissime annexa est. Ligamentum denticulatum productio membranae vasculae est. Interne in media medulla spinali cinerescens, mollis et in sectione transuersa, ob compagem ex quatuor fasciculis, cruciformis substantia invenitur. Medullam oblongatam a medulla spinali iure non distinguunt Noster. Medulla spinalis maximus neruus nequam nominandus, sed pars massae cerebralis est, nam:

- 1) eius structura non tam fibrosa, quam illa neruorum
- 2) et eius substantia mollior neruis est;
- 3) interne cinerea substantia praedita, vti reliqua cerebri partes;
- 4) nerui ex illa eodem modo, quo ex medulla cerebri proueniunt;
- 5) in animalibus maximam partem cerebri massae constituit;
- 6) in homine vero ratione cerebri habita, minor quam in mammalibus obseruatur.

p. 66. Chemico examine nihil martis in cerebro ab omni sanguine depurato detectum. Multum acidum sacchari continet. Compressionem aut laesionem alterutrius lateris cerebri paralysis musculorum aduersi lateris plerumque, sed non omni tempore sequitur, interdum etiam loco paralysis conuulsio oppositi et paralysis eiusdem lateris obseruantur. In medulla vero spinali laesa idem latus corporis laeditur, in quo medullae latus laesio agit. Magnam, si non maximam cerebri et medullae spinalis massae partem ad solam vitam producendam et ad ipsam neruorum energiam superfluam iudicat Cl. Auctor argumentis

p. 69. p. 70. haud leuibus. Num vis vitalis a cerebro non pendat, in dubio relinquunt Noster. Cerebrum solum sensorii communis organon est. Ratione tantum

multitudinis massae cerebri ad neruos homo omnia
 hucusque nobis nota animalia superat. Cerebri re-p. 78.
 actione probat, cerebrum veram caussam aut sedem
 maximaee partis sympathiae esse. Quo maius cere-p. 79.
 orum ad neruos est, eo maior reactio cerebri obser-
 vatur, et vice versa, quo minus cerebrum ad neruos,
 eo minor reactio est, quapropter animalia, omni ce-
 rebro destituta, e. g. polypi maximas laesiones sine
 noxa sustinent. Ex his vis cerebri in regeneratione
 partium elucet, nam cum decremente cerebri ma-
 gitudinis ad neruos vis regeneratrix in corpore ani-
 mali gradatim augetur. Ideo in homine et mamma-p. 80.
 libus tantum neruis destitutae partes e. g. ossa, tela
 cellulosa regenerantur. Cerebri ad totum corpus p. 81.
 maioris reactio efficacior quam minoris, ex qua caussa
 sensibilitas infantum et hominum marcidorum exqui-
 sitior, quam adulorum, obesorum, et gigantum ex-
 plicanda. Ob maiorem cerebri reactionem homo
 fortasse diutius quam animalia infans manet. Animi
 pathemata reactionem cerebri mouent; num vero
 haec mutationem in neruorum laqueis, vasa sangu-
 ifera cingentibus, causset, determinatu difficile est.
 Attamen e. g. in fletu ille cerebri locus, ex quo ner-
 vorum par quintum, in risu is, ex quo neruus faciei
 ortum trahit, agere videtur. Sedes sensorii commu-p. 83.
 munis paruae medullae parti non adscripta putanda.
 Omni veritati non repugnare videtur, certas idearump. 85.
 species in propriis cerebri locis asseruari; certos ani-
 mae effectus propriis locis perfici, et vt paucis di-
 cam, diuersas vires diuersas cerebri prouincias for-
 tasse occupare. Quibusdam neruis corruptis et ce p. 86.
 rebri partes, ex quibus originem trahunt, corrum-
 puntur, quod in thalamis neruorum opticorum di-
 stincte videndum. Vitia quarundam cerebri partium
 et certa sensuum internorum vitia fortasse afferunt.
 Anatomiae pathologicae est, hasce tenebras expellere.

p. 90. Veritati proxime accedere videtur, plures animae res maius quoad totum corpus cerebrum exigere e. g. sedem memoriae materialem esse. Ab innatiorum cerebri differentia discrimen individuorum quoque.

p. 91. animi vires verosimiliter pendet. Exercitatione animae virium et fabricam cerebri mutari, ab omnivitate non abhorret. Laesiones cerebri illi interdum proficuae fuere. Succi vegetabiles e. g. opium, a. reuisia, vinum, stramonium, belladonna, aconitum directe functiones cerebri laedunt. Mineralia vero e. g. mars, mercurius, plumbum, arsenicum, cobaltum, indirecte in cerebrum vel proficue vel nocuunt.

p. 92. agunt. Quarundam vnciarum cerebri iacturam tam cinercae substantiae, quam medullae partis homo illae sanitatem ferre videtur. Saepius vero hisce laesiones multae ideae extinguuntur homine inscio, quia iactura cerebri deletionem idearum et reminiscientiae illarum affert. Laesiones medullae spinalis periculofores illis cerebri et cerebelli videntur, quia illius corruptio ut intermedium tam cerebro, quam nervis.

p. 93. noxas affert. Cum anima animalium (Cl. Auctor verbo *thierische Seele* vtitur, quo vero non id, quod quidam recentiorum, insignit) vna cum omnibus suis qualitatibus effectus structurae cerebri, ut sunt organi, sit, necesse est etiam, ut 1) cum generatione staminum huius organi principium capiat, 2) cum hoc gradatim perfectioni proprius accedat, 3) aetate prouectiori cum illo deflorescat, demumque 4) etiam cum illo destruatur.

Descriptione cerebri anatomica et physiologia absoluta Cl. Auctor de nervis agit.

p. 102. Vim nervorum, motus musculares excitantem, *Spannkraft* nominat Noster, quae denominatio p. 103. ex nostra sententia minime adaequata est. Nervos ratione functionis in nervos sensus, motorios et mixtos dividit, simulque illos, qui nervos voluntatis

untarios et inuoluntaris distinguunt, iusto reprehens-
 it. Loci, ex quibus nerui oriuntur, fere semperp. 105.
 dem sunt. In hominibus aetate minoribus radicesp. 107.
 singulorum parium neruorum spinalium se inuicem
 cipiunt, inter quas vero in adultis parua obseruan-
 tur interualla. Nervos opticos saltim ex parte de-p. 108.
 ussari extra omne dubium ponit Cl. Auctor. De-
 ussatio reliquorum cerebri neruorum oculis non
 abiici potest. Nervos vero medullae spinalis in or-
 a decussari verosimile putat Nostr. Musculi oculi-p. 110.
 os mouentes prae aliis musculis maximis instructi
 indentur nervis. In fasciculis et fibris neruorum ubi-p. 115.
 que striae transuersae et spirales obseruantur, quae
 tracto aut macerato, aut corrupto in viuo corpore
 eruo, oculos fugiunt. Hoc spirali habitu et mini-
 mi nerui facilis opera a fibris tendineis, arteriis, ve-
 nis et yasis absorbentibus eiusdem magnitudinis di-
 lingui possunt. Recentes aut humidi nerui melius, p. 117.
 quam cinerities aut medulla cerebri aut ceterae cor-
 poris humani partes materiam electricam abducunt.
 in musculis haec quasi retineri videtur. (Cl. GALVA-
 NI experimenta de electricitate neruorum, quae et-
 am Nostratis ex voto successerunt, tunc tempo-
 ris nondum euulgauerat). Si ortus omnium nero-p. 119.
 um vt communem fasciculum animo concipimus,
 ius diametri, ratione externae corporis humani
 superficie habita, in qua — exceptis vnguibus, cri-
 bus et dentibus — nullum punctum tangi potest,
 nisi et nerus aliquis tangatur, admodum breues ob-
 seruantur. Ideoque a veritate abhorrere videtur, fi-
 brillas nerueas cuiuscunque puncti indiuiso nexu ex
 cerebro ita prouenire, vt tantum ex suis fasciculis
 efficerent. (Hoc vero Cl. Auctoris assertum, et no-
 sis verum visum, illi repugnat, quod §. 145. pro-
 met, dicens: *daher die Fäden auf eine ganz andere
 Art, als die Äste eines Gefäßes entspringen, nicht an*

dem Orte, wo sie sich vom Stamme entfernen; sondern sie nehmen ihren Ursprung aus dem Hirne oder Rückenmark). *Fasciculi neruei et fibrillae nerueae rebri et medullae spinalis in progressu vsque ad sertionem conice eraffescunt, cito quidem si haec*

p. 120. *brevius, tarde vero, si longa est. Omnes nervi plexus formant, et hoc discrimin inter eos tantum interdit, quod nervo olfactorio, optico, acustico et maxima parti nervi gustatorii nullae fibrillae alias nervorum paris se immisceant. Nervi, ex tali nervorum plexu fere semper ex fibrillis omnium nervorum plexuum, in hoc plexu coniunctorum, formantur.*

p. 125. *cundo, quarto, sexto nervorum cerebri pari, acustico et faciali nulla ganglia adscribit Noster, ne abieciat nervis extremitatum. Ganglia nervorum cerebri non hil, nisi plexus propius coniuncti videntur. In nervis neonatis, maxima cerebri parte destitutis, nonne*

p. 133. *quod adest, ganglio simile appet. Verus ganglion*

p. 137. *rum usus adhuc caligine mersus. Homo, maximam partem cerebro instrutus, tenuitate nervorum in ortu omnium reliqua animalia superat.*

De statu morbo neurosum Noster bene agit.

p. 141. *Extremitas nervi, in amputatione discissi, in nodum, curatione peracta, intumescit. Hic nodus ex aere humido fluida fortasse resorbet, extremitatem nervi comprimit doloresque affert, qui in se sicco rursus euaneantur, fluidis his nempe exsiccatis ex quo sensus tempestatis vicissitudinum in tali membro laeso et praesagium illarum explicari possunt. Cum aliis cicatricibus fere idem sit, quarum cutis fortasse fluida resorbet, ut crinis in hygometro Cl. Sav. 100*

p. 143. SVRII. *Nervi, exceptis mollioribus e. g. nervis olfactoriis et opticis, diutius quam aliae partes, e. g. musculi, corruptioni pure, gangraena aut putredine resistunt. Perdita semel nervorum pars non r*

p. 143. *generatur.*

Functiones neruorum in genere.

Omnis sympathia ex vario nexus neruorum non p. 152. complicari potest. Neruos in vasa sanguifera et absor p. 154. ad integrantia — etsi in his nerui nondum detecti sint — ecce vertere, veritati proxime accedit, nam omnes arteriae, ii p. 153. diameter dimidio lineae exaequat, conspi- teris neruorum plexibus cinctae sunt. (Illos vero irritabilitati horum vasorum inseruire, quod Cl. Au- tor opinari videtur, nos strenue negamus, cum ir- plexabilitas a neruis minime pendeat; ideoque etiam in p. 154. maiori irritabilitate venarum minimarum non pro- scribi potest, illas neruis, qui oculos fugiunt, instru- nentur.) Et secretiones actioni neruorum in illas p. 155. subiectae putandas. Nutritioni aut producendo calo- rem nerui non immediate inseruiunt. Fabrica orga p. 158. inorum sensus, minime vero nerui invicem differre vi- tentur. Neruorum actio nos adhuc latet, nam p. 159. omnes hucusque euulgatae hypotheses vix veri spe- cem p. 159. em p. 159. prae se ferunt.

Post hanc lectu dignissimam generalis Neurolo- giae adumbrationem de neruis speciati dicit Cl. Auctor.

In neruo olfactorio, transuerse discissio aliquid p. 172. obstantiae cinereae obseruatur, et ille ex lamella me- nulari plicata tunc formatus videtur. In embryo p. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 7010. 7011. 7012. 7013. 7014. 7015. 7016. 7017. 7018. 7019. 7020. 7021. 7022. 7023. 7024. 7025. 7026. 7027. 7028. 7029. 70210. 70211. 70212. 70213. 70214. 70215. 70216. 70217. 70218. 70219. 70220. 70221. 70222. 70223. 70224. 70225. 70226. 70227. 70228. 70229. 70230. 70231. 70232. 70233. 70234. 70235. 70236. 70237. 70238. 70239. 70240. 70241. 70242. 70243. 70244. 70245. 70246. 70247. 70248. 70249. 70250. 70251. 70252. 70253. 70254. 70255. 70256. 70257. 70258. 70259. 70260. 70261. 70262. 70263. 70264. 70265. 70266. 70267. 70268. 70269. 70270. 70271. 70272. 70273. 70274. 70275. 70276. 70277. 70278. 70279. 70280. 70281. 70282. 70283. 70284. 70285. 70286. 70287. 70288. 70289. 702810. 702811. 702812. 702813. 702814. 702815. 702816. 702817. 702818. 702819. 702820. 702821. 702822. 702823. 702824. 702825. 702826. 702827. 702828. 702829. 702830. 702831. 702832. 702833. 702834. 702835. 702836. 702837. 702838. 702839. 702840. 702841. 702842. 702843. 702844. 702845. 702846. 702847. 702848. 702849. 702850. 702851. 702852. 702853. 702854. 702855. 702856. 702857. 702858. 702859. 702860. 702861. 702862. 702863. 702864. 702865. 702866. 702867. 702868. 702869. 702870. 702871. 702872. 702873. 702874. 702875. 702876. 702877. 702878. 702879. 702880. 702881. 702882. 702883. 702884. 702885. 702886. 702887. 702888. 702889. 702890. 702891. 702892. 702893. 702894. 702895. 702896. 702897. 702898. 702899. 7028100. 7028101. 7028102. 7028103. 7028104. 7028105. 7028106. 7028107. 7028108. 7028109. 7028110. 7028111. 7028112. 7028113. 7028114. 7028115. 7028116. 7028117. 7028118. 7028119. 70281100. 70281101. 70281102. 70281103. 70281104. 70281105. 70281106. 70281107. 70281108. 70281109. 70281110. 70281111. 70281112. 70281113. 70281114. 70281115. 70281116. 70281117. 70281118. 70281119. 702811100. 702811101. 702811102. 702811103. 702811104. 702811105. 702811106. 702811107. 702811108. 702811109. 702811110. 702811111. 702811112. 702811113. 702811114. 702811115. 702811116. 702811117. 702811118. 702811119. 7028111100. 7028111101. 7028111102. 7028111103. 7028111104. 7028111105. 7028111106. 7028111107. 7028111108. 7028111109. 7028111110. 7028111111. 7028111112. 7028111113. 7028111114. 7028111115. 7028111116. 7028111117. 7028111118. 7028111119. 70281111100. 70281111101. 70281111102. 70281111103. 70281111104. 70281111105. 70281111106. 70281111107. 70281111108. 70281111109. 70281111110. 70281111111. 70281111112. 70281111113. 70281111114. 70281111115. 70281111116. 70281111117. 70281111118. 70281111119. 702811111100. 702811111101. 702811111102. 702811111103. 702811111104. 702811111105. 702811111106. 702811111107. 702811111108. 702811111109. 702811111110. 702811111111. 702811111112. 702811111113. 702811111114. 702811111115. 702811111116. 702811111117. 702811111118. 702811111119. 7028111111100. 7028111111101. 7028111111102. 7028111111103. 7028111111104. 7028111111105. 7028111111106. 7028111111107. 7028111111108. 7028111111109. 7028111111110. 7028111111111. 7028111111112. 7028111111113. 7028111111114. 7028111111115. 7028111111116. 7028111111117. 7028111111118. 7028111111119. 70281111111100. 70281111111101. 70281111111102. 70281111111103. 70281111111104. 70281111111105. 70281111111106. 70281111111107. 70281111111108. 70281111111109. 70281111111110. 70281111111111. 70281111111112. 70281111111113. 70281111111114. 70281111111115. 70281111111116. 70281111111117. 70281111111118. 70281111111119. 702811111111100. 702811111111101. 702811111111102. 702811111111103. 702811111111104. 702811111111105. 702811111111106. 702811111111107. 702811111111108. 702811111111109. 702811111111110. 702811111111111. 702811111111112. 702811111111113. 702811111111114. 702811111111115. 702811111111116. 702811111111117. 702811111111118. 702811111111119. 7028111111111100. 7028111111111101. 7028111111111102. 7028111111111103. 7028111111111104. 7028111111111105. 7028111111111106. 7028111111111107. 7028111111111108. 7028111111111109. 7028111111111110. 7028111111111111. 7028111111111112. 7028111111111113. 7028111111111114. 7028111111111115. 7028111111111116. 7028111111111117. 7028111111111118. 7028111111111119. 70281111111111100. 70281111111111101. 70281111111111102. 70281111111111103. 70281111111111104. 70281111111111105. 70281111111111106. 70281111111111107. 70281111111111108. 70281111111111109. 70281111111111110. 70281111111111111. 70281111111111112. 70281111111111113. 70281111111111114. 70281111111111115. 70281111111111116. 70281111111111117. 70281111111111118. 70281111111111119. 702811111111111100. 702811111111111101. 702811111111111102. 702811111111111103. 702811111111111104. 702811111111111105. 702811111111111106. 702811111111111107. 702811111111111108. 702811111111111109. 702811111111111110. 702811111111111111. 702811111111111112. 702811111111111113. 702811111111111114. 702811111111111115. 702811111111111116. 702811111111111117. 702811111111111118. 702811111111111119. 7028111111111111100. 7028111111111111101. 7028111111111111102. 7028111111111111103. 7028111111111111104. 7028111111111111105. 7028111111111111106. 7028111111111111107. 7028111111111111108. 7028111111111111109. 7028111111111111110. 7028111111111111111. 7028111111111111112. 7028111111111111113. 7028111111111111114. 7028111111111111115. 7028111111111111116. 7028111111111111117. 7028111111111111118. 7028111111111111119. 70281111111111111100. 70281111111111111101. 70281111111111111102. 70281111111111111103. 70281111111111111104. 70281111111111111105. 70281111111111111106. 70281111111111111107. 70281111111111111108. 70281111111111111109. 70281111111111111110. 70281111111111111111. 70281111111111111112. 70281111111111111113. 70281111111111111114. 70281111111111111115. 70281111111111111116. 70281111111111111117. 70281111111111111118. 70281111111111111119. 702811111111111111100. 702811111111111111101. 702811111111111111102. 702811111111111111103. 702811111111111111104. 702811111111111111105. 702811111111111111106. 702811111111111111107. 702811111111111111108. 702811111111111111109. 702811111111111111110. 702811111111111111111. 702811111111111111112. 702811111111111111113. 702811111111111111114. 702811111111111111115. 702811111111111111116. 702811111111111111117. 702811111111111111118. 702811111111111111119. 7028111111111111111100. 7028111111111111111101. 7028111111111111111102. 7028111111111111111103. 7028111111111111111104. 7028111111111111111105. 7028111111111111111106. 7028111111111111111107. 7028111111111111111108. 7028111111111111111109. 7028111111111111111110. 7028111111111111111111. 7028111111111111111112. 7028111111111111111113. 7028111111111111111114. 7028111111111111111115. 7028111111111111111116. 7028111111111111111117. 7028111111111111111118. 7028111111111111111119. 70281111111111111111100. 70281111111111111111101. 70281111111111111111102. 70281111111111111111103. 70281111111111111111104. 70281111111111111111105. 70281111111111111111106. 70281111111111111111107. 70281111111111111111108. 70281111111111111111109. 70281111111111111111110. 70281111111111111111111. 70281111111111111111112. 70281111111111111111113. 70281111111111111111114. 70281111111111111111115. 70281111111111111111116. 70281111111111111111117. 70281111111111111111118. 70281111111111111111119. 702811111111111111111100. 702811111111111111111101. 702811111111111111111102. 702811111111111111111103. 702811111111111111111104. 702811111111111111111105. 702811111111111111111106. 702811111111111111111107. 702811111111111111111108. 702811111111111111111109. 702811111111111111111110. 702811111111111111111111. 702811111111111111111112. 702811111111111111111113. 702811111111111111111114. 702811111111111111111115. 702811111111111111111116. 702811111111111111111117. 702811111111111111111118. 702811111111111111111119. 7028111111111111111111100. 7028111111111111111111101. 7028111111111111111111102. 7028111111111111111111103. 7028111111111111111111104. 7028111111111111111111105. 7028111111111111111111106. 7028111111111111111111107. 7028111111111111111111108. 7028111111111111111111109. 7028111111111111111111110. 7028111111111111111111111. 7028111111111111111111112. 7028111111111111111111113. 7028111111111111111111114. 7028111111111111111111115. 7028111111111111111111116. 7028111111111111111111117. 7028111111111111111111118. 7028111111111111111111119. 70281111111111111111111100. 70281111111111111111111101. 70281111111111111111111102. 70281111111111111111111103. 70281111111111111111111104. 70281111111111111111111105. 70281111111111111111111106. 70281111111111111111111107. 70281111111111111111111108. 70281111111111111111111109. 70281111111111111111111110. 70281111111111111111111111. 70281111111111111111111112. 70281111111111111111111113. 70281111111111111111111114. 70281111111111111111111115. 70281111111111111111111116. 70281111111111111111111117. 70281111111111111111111118. 70281111111111111111111119. 702811111111111111111111100. 702811111111111111111111101. 702811111111111111111111102. 702811111111111111111111103. 702811111111111111111111104. 702811111111111111111111105. 702811111111111111111111106. 702811111111111111111111107. 702811111111111111111111108. 702811111111111111111111109. 7

corum nondum notus. Huic vero coniunctioni
tribui potest, quod duobus oculis non duas re-
p. 183. spectae imagines mente percipiamus. Ortus ner-
rum tertii paris usque ad locum nigrum crurum
p. 185. rebri detegi potest. Conuulsiones oculorum in
drocephalo interno ex irritatione huius nerui
p. 187. tur. Par neruorum quartum ramus intermedius
p. 188. quinti paris ramo frontali interdum coniungit.
ipsi moribundis musculus, quem neruus quartus
p. 192. trahit, adhuc agens obseruatur. Omnis portio min-
nerui quinti, tantum paucos et interdum fere nulli
ramulos ad plexum aut ganglion maioris portionis
mittens, ad neruum maxillarem inferiorem s. gu-
p. 217. torium venit. Ex multisario nexu ramorum quin-
paris et inter se et inter tertium, quintum, sextum
inter neruum faciale et inter neruum cerecale
secundum et tertium, inter neruum sympathicum
multa phaenomena in statu sano et morbo ex-
ri possunt, de quibus Cl. Auctor in §. 241. proli-
p. 222. agit. Num ramus nerui sympathici ad neruum se-
tum aut ab eo veniat, nondum determinatum, at-
men hic ab illo crassior fieri et ille ad hunc venire
p. 228. detur. Neruus facialis — *Antitznerve* — por-
dura nerui acustici quondam dictus, proprium pa-
p. 231. neruorum cerebri habendus. Ex chorda tympani
excepto fortasse ramulo ad musculum mallei exter-
num, nulli rami proueniunt. Neruum vagum
Stimmnerve bene denominat Noster, quia hoc ner-
vorum par in primis vocis organis ramos impertit. In
§. 264. multa symptomata morbosa ex laeso hoc ner-
vo explicat Cl. Auctor. Feminam mutam vidit, qua-
p. 255. auditu difficiili non laborabat. Neruus ad par vagum
accessoriis peculiari modo duram cerebri membra-
nam perforat, nam primo illa ita obductus, ut inter
illius laminas currens videatur, tuncque in vagina
communi a dura cerebri membrana formata cum
neruo

neruo vago ex hac membrana prouenit. Linguali p. 259.

re medio (quondam nonum par nervorum cerebri di-
nem lo) adaequatum nomen *Zungenfleischnerven* imper-
um sit noster, quia tantum linguae motui inseruit.
Ostro neruos ceruicale, duodecim neruos dorsales,
quinq; neruos lumbares, quorum raro sex aut qua-
tuor tantum adsunt et quinq; neruos lumbares, quo-
rum raro sex aut quatuor tantum adsunt et quinq;
neruos sacrales, quorum interdum sex, raro tantum
tres aut quatuor inueniuntur, Cl. Auctor numerat.

COOPMANNI neruus coccygeus inter rariores natu- p. 302:
re lusus numerandus est. Neruum sympatheticum
et splanchnicum praecclare describit Noster, et mul-
tis obseruationibus edocet statuit, fere omnem sym-
pathicum neruum tantum ad vasa sanguifera, praec-
ipue ad arterias et quidem ad ramos illarum nume-
rosiores spargere surculos, quam ad truncos, illaque
conspicuis plexibus cingere, ideoque neruum hunc
vasorum sanguiferorum neruum habendum esse.

Volumen sextum huius praeclari operis, in quo
Cl. Auctor *splanchnologiam*, tradet, audeo exspecta-
mus. —

IV.

Saggio sulla storia naturale della provincia del
Gran Chaco e sulle pratiche, e su' costumi
dei Popoli che ne l'abitano con insieme tre
giornali di altrettanti viaggi fatti alle interne
contrade di que' Barbari composto dal Signor
Abbate D. GIUSEPPE JOLIS. Tomo I. Faenza
MDCCCLXXXIX. per Lodovico Genestri,
8. mai. pagg. 600. cum praefatione, introduc-
tione et indice contentorum, tabb. tres,
indices missionum seu coloniarum a Iesuitis
passim constitutarum sistentes.

Tentamen historiae naturalis provinciae Chaco
maioris et expositionis vitae generis et monum
populorum eam inhabitantium, adjunctis tab
bus diariis totidem itinerum in interioribus
huius regionis, auctore Abate JOSEPHO J
LIS. T. I.

Intra paucos ergo annos duo prodiere scriptores
historiam naturalem terrae hucusque fere pro
fus incognitae illustrare annisi *). Omnino autem
dolendum, neutrum eorum cognitione historiae na
turalis satis imbutum fuisse ad observanda et tradenda
ea, quae ipsis obvenere, et ad quae vix cuiquam praef
sic dictos missionarios aditus patet (quibus in posterum
recens Cl. LOUVEIRO exemplum incitamento fo
re speramus et optamus). Quam quidem inscitiam Cl
p. 95. DOBRIZHOFFER modeste fatetur **), Cl. JOLIS

*) Prior liber est: Historia de Abiponibus equestri bel
licosaque Paraquariae natione — authore MARTIN
DOBRIZHOFFER — Vienn. 1784. 8. mai. Üb
liger versione: Geschichte der Abiponer, einer ber
ztenen und kriegerischen Nation in Paraguay. Ber
ichtet mit einer Menge Beobachtungen über die wilden
Völkerschaften, Städte, Flüsse, vierfüßigen Thiere, An
pibien, Insekten merkwürdigsten Schlangen, Fische, Vö
gel, Bäume, Pflanzen und andere Eigenschaften dieser
Provinz. Verfaßt von Herrn Abbe MARTIN DO
BRIZHOFFER, achtzehn Jahre lang gewesenen Mis
sionär in Paraguay. Aus dem Lateinischen übersezt
von A. KREIL. I. und II. Theil. Wien 1783.
III. Theil ebend. 1784. gr. 8. m. K.

**) Tb. I. p. 320.

tem verbose defendere satagit, sufficere putans, si sciamus, in hoc illove loco inveniri e. gr. plantam huius illiusve virtutis, ibi sub hoc illove nomine notam; botanicam cognitionem cinchonae vires eius febrifugas non attixisse; fanatici esse, postpositis scientiis gravioribus vitam ipsam, quod PLUMERIO accidit, eiusmodi disquisitionibus impendere; ipseque saepe fatetur multorum vegetabilium animaliumque memoriam sibi excidisse. Duplicem autem finem laboris sui, quem in America ipsa iam incepit, nunc in Europam reversus Fauentiae perfecit, sibi praefixit, ut nempe scriptores quosdam satis celebres refutaret, qui regionem hanc ob malignitatem climatis eiusque in plantas aequa ac homines et animalia influxum obtrectaverunt, et ut indigenas, inter quos novem per annos ex ipsis duodecim, quos in America transigit, commoratus est, aequa ac Europaeos ibi degentes ab illatis per hos scriptores opprobriis defenderet. Totum opus quatuor tomis absolvetur. Praesens T. I. libros septeni complectitur, quorum 1. nomen et geographiam regionis Chaguensis, 2. eiusdem vegetabilia, 3. quadrupeda, 4. aves, 5. reptilia, pisces et insecta, 6. nationes eam inhabitantes, et 7. urbes sive colonias hispanicas eam cingentes sisit. In T. II. quantum ad nostrum propositum spectat, de seminarum indigenarum sanitate tempore graviditatis et facilitate partus, de incolarum alimentis, morbis; T. III. et IV. ubi trium itinerum relatio tradetur, de variis eorum impedimentis variisque in itineribus observatis exponetur; mappam geographicam, quam secundum iudicium intelligentium admodum exactam depraedicat Auctor, sub calcem totius operis subiunctum iri speramus, quum huic T. I. ipsam deesse conspiciamus. Iam igitur nostrum erit, potiora es iis, quae instituti nostri ratio postulat, momenta excerpere.

p. 21. Provincia *Chaco* nomen ab Hispanis linguae peruvianae ignaris sortita est, in qua quippe vox *Chaco* s. *Quichua* varietatem rerum animatarum et inanimatarum designat, ab indigenis propter opportunitatem venationis usitata. Magnitudine totam certam.

p. 30. Italiam superat. Partim in zona torrida, partim in temperata sita est: a septentrione versus meridiem, gradu 30. et in quadam parte a gradu 18. et aliquot minutis usque ad gradum 31. latitudinis australis, et longitudine ab occidente versus orientem a gradu 314. ad 320. et aliquot minuta secundum meridianum 20° versus occidentem ab observatorio Parisensi distantem. Confinia eius constituant versus orientem flumen et provincia *Paraguay*, versus septentrionem missiones Chiquitenses versus NO provincia *S. Cruz de la Sierra*; et versus occidentem et meridiem ditiones *Tomina*, *Pilaya*, *Cinti*, *Tucuman* et *Buenos Aires*. Immensa haec planities in aliis locis sylvis densis spinosis obsita est, in aliis tantum varus palmarum speciebus hinc inde dispersis, paucisque, potissimum in plaga occidentali, elatioribus, semper irriguis et virentibus, quum e contrario in plaga orientali et meridionali planities humiliores et pruinis hyemalibus aridae sint, neque a fluvii neque imbris irrigatae. Passim arundineta in vicinia fluminum omnibusque vallibus plagae meridionalis; in aliis locis ripae fluminum et lacuum equisito densissime obvallatae. Tota provincia proprium unicum montem continet ab occidente versus orientem ad 6 et 7 leucas protensum, admodum elevatum, arboribus insignis magnitudinis, in primis cedris, refertissimum, ex quo multa flumina in planitem excurrunt. Reliqui montes rami quasi sunt istius iugi quod *Cordillera* dicitur, ex provincia *Chitiquana* huc se extendentes, inter quos unus, *Cerro dell' Alumbre*, aluminis ferax dicitur; alius

alius praeterea, iam non amplius ad provinciam Chauensem pertinens, ab Hispanis *Cerro colorado* s. mons ruber dictus ob nascentes ibi arbores singulares, chartam rubram praebentes, de qua in praefatione pauca attulit Auctor, reliqua T. II. reseruans. In subiecta notula refutatur Cl. DOBRIZHOFFER *) p. 12. falsedinem fluminis falsi (*Rio Salado*) frutici cuidam (falsolae sativae?) adscribens, cui si pluvia illabatur, falsedinem contrahat eamdemque lacubus et rivis impertiat: veram huius caussam esse tractus quosdam sale vel nitro obductos adeo, ut albedine sua e longinquo se prodant, *Saladillos* vocatos. De mineralibus in hac provincia id tantum certum, in monte Chiquiacà in orientali parte copiose sulphur et micam s. vitrum ruthenicum, in valle de las Salinas duas fodinas salis durissimi et albissimi reperiri; praeterea terram sale insperso splendidam in tractibus istis *Saladillos*, de quibus mox diximus; in aliis locis gypsum. Terris nigri, albi, rubri coloris indigenae utuntur ad pelles et vestes indelebili colore tingendas, solummodo eas per quoddam tempus illis obtegendo. (Praeter haec marmor nigro variegatum in ripa fluvii *Tebiquary maioris* se reperisse Cl. DOBRIZHOFFER **) memorat). De fluviis regionis istius admodum copiose: *Flumen profundum* (*Rio P. 62.* *Ondo*) non adeo rubro colore infectum Auctor noster vidit, quam LOZANO tradit; alia a colore aquarum suarum *nigrum* cet. vocantur; aliud, *Ledesma*, p. 63. cuius aquae potus omnibus ipsisque brutis strumas inducit; aliud, *Dorado* (a copia piscium eius nominis, quam continet), quod in origine sua lignum et particulas terrae calcareae ex ripis in illud delabentes

*) *Tb. I. p. 155. n. f.***) *Tb. I. p. 269.*

tes in lapidem durissimum, aequa ac flumen ingens
Parana, convertit; et rivulus in plaga merigionali
 qui per terram selsuginosam decurrens aquam dul-
 cem servat. De duobus lacubus effluvia pestiferi
 spirantibus, sed tantum ex relationibus aliorum. La-

p. 67. cус duo mediterranei crocodilos foventes, quorum
 alter in vertice montis supra dicti aluminosi, crate-
 rem referens; unde crocodili in hos lacus devenerint,
 difficile explicatu, nisi per meatus subterraneos. Flumi-

p. 71. nis *viridis* in septentrionali plaga prouinciae Chaque-
 nis orientis aquam *LOZANO* potabilem et salubrem
 depraedicat, cuius tamen qualitates noxias suspicatur
 Auctor noster, quym saepe eiusmodi color mineris cupri
 originem suam debeat. Lacus salsus ad radicem mon-

p. 72. tis *Miraflores* in orientali plaga, falsedinem rivo
 transeunti communicans, cuius cursum quum mu-
 tasset missionarius quidam, falsedine quidem orbatus
 est, sed ab eius potu strumae enatae sunt, quae aequa
 ac alii morbi ex mente indigenarum sale cum tu-
 baco aut aliis foliis radicibusque mixto et masticato
 praevortuntur et curantur; Tucumanis *ligno fruma-
 rum* aut radicibus salsis ex mari extractis aduersus
 omnes morbos a glutine ortos utuntur, quemadmo-
 dum sal bufonibus, limacibus aliisque animalibus
 glutinosis impositus ea necat sensimque dissolvit. La-

p. 74. cус *margaritarum*, earum olim ferax creditus, quae
 hodie aequa ac margaritae fluminis *maioris* (*Rio Grande*) inter commenta referuntur, suspicione mota, ova
 quaedam minora, a *Guaracanis* *Trapia* dicta, pro

p. 76. margaritis habita fuisse. Lacus salsi, *Porongos*, ex
 quibus indigenae salem hausta aqua evaporatione et ca-
 lone solis purgatum parant, fontano puritate simi-

p. 78. lem. Fons sulphureus in monte *Chiquiaca*, tepidus,
 ingratissimi saporis, cuius vapores inflammabiles su-
 spicatur Cl. Auctor; alius fons tepidus, sed non mi-
 neralis, in vicinia reductionis (i. e. missionis) de

Ortega

Ortega (duas alias thermas prope vicos *S. Iacobi* et *S. Iohannis* in regione Chiquitensium commemorat El. DOBRIZHOFFER^{*)}), licet non autoptes). Fons p. 82. in parte orientali montis *S. Barbarae*, terram et lignum in lapidem durissimum et transparentem mutans, uti fons urbis *Guan - cavatica* s. *Villa Rica* di *Oropeza* in regno Peruviano; sic etiam in iurisdictione Corduensi in Tucumania aqua ex fissuris cavernae destillat, in tophum durissimum album ponderosum pellucidum abiens, qualem etiam Auctor noster in Pyrenaeis prope *Mosnus* vidit.

Regio Chaquensis, licet sub zona torrida locata, p. 99 minus tamen ardens clima offert quam provincias quaedam Africæ, quod a pluviis periodicis tempore aestatis per tres quatuorve menses et ultra potissimum in plaga occidentali et orientali uberrime cadentibus, nubibus nebulisque tunc coelum obscurantibus, fluvius insignibus regionem cingentibus et transeuntibus, paludibus ubique dispersis, montibus Chitiguanensis et Peruvianis nive saepe obiectis, austroque perpetuo fere statis horis spirante proficiscitur, latissimis et umbrosis sylvis densoque gramine radios solis arcentibus. E contrario hyems potissimum in plaga meridionali calidior est ob defectum earum caustarum, quae in reliquis plagis calorem aestivum temperant; non tamen caloris adeo ingratii, quam alibi. Nix nonnisi interdum in *Cordillera*, brevi pluviis abluenda; pruina copiosa, sed nocte tantum, glacies parcissima; ros in vicinia collium et montium copiosus et humiditati soli conservandæ sufficiens. Fulmina frequentiora hyeme; grando frequens; terra motus rariores et leviores quam alibi, neque indigenis levissima tuguria inhabitantibus timorem incutien-

^{*)} *Tb. I. p. 562. u. f.*

tientes, qui adeo in mediis presteribus saltando laetitia signa edunt. Ex hac climatis benignitate facile fertilitas eius patet: triticum 70. 80. ad 100. usque granum largitur, messibus duabus quotannis absque repetitione; *Zea mays* usque ad 600. granum singula messe, quarum tres vel plures per annum fiunt; intra 40 paucioresve dies maturescit (plura de huius plantae cultura et usu Cl. DOBRIZHOFFER *) habet), sicut variae cucurbitacearum species intra 25 et 30 dies.

p. 94.

Liber II. plantis dicatus est, quas Auctor noster in alimentares, medicatas, tinctorias, venenatas noxiasket et eas dividit, quae aliis usibus inserviunt sive singulare quid offerunt. Pauca de his adducere possumus, quum plerumque sola nomina indigenis usitata adhibeantur. Rursum de fertilitate *Zeae mays*, cucurbitacearum et raphanorum ex ACOSTA. *Cucurbitarum* tres species (distinctionem inter speciem et varietatem Auctori nostro incognitam esse facile quivis intelligit) flore luteo, albo et coeruleo, non tamen omnes edules. Legumina. *Quinuae* **) folia cocta ab indigenis, semina in iusculis ab Europaeis comeduntur. (Decoctum eius interne, et cataplasma ex eadem cum aqua fervente paratum adversus contusiones ex propria experientia Cl. do BR. ***) laudat). *Piper* colitur ad excitandam sitem, postea cerevisia, cuius appetentissimi sunt indigenae, sedandam. *Oryza* sponte proveniens eiusdem cum culta bonitatis. Inter multas alias plantas alimentares sponte crescentes etiam *Urticae* species caule simplici alto et magno prorsus cavo, granula alba pellu-

cida

*) *Tb. I. p. 553. ff.***) *Vid. Comm. nostr. Vol. XXIX. p. 539.****) *Tb. I. p. 482.*

cida in racemis gerens. Plantae multae scandentes, lac non modo innoxium, sed etiam aegris et infan-
tibus salubre praebentes; *Ficuum* etiam lac innoxium
et ad parandum serum ex lacte vaccino commodum.
Meutha pulegium aduersus morbos ventriculi, et suc-
cus eiusdem ad cutim aduersus culices aliaque in-
sesta tuendam; *Athamanta meum* ad diuresin provocan-
dam. Herba *Paico* secundum iudicium P. THOM.
FALCONER (missionarii huius regionis, natione An-
gli, cuius medicas et botanicas cognitiones DOBR. *)
magni facit) eadem cum *Thea* orientali; pulvis eius
ex vino haustus dolores renum a flatibus ortos miti-
gat; eiusdem usui absentia affectionum calculosarum
in Paraguaria adscribitur. *Rhabarbarum* (secundum
DOBR. **) *Rumex alpinus* videtur) rarioris usus: magis
consuetum purgans *ficus infernalis* s. *diaboli* (*Iatrophae*
turcas) nuclei duo vel tres (7 vel plures, pro varietate
subiectorum, DOBR. ***) demta pellicula (et po-
stea vino macerati, et nonnihil igne tosti, ID). Plan-
tae quaedam venenatae, vix ad systema referendae.
Inter plantas tinctorias *Bixa orellana* †, et *Indigofera* P. 127.
tinctoria ††). Singularis mos populi *Tobas*, plan-
tam quamdam *Toiba* (speciem *Mimosae*) inter tugu-
ria suspendendi, vbi puella primum menstrua pati-
tur. Sub finem huius libri monet Auctor noster
(qui multas plantas praeteriit a DOBR. adductas),
plantarum ad medicos aliosve usus impendendarum
numerum in hac orbis parte ultra 4000 assumi
posse.

Iam ad quadrupeda progreditur. Querelae dep. 136.
difficultatibus in zoologia a nominibus, quae simili-
tudini

*) *Tb. I. p. 461.*

**) *p. 464.*

**) *p. 475. u. f.*

†) DOBR. *p. 524.*

††) *Ib. p. 526.*

tudini cuidam cum animalibus orbis antiqui innatur. Classificatio in ea, quae peregre ad veneruntur, quae utrique continent communia, et quae Americanae propria sunt. *Feles*, *sues*, *canes*, *rattos*, *mures* inter animalia indigena referri debere, quoniam *Chaqueenses* peculiaribus nominibus ea designantur.

p. 139. *Canes* feri *leonibus* et *tigribus* rapaciores; incolae catulos ex speluncis exemtos ad custodiendos greges.

p. 141. *Canes* sollicite educant. *Muris* species indigenae duae, altera maior, solos trunco arborum annosiorum inhabitans, altera minor, colore ex albo variegato, cum da pollicari, indigenis cibus deliciosus, et ab ipsis in caveis ex cucurbita confectis assevari solita. *Equi* ex Europa primum illati non degeneraverunt (sive p. 144. de his DOBRIZH. *)), sed aequa ac asini et muli Hispanicis sunt velociores. *Armentorum* summa ubertas et bonitas ob perpetuam stationem sub dio p. 146. scuorumque excellentiam **). Ovium eadem ratio et feracitas ***), quas vero plurimae nationes tantum lanae caussa fovent, a carnis esu abstinentes obmetum, ne infantes ipsorum lanati nascantur. Neque *caprae* ibi degenerant, neque *apri* aut *arieta* (saepe quadricornes) Europaeis viliores. *Bovum* cornua tantae magnitudinis, ut indigenis aquae peritura longa secum portandae inserviant. *Leones*, *Peruanis* *Puma* dicti (F. *onca* LINN.), africanis minoribus (praeter aliquos in parva provincia *Burua*, ardentioris climatis, a Cl. Auctore visos), minus audaces timidiioresque, ad vocem hominis vel canis relieta praeda in altissimas arbres aufugientes, vitulos tamen et equorum pullos astutia capientes et integros greges incustoditos ex mera saevitia trucidantes. Mores

*) p. 284. u. ff.

***) p. 315. u. ff.

**) Ib. p. 276. u. ff.

isti, origo hybrida ex Pardo et leaena (secundum PLIN. ad quem in his hodie vix quisquam provocaret), et tota animalis conformatio, defectu iubae, cauda minore non floccosa, colore cutis obscuriore (fulvum Cl. DOBR. *) dicit, hinc inde albicantem; IDEM etiam carnem vitulinae sapore simillimam, Hispanis aequa ac indigenis gratissimam memorat), et figura capitis leonis aequa ac lupi similis, animal hoc leonibus accenseret vetant, quae etiam Ill. BUFFONII **) eiusque asseclarum sententia est. *Iaquar* proprie dici P. 153 debere *I aqua* s. *Taguareté* i. e. *Tigrem veram*, et unum idemque animal cum *Tigre americana* esse (acriorem censuram Cll. DE BAUW et COM. DE BUFFON, qui in progressu operis quacumque oblata occasione acer-
rime perstringitur, non tangimus), omninoque ab *Onza* s. *Lonza* diuersum, neque cum *Fele tigrina* confundendum. Colorum macularumque differen- P. 160. tia insufficiens ad stabiliendos characteres specificos, si magnitudo mores cet. convenient. Ampla descriptio speciei indigenae rarioris *Tigridis* coloris fulvi, fasciis P. 162. nigris a dorso versus abdomen divergentibus, collo et ossis facri regione (vbi fasciae rariores) dilutius fulvis, cauda fulva annulis nigris, extremitate in pilos tripollicares desinente; in femoribus pili albidi; caput fasciis nigris secundum omnes directiones signatum, fasciae colli omnes introrsum directae, in medio capite super oculos, in genis, et a medio fe- more ad ungues usque maculae parvae rotundae nigrae; mystax in utroque latere ex 10 pilis fulvis, apice albidis, quatuor pollices longis; super palpebris pili similis coloris paullo breuiores, irato animali in cornicula duo se unientes quaquaversum mobilia.

Fero-

*) p. 332.

**) Vid. Comm. nostr. Vol. XI. p. 453.

Ferocia et magnitudine tigridem orientalem superat, cuius tamen immensam magnitudinem ad 15 usque pedes, quam peregrinantes ipsi tribuunt, in dubium vocat Auctor noster, quum ea, quam Faventiae

p. 166. vam conspexit, nondum quatuor aequaret. *Tigridem roseam* *), a Brasiliensis *Cuguatu-erana* dictam, secundum **BUFFONII** descriptionem non esse nisi speciem *Cati minoris*, *Tigridis minoris* sub nomine suspicatur. *Pardus*, Chitiganis et Guaranensisibus *Iaguapytati*, Brasiliensisibus *Iaguapitatima* dictus: *Lopardus*. *Ursi* rari, nisi in plaga occidentali et montosa; duas eorum species, hic non amplius determinatae, nisi quod pili nigrorum longiores et subtiliores ruficis dicantur. *Luporum* duas species, altera *Taguaru* in regionibus occidentalibus et montosis, europaeis similis sed maior; altera *Aguarda* in planitibus orientem et meridiem versus sitis, mastinis majoribus similis, sed gracilior ideoque celerior, coloris castanei, pilis 4 pollices longis lanae ad insur subtilibus; ad vulpem multum accedit, cum qua etiam coire dicitar. *Vulpis* tres species: prima coloris europaeorum, magnitudine lupi maioris, sed pilis per totum corpus et caudam ut in in histrice erit; altera dimidio brevior; tertia maculis nigris, prioribus ferocior, forsan ex commixtione cum lupis nigris. *Talpae*: 1. nigra, vel ex nigro et albo variegata, cauda brevi, europaeis maior (*T. variegata*?) 2. huic simillima, sed coloris plumbei (*T. cinerea*?) 3. priore duplo maior, pilis fericeis pollicem longis, *Utquiu* apud Passaines dicta, quae vox clamorem eius admodum penetrantem refert; 4. maior antecedentibus, cuniculi minoris magnitudine, coloris varii, frequentissime griseofusci, pilis 1½ pollicis;

*) *Felis concolor* LINN. S. N. Ed. XIII. cur. Gmel.

licis; clamor eius ad dimidiā leucam auditur; aequa ac antecedens multum molestiae damnique infert; caro eius cibum gratum praebet, et dentibus indigenae pro variis instrumetis utuntur; Passaines eam *Basile Quinpe*, termetem terrae, vocant: 5. colore rubello, pilis longioribus, cauda aliquantum maiore et latiore, sed nuda; *amphibia* (*T. rubra?*). *Cuniculorum* duae species, altera europaeis simillima p. 181. (quam ab Hispanis allatam esse traditio fert *)), altera Peruanis *Cuyes*. (Quaranenibus *Aperea* **)) dicta (*Cavia aperea*), muris magnitudine, carne sapida, coloris plerumque griseofusci, interdum albo et nigro maculati. *Lepores* europaeis similes, sed maiores, carne candidiore minusque dura, et capite ratione corporis maiore. *Biscacha* (*Lepus viscaccia*) p. 182. a BUFFONE ad *Caviam aguti* relata, lepori similis, sed corpore arcuato; alia eius species loca montosa frigida inhabitans, cuniculi magnitudine, pilis subtilibus et longis, alia in locis planis et calidis, magnitudine leporem aequans aut superans, pilis rufioribus, cauda brevi, dentibus et unguibus fortissimis (DOBR. ***); unicae tantum speciei meminit, lepori similis, cauda vulpina, pilis velutinis, coloris ex nigro et albo variegati). *Mustela furo*, indigenis *Yaguape*. *Viverra putorius*, Hispanis *Zorillo* s. *Zorino* (Guaranis *Yaguape*, DOBR.) si dormiens vel ex p. 185. improviso capitur, cauda prehensa in, sublime elata impeditur, quo minus humorem istum foetidissimum, cuius fons etiamnum lateat (ignota ergo Auctori nostro anatomica eius disquisitio a Cl. MURIS †) instituta), spargere queat; tunc occisae pellis de-

*) DOBR. p. 349.

**) ID. ib.

***) p. 348.

†) Vid. Comm. nostr. Vol. XVIII. p. 349.

glubi et caro admodum grati saporis comedipotest. Hepar Chaquensis efficax remedium aduersus pleritidem. (Foetor iste in aperto campo ad milia usque se extendit; nocturno tempore humor phosphorescit; cuti ardentissimum dolorem impunit*). Variat magnitudine et colore: 1. magnitudine felis domesticae, cauda vulpina 13 pollicum, qua corpus totum aduersus pluviam soleisque obtigit, colore utriusque griseo-fusci, fasciis duabus albis sesquipollicem latis a collo ad ortum caudae, quae in dorso figuram ovalem efformant; 2. aliquantum minor, coloris castanei, fasciis 5 albis pollicem longioribus in singulo latere a collo ad caudae ortum, media dorsali usque ad eius apicem, pilis longioribus tenerioribusque quam prioris instructae; 3. magnitudine cuniculi minoris, coloris bruni, ventre fulvo, fascia unica alba 3. pollicum ad extremitatem caudae usque, quae eiusdem cum corpore magnitudinis planiuscula, qualis sciuris (*V. mephitis?*); foetidus minusque timida reliquis; 4. muris maioris magnitudine, ventre castaneo, reliquo corpore nigro, striis albis densis a capite ad medium dorsi virgato, reliquo maculis eiusdem coloris consperso, genis et inferioribus capitis ex albo et nigro variegatis, circulo duplice, altero albo, altero nigro circa oculos, cauda albo nigroque varia, pilis longis in eius inferiore parte maximam partem nigris. *Didelphis opossum*.

p. 191. *Carigueja, Sorigua*: caro eius adeo foetida, ut indigenae ea nonnisi summa urgente necessitate vescantur; alias autem Americae nationes eam sapidam reddere pilos igne consumendo, antequam animal appetatur, relatum accepit Auctor. Adversus foetorem animalium iam enarratorum Indianis inserviunt ex-

*) DOBR. p. 344.

excrementa moschum redolentia *Felis* cuiusdam plagas occidentales et montosas tantum inhabitantis, quam odoratam, *Oloc puslit*, dicunt, magnitudine similis domesticae, sed minoris et longioris, coloris plumbei, pedibus brevioribus, capite maiore et rotundiore; haec excrementa pruni iniiciunt ad depurandum aerem in variolis aliisque epidemiis, et si quis mortuus fuerit, nisi forsan hoc sacrificii loco fiat.

Sciurorum duae species, altera coloris griseofusci eu-

P. 194.

ropaeis minor, altera multo maior, coloris tabaci hispaniensis, velocissima pullorumque defensioni intentissima. *Myrmecophaga*, iniustissime ursi nomine insignita, mellis, lactis et potum fermentatorum potissimum ex melle et maide appetentissima, quos vero cicurata respuit. Prima species est *M. iubata*, *Ternandua Guazu* (non *Guacu*): mensura partium nonnihil ab ea Ill. *SUFFONII* *) discedit; cæuda vulpinæ similis seu potius flabelliformis, eius pili 8. poll. longi. Aut pedibus posterioribus insidens aut situ supino se defendit et sic etiam tigridem excipit, eamque interdum suffocando vincit, interdum ambo luctando vitam perdunt. *M. tetradactyla* tanto robore pollet, ut tres homines eam pedibus arbori infixam fune ei circumducto avellere nequirent. *M. didactyla* pili 3. poll. longi, subtile, unde ab indigenis magai aestimatur.

Dasypus, Passainisi *Chinchin*,

Hispanis *Armadillo*, *Encubertado*, *Quisquincho*, Chi-

P. 198

riguanis, Paraguayensibus et Brasilianis *Tatù*, non numero cingulorum, utpote incerto charactere, distinguendus; septem ab Auctore nostro assumtae species: 1. *Chingin*, *Yecò Quinchincho* s. *Tatù Mulita* aenibus longis rectis mobilibus ut in mulis, rostro elongato, pilis exiguis inter cingula, maioribus copio-

*) Vid. Comm. nostr. Vol. XII. p. 398.

sioribusque in ventre, cauda murinae simili sed breviore et crassiore, ac caput squamis tecta; longitudine poll. 11, latitudo 4 et paucarum linearum; cingulis 11. (in Syst. Nat. dubie ad *D. novem cinctum* referatur.) In areum, non in globum, se convolvit; in terram parte anteriore corporis se abscondens virum immisso in anum baculo capi se patitur; fecundus. 2. *Chinchin Yoleguete*, *Quinchincho Bola* vel *Palla*, cingulis 18, scroto 6. poll. longo spiraliter contortis (vid. notam in S. N. sub *D. 18. cincto*), in globum se convolvens, cingulis arctissime inter se iunctis in laque vi separandis, nisi admoto titione (aut multa aqua superfusa, DOBR. *)). *Quinquincho ciego* L. *Tazu caecum*, visu brevi, auditu acutissimo, ut minimus rumore audito in cuniculum se recipiat aut novum fodiat; hoste propiore stupidus et immobilis manu; lorica albicans, pili in inferiore corporis parte rarer et frequentiores, quam in praecedentibus. Omnia harum specierum caro pinguis satisque sapida. 4. *Quinchincho Peludo* s. *pilosus*, ob pilos s. setas in tota parte inferiore corporis et interstitiis cingulorum; longitudine 18 pollicum et ultra; caro foetens, minus pinguis, durior quam praecedentium. 5. *Q. T. Pichi*, praecedente fere duplo minor. 6. *T. Guazù* s. *maior*, perfectum incrementum adeptus 17 poll. altus, 21 latus, 26 longus; pondus unius, qui non ex maximis, erat 35 librarum. 7. (ex relatione aliorum tantum) *Oquefeseres Chiquilensium*, *Payes Hispanorum*, magnitudine apri, cui etiam rostro et pilis in toto inferiore corpore, figura dasypo simili, auribus leporinis, lorica, capite, cauda et pedibus ad ungues usque squamis lente maioribus coloris matris perlarum splendidissimis vestitus; in parte superiore

*) p. 392.

sed brevior capitis similis squama longe maior, ex qua radii nonnulli stellae in modum ex squamis sensim decrescentibus exeunt; eiusmodi stella cum pelle in museum caesareum Vindobonense dono missa est. Animalia haec, ut vult **BUFFONIUS**, iis in locis, ad quae lorica non contingit, squamis tecta esse, in Chamaenibus non valet; neque verum est, quod **DEM** asserit, ea interdiu latere, excepta sola specie 3. Animalibus utriusque orbis ea annumeranda esse, ex **BOGUERO** *) patet (Ex **DOBR.** **) addimus, Abipones ex caudis longioribus ex caudis longioribus tibias bellicas confidere; duplum in collo esse articulationem ad caput dextrorum et sinistrorum movendum: pullos ante partum iam lorica, tenerima littere, instrui; loricae speciei 4. pilis rubris combustae pulverem exulcerationes in dorso equorum curare; species maiores cadaveribus equorum et mulorum vesici; minores his abstinere, carnem praebere gallinacea praestantiorem; pinguedinem usibus medicis inservire). *Suis* quatuor species: 1. magnitudine p. 208. nostrae domesticae, coloris vel ex nigro et albo varegati, vel prorsus nigri; 2. minor, sed ferocior, coloris rufescens, carne macriore et duriore, sed sapidiore; 3. magnitudine et colore inter duas precedentibus media, mansuetior faciliusque cicuranda, cum europaeis coiens; 4. *Tayazu*: humoris cystidis dorsalis vere et aestate tantus foetor, ut ad milliare italicum percipiatur (cystis occiso animali protinus exscindenda, ne carnem odore moschi usum eius cohibente inficiat, **DOBR.** ***)). *Cervi* similes eu- p. 213. ropaeis, sed maiores corpore et cornubus, in primis qui in pascuis uberrimis planitierum vivunt: *Damae* p. 215.

I 4

cauda

*) Figure de la Terre, Paris 1749. p. 19.

**) p. 391.

***) p. 342.

cauda longior et cornua corpori magis proportionata quam europaeae; species eius minor colore cinnascente, cornubus magis approximatis eorumque truncis brevioribus. *Capreoli* species cornubus simplicibus acutis reclinatis, et alia multo minor, cornubus similibus longitudine a $\frac{1}{2}$ poll.: in utraque cornua non

p. 216. decidua. *Caprarum* duae species, altera *Corvula* Hispanis, *Iurina* Chiriguensis, utroque sexu cornubus destituta, coloris cinnamomei, auribus longi nudis pellucidis, cauda brevi pilosissima, in nemoribus habitans, velocissime currens et saliens; altera *Tarugas*, coloris rosarum siccarum, cornubus longis curvis annulatis, imberbis, auribus pendulis, in summis montibus plagarum frigidarum, maxime saliens (ad *Antilopas* referenda?). *Camelus*: *Guanacu* s. *Huanacu*, vere a *Llama* distincta species; sic etiam *Vicugna* ab *Allpaca* domicilio, statura, lana, moribus voce differt, neque coitus inter utrumque fecundus. Reliqua quadrupeda, *Capivaram*, *Lutram*, *Lupo* fluviales et palustres, *Tapirum*, *Simias* et *Vesparionis* in itinerum suorum relationibus se memoratum pollicetur Cl. Auctor.

p. 222. Liber IIII. aves sistit, et primo earum in his regione copiam, pulchritudinem cantusque praestitam, nominatis quibusdam a BUFFONIO inter indigenas non adductis, extollit. Postmodum eae singulariter considerantur, primo fissipedes, deinde palmipedes.

p. 228. pedes. *Meleagris* non indigena iudicatur ob defectum nominis proprii, quo vero *Gallinae* gaudent, quis ferme solas (gallum unicum semel tantum vidit Auctor) incolae aliunde conquisitas servant: varius constans apud Hispanos digitis 5, et alia multo minor europaeis pedibusque longioribus; gallinis Chiquensis frequens crista magna bipartita. *Struthio*

p. 232. *rhea* assertum BUFFONII infirmat, omnes aves Americae,

icae, solis coturnicibus exceptis, dormitum loca
 relatoria petere. Pari modo verum, mareni ovis in-
 cubare feminasque ipsum comitantes ab iis arcere;
 car autem ova quaedam rostro diffingat, incogni-
 tum. *Aquilae* duae species, altera forsan ad *F. chry-* p. 238.
 (nisi quod rostrum rectum apice aduncum sit)
 altera ad *F. fulvum* referenda; alia, *Urutaurā*, ab p. 242.
 Hispanis *Aquila alba* dicta, praecedentibus minor,
 coloris grisei extremitatibus alarum nigro et flavo
 maculatis, pedibus pennis albo nigricantibus vestitis,
 crista ex pennis sesquipollicem longis rufescentibus,
 Differentiae inter *Aquilas* et *Vultures* ratione habi-
 tus, volatus, vietus. *Vulturis* species quatuor: 1. p. 243.
Seyo, magnitudine galli iunioris, coloris albi, la-
 nagine capitis et colli remigibusque fuscis, rostro
 bipollicari retrorsum fusco antrorsum flavescente, pe-
 dibus nudis plumbeis, unguibus flavis; 2. *Seyu*, pra-
 cedente maior, nigra, collo et capite lanagine alba
 vestitis, fascia alba, ab inferiore colli parte ad uro-
 pygium; 3. *Sey Laps*, gallopavonis magnitudine,
 albescens, alis obscuris, capite et collo pilis mini-
 mis rubris tecto, carunculis gallorum ad instar, pe-
 dibus plumis cinerascentibus obtectis; 4. *Sey f. Con-*
 dor (*V. gryphus*), cuius carne, licet duriore, nigra
 ingratique saporis, indigenae vescuntur; Hispani cor-
 de tamquam efficaci remedio adversus morbum, quem
 morbum cordis vocant, utuntur. Neque hunc, neque
 aquilas solis animalibus a se ipsis occisis vivere, ideoque
 notam hanc characteristicam a **BUFFONIO** assumtam
 ambiguam esse. *Falconum* species duae, altera pulli p. 250.
 magnitudine, supra fuscocinerea, subtus alba macu-
 lis nigris et obscurioribus, pedibus et fasciis circa ca-
 put flavis; altera gallina paullo minor, alba maculis
 nigris in alis, flavis in pectore et abdomine. *Strix*
bubo, maior europaea, ample descripta. Alia spe- p. 252.
 cies caponis magnitudine, auricularum pennis ob-
 scure

scure flavis, corpore supra bruno, cinereofusco rufescente, subtus rubro maculis flavis et obscuris pedibus pennis rubris vestitis, unguibus brunis, aliis eiusdem magnitudinis, auricularum pennis solitariis rufescens totam faciem obtegentibus, rostro brevi dilute flavescente, supra cinereofusca maculis striisque obscurioribus, subtus alba striis brunis, pennis pedum albicantibus; alia inauriculata, superius nigricans subtus flava, per totum corpus maculis et lineis brunis, crista dimidii pollicis in capite, iridibus flavis pennis pedum et rostro nigris; alia minor, a canto Sit dicta, cinerascens, intermixta superius pennis brunis, et in ventre et sub collo albicantibus. *Pr*

p. 259. *dicis* quatuor species, quarum duae europaeis (*Tetraoni perdici et montano*) similes, sed maiores; reliquae ab Hispanis *Martinetas* dicta, altera gallinae magnitudine coloris obscure cinerei sub ventre, sub collo et aliis dilutioris, pedibus et rostro nigricantibus, crista a pollicum mobili, altera minor, coloris obscurioris, pedibus flavescentibus, crista unum polli-

p. 261. *cem* longa immobili. *Coturnices* copiosae, potissimum ubi gramen minus densum et luxurians, eu-

p. 269. *paeis* duplo maiores. *Pavones* europaeis minores, coloris variegati, crista vel nigra vel rubra; varietas alba loco ocellorum caudae maculas parvas flavas, irides, albas et azureas habet. In arboribus dormientes, admotis taedis ex guaiaci ligno exercefatis, vivi capiuntur; caro tenera, succosa, sapida, admodum pinguis, neque ergo diu asservanda. *Phaja-*

p. 276. *nus*, indigenis *Hilos*, Hispanis *Chun'a* dictus, caponis magnitudine, crista plumosa pollicari coloris perdicium aequae ac alarum partis superioris, inferioris et corporis albescens, iridibus rubris, rostro flavescente, pedibus flavis et longioribus quam nostratum, cauda cuneata, auribus nudis, mystacibus 3—4 flavescentibus sesquipollicaribus. Ad domicilia a for-

micas pura servanda fovetur, sed mitiore anni tempore abit, neque umquam prorsus mansuescit. *Columbarum* species quatuor, quarum minima *hirundini* p. 281. admodum similis (*C. melanoptera?*), maxima rarior in montosis locis degens, *Yabot* a *Passainis* dicta, coloris bruni et rufescens, crista 6. linearum coccinea, sapidior reliquis. *Turturis* species, *Peslaps*, europeo maior, pedibus et iridibus rubris. *Merulae* europeis similes, sed maiores; *Turdi* minores p. 282. sed cantus exquisitioris, supra nigri, subtus albescentes maculis nigris. *Fringilla domestica* in his regionibus non invenitur, sed alia avicula ei similis, non p. 284. plenius hic descripta. *Trochilus*, indigenis *Yucù* (quo p. 287. nomine *Charani phasianum* designant *)): colorum in eo lusus prolixè descriptis; quatuor tantum species ex minimis vidit Auctor noster. *Tunkà* (*Rhampha* p. 291. *flor picatus?*) columbae magnitudine, dorso et alis nigris, pectore et abdomine elegantissime scarlatinis, horumque pennis serici ad instar subtilissimis; rostrum flavescens, ad radicem linea nigra (rubra, DOBR.) ad apicem utrinque macula nigra, eius longitudo 9 poll. 4 lin. crassities ad radicem 6. poll. 8 lin. capitis ambitus 6 poll. longitudo 1½ poll. diameter ab uno oculo ad alterum 1 poll. Semina arboris *Cad* s. *Theae paraguensis* (*Caffine peragua*, descripta a DOBR. **)) ubi etiam modus potum ex ea parandi enarratur,) deglutiendo eam propagat, unde dicerunt indigenae, ea ab involvente substantia gummosa per lotionem in aqua calida liberare, ut satio succedat. Alia huius avis species minor, rostro viridescente (*Hispani* aveni istam ob vocem canoram *El Pajora Predicador* dicunt ***)). *Terotero* a cl- p. 292. more

*) DOBR. p. 425.

**) p. 130. n. f.

***) p. 422.

more ita dicta (*Parra chavaria?*), coloris plumbi subtus et in inferioribus alarum alba, pedibus calcatis spinulisque alarum rubris; aliis in vertice macula oblonga alba, aliis, forte maribus loco eiuscēta ex pennis plumbeis et albis inter se mixtis. Num cum femina solus habitat, hancque ovis incubant vel prolis curam gerentem custodit et appropinquante homine aut quadrupede stridet, quam ob causam

p. 298. indigenae his avibus pro custodibus utuntur. An cula ex passerum ordine, in abruptissimis montibus solitaria vivens ideoque *Guacho* i. e. orphus diēta, ob sola excrementa expetita, quae, in aqua aut alio liquore diluta contusionibus vel fractum

p. 226. applicata eas paucis diebus sanant. Aves duae *Gurupi* s. *Sonatores* dictae; altera videtur *Turdus tintinnus*

p. 299. *bulatus*, alter *Le Grand Béfroi* *BUFF.* (*T. tinniu-*
nonnihil tamen ab eo diversa, supra fusca, crista prava eiusdem coloris, subtus et pennis circa rostrum coloris ex flavo et rubro variegati; huius vox sonum campanae disruptae et celeriter pistillo percussa refert, ingrata, ad duo milliaria italica percipienda. In transitu etiam de ave, quae *Impostor pastorum* dicuntur, non curatius determinata. *Pistacorum* distin-

p. 304. Etio vel ideo difficilis, quia indigenae in iis coloribus pennarum pro lubitu mutant (de quo artificio p. 298. *DOBR.* *), qui ipsos etiam in linguis suis instruunt, iisque pro allectoribus ad aucupium utuntur, quae argumento praeter alia utitur Auctor noster ad refutandum iudicium *BUFFONI* de stupiditate indigenarum Americae. Ex ipsorum speciebus potissimum *Alu* (*P. macao*), cuius caro ob duritatem aliquamdiu post mortem servanda est, antequam co-medi possit, et alia describitur priori statura similiis,

sed

*) p. 334.

sed coloris laete viridis; maculis supra rotundis et
subtus et in capite oblongis flavis et cæruleis. Sub p. 309.
finem quaedam de variis avibus ex *Turdi*, *Muscicapa*,
Tanagrae, *Ardeae*, *Scolopacis*, *Plataleae* et *Chap.* p. 311.
radrii generibus, et alia forsan ad *Palamedeum* refe-
renda, *Chasua*, magnitudine gallopavonis, coloris
terrei, crista nigra 3 pollicum, torque nigro, spina
ad alulas rubra pollicem longa apice incurvata, noctu
in arboribus aut terra sub adventum cuiuscunque ve-
hementer clamans.

Brevior est consideratio avium palmipedum, non p. 312.
nisi *Anates* et *Anseres* complectens, non quidem ob-
illarum numerum, quo quippe fissipedes quam ma-
xime superant, sed quia Auctori nostro opportu-
nitas defuit plures species curatius observandi.
Commemorat ergo inter alias *Anates* speciem ibi fre-
quentissimam, *Valto*, supra griseam, subtus albam;
atiam, *Valto Laps*, alis rubris, remigibus aliquot apice
cæruleis, subtus brunam albo flavo et rubro macu-
latam, pedibus flavis, unguibus nigris, maiorem no-
stratibus et sapidissimam; *Colamò*, supra albam, sub-
tus pedibusque flavis, rostro duplo maiore quam in
nostris, dentibus ferrato, quibus Indiani ad venam se-
candam cibosque discindendos utuntur; *Zachy*, anseri
maiori similem, ex albo et nigro variegatam, crista
nigra immobili ex pennis 18 subtilibus apice demum
barbatis 4 poll. longis composita; *Taja* coloris ci-
nericii nigro et albo maculati, spinis duabus in
quavis ala albis, osseis, extremitate aduncis et acu-
minatis, anterioribus sequipollicem longis, ad ra-
dicem digiti minoris crassitie, posticis aliquantum
minoribus (*A. gambensis?*); varias species crista-
tas cet.

Liber VI. reptilia, pisces et insecta fistit. Cro p. 323.
codili (*L. alligator*) magnitudine aequa ac ferocia
africa-

africanis cedunt; mirandum tamen, Cl. DOBRIZ.
HOFFER *) afferere, per viginti duos annos, quo
in America transagit, nullum sibi obvenisse exem-
plum a crocodilo morsi vel interfecti. Variae nationes
iis vescuntur; opus autem est, ut statim post mor-
tem glandulae quaedam faucium et genitalia mas-
cula exscindantur, ne insuperabilis moschi odor esum
carnis prohibeat (Feminis extremitati caudae glebae

p. 325. niger insidet **)). *Iguanae* carnem venereis nocere
falsum. Lapillis ex capite eius aequa ac *L. alligato-
toris* vires tribuuntur lithontripticae ac diureticas;
pellis mechanicas usibus inservit (Foliis nicotiana in
os immisis subito enecatur ut serpentes ***)). Alii
huic similis praeter magnitudinem minorem, habi-
tationem fere perpetuam in terra glabro, dorso et do-
fектum albuminis in ovis (*L. marmorata*?). *Chama-*

p. 328. *leon* sesquipedalem magnitudinem non superat, squi-
mis flavis et caeruleis vestitus, quae splendore solis
diversimode ludunt. *Salamandrae* irritatae colorem
flavum vividiorem monstrant, ita reluentem, ut
maculae nigrae fere dispareant; ex ore et per totum
corpus humor viscidus caerulescens emanat maxime
septicus, felibus canibusque eas capientibus exti-
sus; terrestres aquaticis nocentiores. *Ranarum* va-

p. 329. riae species, europaeis cantu similes, indigenis pro
alimento et medicamento inservientes; species qua-
dam, Chiriguanis *Cottarā* dicta, coloris plumbi
maculis nigris, carne venenata adeoque mortifera,
nisi sudorifera fortiora assumantur similisque rana
conquassata umbilico imponatur. *Bufones* variis

p. 331. coloribus: species ab Hispanis *Esquerzo* dicta, 3. poll.
longa, coloris terrei, auribus et ore maioribus, dea-
tibus

*) p. 399.

***) ID. p. 411.

**) p. 394.

tibus acutis serrae in modum dispositis, quibus acer-
tum mordet, irritata humorem flavescentem exspu-
ens, qui ubi corpus tangit, intra paucas horas aequa-
c morsus ipse certam mortem inducit, nisi animal
ipsum occisum imponatur; nationes quaedam pul-
vere eius ad interficiendos inimicos, quibus ipsum
in potu praebent, utuntur. *Boa constrictor*: descri-
ptio venationis eius, cui Auctor noster interfuit; p. 333.
animalia ista os in speluncas quadrupedum immittere,
et haec aequa ac oves a verticibus arborum halitu
suo attrahere (?) et deglutire. Aliae quaedam spe-
cies serpentum non venenatae vix ad systema refe-
rendae. Venenatorum maior copia, quibus vero, p. 341,
ut ab iis sibi caveant homines, vel crepitaculum cau-
dae, vel color argenteus per densas sylvas et gra-
men resplendens, vel color rutilus igneus quasi, no-
du carbonum ardentium instar lucens. Generatio p. 343.
sequivoca serpentum et vermium ex putrefactis par-
tibus animalium, a veteribus assumta, adductis qui-
busdam observationibus recentiorum vindicata (quae
vero Auctor noster ex propria experientia adducit,
nil nisi *Taeniam cerebralem* et vermes in abdomen
speciei cuiusdam locustae — an potius *Mantis*? —
forsitan *Filariam grylli* — quam ideo indigenae re-p. 367.
formidant et ab eius tanquam venenatae esu absti-
nent, concernunt). *Crotalus*: reprehenditur Cl.
DOBRIZHOFER, in ipsis crepitaculo corpus quod p. 346,
dam globosum adesse afferens *) (cum quo tamen
TYSONI descriptio **) convenit). In extremitate
crepitaculi unguis niger 4 lineas longus, qui in
anum

*) *Tb. II. p. 380.***) *Abhandlung zur Naturgeschichte — aus den Phö-
los. Transact. übersetz. L. P. I. Tb. Leipzig
1779. 4. p. 84.*

anum immisus intra pauca momenta, adeoque longe citius quam morsus dentium (?) mortem inferit (quod DOBR. *) allegatis PISONIS verbis confirmatur. Unicum fere remedium habetur conquassatum crotalo caput impositum; interdum tamen scarificationes profundae et suetio vulneris ore lacte vel tabaco reponit. planta *Cori s. nicotiana sylvestri* cum sale mixtis pleno curationem praestiterunt (De yi nicotianae versus venenum serpentum etiam DOBR. **) qui hinc quoque de aliis antidotis agit). Aliae quaedam species serpentum venenatorum itidem dubiae. Remedium adversus morsus serpentum a DOBR. *** moratum (radix plantae *Lilio candido* in omnibus millimae, sed paullum maioris, botanicis omnibus ipsique Ill. DE IACQUIN incognitae, Hispanis *Nordi* nomine nota, quae recens vel sicca in taleolos incatur, per aliquod tempus spiritu vini maceratur, et cataplasmatis instar vulneri imponitur, spiritu hinc simul intus assumente; hoc remedium numquam fidelis, solis laesioribus a crotalo exceptis); optandum, ut similia experimenta cum radice lilii etiam apud nos fiant.

p. 353. Insecta. In locis incultis, humidis, nemorosis, copiosissime culices aliaque; in cultioribus non maior eorum frequentia, quam in aliis regionibus. *Apes* copiosissimae, nostris maiores et hirsutiore, nullibi cultae; indigenae ceram negligunt, et solo melle ad mulsum, gratissimum ipsis potus genus, utuntur. *Vespa*, *Tabani*, *Mustae*, *Meloae*, *Scorbaei*, *Fulgorae*. *Grylli* minores quam in orbe anti-

p. 364. quo, indigenis alimentum expetitum, quare adventus eorum laetantur, eos summo studio venantur et pri-

*) p. 383.

**) Tb. II. p. 417. u. f.

***) p. 415.

pere condunt. *Lepidoptera* in his regionibus copio-
sū, magnitudine corporis colorumque elegantia spe-
cabilia. *Formicæ* frequentes variarumque specie-
rum (forsan ex his quaedam ad *Termita* referendae), p. 367.
ex quibus quaedam admodum magnæ habitacula py-
ramidalia exstruunt, ad extremitatem abdominis fac-
tum materia albicante vel flavescente plenum geren-
tis, quae butyro optimo similis multum ab indige-
nis et Europæis expetitur. *Pyramidibus* istis Euro-
pæi pro furnis pistoriis utuntur (ex iisdem in pulve-
ri redactis at aqua subactis caementum durabile
conficiunt, DOBR. *) qui multa de noxis horum in-
sectorum lectu digna tradit). Inter *Araneas* avicu-
leria, aliaque Lulensibus *Emilele* dicta, filia firmiora p. 373
quam reliquæ texens, ad varia opifia impendeti-
da. *Scolopendrae*; *Julæ*; *Vermes* (coleopterorum
larvae) in truncis arborum, indigenarum esca, ali-
aque, muscarum larvae, ad facilitandum partum
proficiæ creditæ. *Vermis* lucens (forsan *Scolopen-
dra electrica*), Chiriguensis *Isocucu*. *Scorpionum* spe-
cies europæis major. *Acarus ricinus*, *Pulex pene-
trans*, et *Coccus cacti* descriptioni itinerum suorum
ab Auctore reservantur.

In enarratione piscium eadem obscuritas, quæ p. 377.
in reliquis. *Squalus carcharias*. In transitu de mi- p. 379.
gratione piscium quorundam in *Flumine salso* et dulci
versus ipsorum originem interdum observata. *An-
guillæ* copiosissimæ, a nostris tantum mole maiore di- p. 382.
versæ, quum ob creditum cum serpentibus coitum
non comedantur; species earum prorsus alba. *Raia*
papinaca. Multa piscium europæorum genera hic
sunt frequentia.

Quæ

*) p. 453. y. f.

p. 570. Quae nunc sequuntur, ad nos non pertinent
 mores variarum, quae hic perlustrantur, nationum
 philosophi quidem attentione omnino dignos in-
 camus, physicam vero horum historiam parum i-
 lustrant. Triste plurimis satum a peste et vano
 per saepe incubuit, quae quotiescumque grassata sunt
 maximas strages effecerunt. Unicum adhuc en-
 pamus: colonia s. uebis S. Philippi, in vicinia regio-
 nis Chaquensis in regione humida exstructa, ab anno
 30. huius saeculi morbo antea incognito affligi co-
 pit, quem *morbum S. Lazari* dicunt: a primaria
 parte quacumque corporis macula parva promi-
 pit, quae tente per annos increvit surgentibus simi-
 hinc inde vibicibus alividis, et totam denique super-
 eiem occupantibus; tunc tactus et usus membrorum
 perit, ossa digitorum recedunt, et aeger demum hy-
 droicus moritur. *Contagiosum malum* non est,
 sed quotannis ulterius serpit. Translationem colo-
 niae in locum salubriorem incolae ob expensas mo-
 tuunt.

V.

*Delineatio systematis nosologici naturae accom-
 modati* abs GUIL. GODOFR. PLOVQUETT, Philo-
 et Med. Doct. erc. Tom. I. continens ex classi
 prima: *NEVRONUSI*, pyrexias, phlegmasias
 hypophlegmasias. 8. Tübing 1791. 128.
 402. pagg. — Tom. II. continens ex classi
 prima: *NEVRONUSI*, cinonusos, aesthemato-
 nusos, noonusos et hypnopathos. 1792.
 460. pp. — Tom. III. continens classem se-
 cundam et tertiam: *PERITROOPENUSI* et *ANA-
 PNOENUSI*. 1792. 286. pp. — Tom. IV. con-

tibus classem; quartam, quintam, sextam et
 septimam. TROPHONIUS. ECRISONIUS. GENO-
 NUS. ALLOEOTES. 1793. 422. pp. 63. et in primis
 ratione in etiopis operatis, et ab aliis
 Viam, qua iam a SAUVAGESII inde aetate plures,
 celeberrimi auctores incesserunt, elegit et Au-
 tor huius operis clarissimus: systema studet exstruc-
 re nosologicum, omnibus numeris absolutum, quod
 a dignoscendos et curandos corporis humani afe-
 dis aequabile futurum esse sperat. Antecessorum suo-
 rum famae aequus vir nihil detrahit, DANIELI in-
 prius nostro insigni fortuna, hoc in pulvere desu-
 danti audem impertire haud vulgarem, eamque iu-
 stam non designatur. Nihilominus tamen sibi per-
 huius tactus abesse, ut nosologia ad summum per-
 ficiendis gradum, virorum nostri aevi, conatibus execta-
 forent, non potius labor illorum deuio sit ventilan-
 dus, novaeque laureae in hac palestra acquirendae.
 nostrum quidem non est, meritissimi Auctoris fa-
 mam maculis aspergere, aut Theonino, ut aiunt
 dente circumredere. Non sumimus nobis, indicium
 auctorum lectoribus aut auctori ipsi obtrudere, cum sa-
 tis persuasi simus, nos nullum quidem usum ex au-
 toris laboribus habiri posse. Hunc vero, pree-
 cipe et ampla, eaque uberrima librorum cuiusvis
 generis supellecita, quam cuique morbo dignoscen-
 do inservientem subiunxit auctor, prono alvo fluere
 cedimus. Quisquis enim de morbo aliquo legere
 fecerit, omnia cupiverit, quae de eadem observata et
 conscripta sunt, ad eadem auctorem, ubi laetis-
 simus, bonaque ordine digestam reperiet segetem.
 quibusque causae morbificae, quas species consti-
 tuere credit auctor, ea ubertate atque copia cuique
 morborum generi substitutae sunt, ut paucissimis tan-
 tum observationibus, quae novas species suppedit-
 tant, carere videamur, si modo perlegerimus hunc

librum. Ut autem nostrum de hoc labore industria et libertate proferre et argumentis manifestacione communire atque firmare possimus, liceat in singulis descendere, accurateque inquirere in omnes hanc operis partes.

Introductio. Ex neglecta specierum morborum consideratione malam praxin oriri, sibi periret auctor, hocque profert argumentum ad syllabis sui usum insignem comprobandum. Verum idem est, multa inde detrimenta in praxin medicorum manare, quod, praeter genera morborum, feruntur hil de speciebus doctum fuerit in auditoriis et iuris medicis. Quod si quis itaque verbi gratia vnum dignoscendis et curandis infudaret, unicauis tantum methodus, cum varietatibus forsan, nota erat, neque ad diversam faciem morbi, ex caussis occasionibusque therapevticis, oriundam respiciebatur. Ne quis autem summum non perspexerit discrimen, quod variolas putridas ab inflammatoriis, hasque a biliosis separat? Equis non maluerit morbillos et variolas? si modo uterque morbus inflammatorius fuerit? idem modo tractare, quam variolas biliosas et putridas? Hic fuit discrimen insigne, quod DANIELI systema suum suppeditavit, quodque vere practicum manifestat emolumentum. Auctor vero noster prius adhuc formas morborum in systemate enunciare necessarium ducit, ut practica methodus usum magnorem lucretur; quod vero, nostra quidem iuris, minori fortuna effecisse videtur. Ne caput autem ipsum quisquam audeat, ad Botanicorum Anatomicorum, Zologorum morem provocare, tot recenseant genera, tot species, quod natura habet. Non negamus quidem, hunc morem omnino pathologi imitationem mereri, si modo accurate diligueret valeat genera, species et varietates, si modo nec has cum illis commutaverit, nec cuique creditur auctor.

antiori, qui se vidisse talem speciem contendat. De-
stionem autem, hoc vitium utrumque a clarissimo au-
tori singulare commissum esse. Ut unico tantum exemplu-
m illustremus, quod deinde uberioribus argumentis
communio satagamus, encephalitis analistica, trau-
matica et chilistica non species videntur morbi, sed
varietates speciei. Quodsi hac ratione systemati con-
syllempendendo insudaveris, infinita prorsus, nullaque humana
memoria servanda orietur casuum singulorum varietas,
quae forsan toties multiplicabitur, quoties alia atque
alia individua morbo corripientur. Deinde vero ac-
cincta requiritur diiudicatio fidei Auctorum, quos
diveris, ne eos simul habeas fidos scriptores, qui
theoriarum nebula occaecati nonnisi suas viderunt
hypotheses, aut qui manifesto mentiti sunt. Sic iam
olim taxavimus DANIELEM, qui, EUGALENO fi-
dens, eas seorbuti species enumeraverit, quas na-
tura nunquam prodidit.

Missa vero hac re, transeamus ad alia intro-
ductionis momenta, quibus assentiri veritatis amor
nos impedit. Ad symptomata credit celeberrimus
auctor male respici in condendo morborum systema-
to, quippe quae in diversis morbis saepe eadem et
in uno eodemque diversa esse repellantur; sedem
vero et potentiam nocentem efficeri morbi indolem,
sibi persuasit. Nescimus vero, an haec assertio sta-
bilita sit firmioribus argumentis. Concedimus, non
quaevi, sed essentialia tantum symptomata morbi
species et genera ipsa posse distinguere, simul ta-
men fatetur, quasdam species morbosas non a po-
tentius et fede, sed a symptomatibus tantum defami-
posse. Equis sedem, ecquis potentiam nocen-
tem febris lentae nervosae HUXHAMY penitus cognoscit?
Nonne autem haec febris verum morborum genus
constituit? Equis sedem, ecquis potentiam nocen-
tem catalepsos manifesto nobis indicare potest, ne-

que tamen negandum symptomatibus essentialibus
egregie distingui hunc morbum a ceteris congenitibus. Quodsi autem classes ipsas respicimus, quis a febris sede et potentibus nocentibus potest distinctionem aut locum in systemate artificiali abstinere? Nonne meritis sunt symptomata essentialia, quae nobis discrimen huius morbi a ceteris indigitantur? Eodem itaque iure, quo auctor tantum ad sedem et potentiam nocentem respicit, possemus et nos tantum symptomata essentialia consilium transferre: instrumentum non est, unicum eligere, ceteris negligere classificationis modum. Sufficit admonitio, plures semper concurrere momenta ad distinguendas morbum et specierum classes.

Totum opus videtur non certa fixaque illustratione conscriptum esse. Etenim prima classis uberrima ceteris fere praeripit locum, cum ad morbos nervosos, si eas tantum morborum species recenset, cupiveris, quas auctor recensuit, universa omnium morborum caterva redire debeat. Nonne eadem iure cachexiae omnes ad morbos nervosos pertinent, quo inflammationes, huic classi adiunxit auctor? Deinde non paucos morbos variis locis diverso modo recensuit, unde concludimus, initio non bene prespexisse totum operis sui ambitum. Exempla deinceps suggeramus copiosa!

Singularem autem ventilationem meretur et nomenclatura auctoris, quam introductioni addidit. Regulas in denominandis morborum generibus et speciebus eas fere sequitur, quas LINNAEUS in philosophia botanica promulgavit, *i.e.* quae ne metaphorica, psychologica, physiologica, classica, sesquipedalia sint specierum nomina! Plures tamen addit. leges quas observare ipse nonnunquam neglexit, quaeque a nemine fero observari posse credimus. Quid enim est, quod a caussis remotis, a solo natali, ab uni-

temporibus morbus nomen triviale accipere non debat? Quodsi auctor *syphilidem carabitam*, *phthisin aeolothymaticam* et *phoenicisticam* bene distinxit, contra legem a se ipso stabilitam graviter peccasse videtur. Quot autem exstant exempla, nomen triviale a causis remotis ipsum derivasse!

Graecae linguae dignitatem et ad construendas voces scientificas aptitudinem laudibus extollens, necessarium dicit, morborum nomina et genericā et specificā *graeca* esse. Quodsi *graeca* scripsisset auctor, a partibus ipsius stare non denegaverimus. Cum vero latine scripserit, nescimus, cur nomina morborum *graeca* potius quam *latina* esse debeant. Utinam auctor canonum botanicorum meminisset: „Nomen genericum antiquum antiquo generi convenit.“ — „Nomen genericum dignum alio, licet aptiore, permutare non licet.“ — „Nomina genericā, quamdiu synonyma digna in promptu sunt, nova non effingenda.“ — „Qui autem novum genus constituit, eidem etiam nomen imponere tenetur.“ — Sine omni itaque necessitate auxit Cl. Plouquet difficultates in addiscenda morborum classificatione, eum non cuiusvis sit, recordari semper etymologiae (eiusdemque, saepe vitiosae) et significatus vocum, quas auctor effinxit. Ne altis quidem superciliiis eos tanquam barbaros contemnat, quibus non satis arridet nova denominatio! — Persuadeat sibi velim, non grecae linguae ignorantiam, sed nomenclaturaē ipsius vitia esse, quae nos deterreat ab aſſenſione. Quid enim, si nec LINNAEUS aliquid invenerit taxandum in nomine genericō *vertiginis usurpato*, cur PI. OUCQUETUS ipsi *dinos* substituit? Quid si nomen triviale *saburralis* usitatum commutari debet cum *atacharo*, quod quidem strictum eum sensum non habet, quem cum voce *saburrae* iungimus? Quid si *peſis* nomen sit dignum genericum,

cur commutandum cum loimo? Vitiosum nomen
 akrates et akratia: signat enim minime impotentiam
 sed temperantiae defectum: sic ἀκρατης Θυμου, ακρα-
 της των ἀφροδισιων usurpatur pro iracundo, pro li-
 dinoso homine. Veteres impotentiam corporis in-
 stionum αἰσθετικην; nuper nosologi αἰσθητικην
 xerunt. Cur auctor alterutrum neglexit usum lo-
 quendi? Classica nomina, *nevrōmūsos*, *aesthēmūsos*
 minus graece composita sunt. Ionismus enim
 νουσος pro νοσος superfluuus, et compositio ipsa nulli
 graeco certe homini arridebit. Pro anxietate ponit
 ἀλυσμα, quod vero nomen plantae est. Apud HI-
 POCRATEN et GALENUM occurrit ἀλυσμος. Ἀμυ-
 δης (ex defectu muci) non graeca est compositio: in
 quoque ἀγγειος (ad vasa pertinens.). Αποριος in-
 matozemicus, galactozemicus etc. pro κανεαγγη.
 Ζημια enim non inopiam sed poenam signat. Απω-
 νατικος (ex morte) non graeca compositio: sic quo-
 que κακοπειστικος (ex malo corporis situ), Cacoēthēs
 pro cacoēthes. Charmicus (ex gaudio) η χαρμα (gar-
 dium) posset aequo iure derivari a χαρμην (pugna). Co-
 posynaizesticus (ex collapsu vaginae) fictitium nomen,
 cum nulla eiusmodi cauſa morbifica in rerum natura
 occurrere videatur. Coniorticus pro coniſtico s. in-
 niortode. Coniſticus (ex lixivio) fictitium, nomen cum
 κοινοις lixivium nunquam, sed pulvorem, eretam tur-
 tum significet. Denaeus pro chronicō morbo. Di-
 chicus (ex duplicitate) falsum nomen. Διχος enim
 non duplex, sed divisum signat, melius Dittus. Em-
 fia (vomitus) loco ἐμετου. Enaērius (ex ιν et αἰρε-
 aere contento) falsa compositio. Hippoconicus (in
 pulvore equino) fictitium nomen fictitiae causis
 Hydromedias in male compositum ex latina et gra-
 ca voce. („Nomina generica ex vocabulo grecis
 „et latino, similibusque hybrida, non agnoscenda
 sunt.“) Melius Hydromesopleuria (plurale, secun-
 dum

nomen IUL. POLLUC onomast.) *Hypoæma* melius *hy-*
 tentia *haima*. *Hysteropsophia* (peditus vulvae) fictitium
 , au- nomen fictitii symptomatis. *Isthmus* non fauces, sed
 pro li interstitium inter oesophagum et laryngem: hinc
 ris fu *isthmus* falso pro *angina*, *pharyngitide*. *Meridrosis*
 usua- loco *Ephidrosis* (sudor partialis) *Metronanodes* (ex
 um h intero peregrino) fictitium nomen fictitiae caussæ.
 hemato *Ostoricus* (ad ossicula *auditus* pertinens) haud placet.
 is eni- *Parabysticus* (ex infarctu) pro *emphractico*. *Phacieus*
 sa mul- (ad lentem *crystallinam* pertinens) *Φάκος* lentem *cry-*
 te pos- *stallinam* nunquam denotat, sed maculam tantum len-
 id hi- tiformem oculi. Partem eam oculi Graeci *κρυσταλλος*
 Apud- dicebant. *Phlebeuryisma* pro *Κρεσος* aut potius *Varix*.
 ιο: *Pnoecolyticus* pro *δυσπνοιος*, *οξυπνοιος*. *Sarcion*
 ζος *inflammatio carunculae lacrimalis* nihil significat
 γγυμ- nisi *carnis* particulam. *Sphygme* vero optime *pulsa-*
 πτερο- *tionis inordinatae* sensum habuit iam apud Herophi-
 ιc quo- *leos* (*Galen. praesag. ex puls. lib. III. c. 6.*) *Tro-*
 πεθην- *phonus* male composita vox pro *cachexia*. *Tychaeus*
 (gar- superflua pro *accidental*i.
 a). Col- Adeamus iam ipsum *systema*.
 nomen, CLASSIS PRIMA. NEVRONSI. (Morbi nervorum.)
 natum Ordo I. *Neurasthenia*. (Debilitas nervorum.)
 s. a A. *Hyperæsthesia* (*hysteria*). B. *Blatia*
 n cum (torpor.)
 m tur- Ordo II. *Erethismi*.
 Di- A. *Pyrexiae*. (An semper *erethismus*
 enim febrinum comitatur? — In uberrima librorum supel-
 Ene- lestile omisso est *THAERII* diss. de actione systema-
 tis nervosi in febribus.) *Pyrexia phlegmatica*, *ca-*
 tarrhalis et *gastrica* unicam speciem male constituunt:
 (ex (as deinde vero *gastrica* iterum singulatim pertractatur.
 tissu- *Febris necadica*, male dicta species, varietatem tantum
 gme- efficit, quae scilicet ex anatome cadaveris oritur. Non-
 greci- ne eodem modo febris *saltatoria* seu *ballistodes* diei
 oendo- possit, et haec iterum distribui in febrem *ballistoden-*
 ecom- dum

angitiam, ballismoden Menuettas, ballismoden dolentias, toriam? Prout enim choreae variae species different, varia quoque fuerit febris. — *Typhus* satis distinguit, febrim enim acutam nervosam et lenta nervosa eodem genere tractat. B. *Phlegmatis* *Erysipelatis* species nimis multas in terum facit, quae vere typhae sunt. Sic erysipelas traumaticum, thymaticum et ahaisticum eamdem caussam generalem imponunt, nempe laesiones aut solutiones continet. *Zofera* tanquam genus distinguit ab erysipelatis, tamen species sit. *Adenitidem* bubonem non minus dicit, sed cur separat parotidem ab adenitide, cum tamen haec quoque inflammatio glandulae sit? *Dentitias* (difficilis, dentitio) segregatur ab odontitis et ulitide, cum tamen difficilis dentitio per se non supponat inflammationem partium, quae si sit, ulitis potius dicenda, quia gingivae, non dentium substantia, inflammantur. *Phlegmynitis* *psyllica* dicitur febris catarrhalis. *Pleuritis* f. *Peripneumonia*, uno genere tractatae, habentur sequentes a. organic a. plethorica b. traumatica c. anafistica d. exarthre- ca, e. osteoclastica f. osteophymatica g. triptica h. enton- ea i. crymodes et psychratica k. psyllica l. rheumatica l. haemischetica m. metastatica n. ptyismatischetica o. plemmyrica a. pachyaemica b. dysperitropica p. phlegmatica q. biliosa r. arthritica s. galactica t. exanthemischetica u. helcoerotica w. trichomatica x. putrida et miasmatica y. typhodes z. pyretica aa. hydrophobia. bb. toxica cc. sympathica zz. acatharta, catotrophica. *B. helminthica*. In hoc specierum catalogo numeri a. h. l. o. z. sub generali nomine *orgasmi* sanguinis: b. c. d. e. f. g. sub nomine *organicorum uitiorum*: i. k. sub nomine *refrigerii*: m. r. t. u. w. u. sub titulo metastaticae aut sympathicae optime comprehendi potuissent. Tali modo cuiusvis morbi species non generatim, sed secundum varietates considerantur.

et tironi pathologiam addiscenti obstaculum plane superfuum oppositur. Non iure videtur ei auctor unica observatione *MILLARI* de aphthis internis uti ad construendum indicum genus morborum, quod *enterodar* sicut dicitur. Nonne enteritis aut aphthae internae huic novo generi merito substituuntur? — *Cholerā* immerito locum inter phlegmasias occupat. De *hepatitis* falso citantur *Bagliuus* et commentar. Edin. vol. V. ubi nihil de hoc morbo occurrit. Cur *phallitis* (inflammatio penis) a *phimosis* distinguitur? — In *myositide* deficient allegata praecipua, maxime *Sarconii* observationes de rheumatismo. *Arthritis* immerito ad phlegmasias trahitur, cum symptoma quidem inflammatio articulorum sit, sed totus morbus ab inflammatoria indole longe recedat. *Rheumatismum* deinde iterum tractat, cum tamen iam artea myositidi locum designasset.

C. *Hypophlegmasiae* (s. inflammations chronicæ. Huc *ulcus* quodcunque, *phthisis*, *imo syphilis*, *scorbutum*, *psoram*, *lepram*, *herpetam* etc. auctor trahit. At quo tandem iure? — Concedimus, inflammatorli aliquid subiude adesse in omnibus his morbis, num ideo ad inflammations ipsas censendae? Num recte auctor, qui species tantopere amat, scorbuto nullas adiungit? *Lepra* mereretur praecipue in suas species diriberi, quas *HENSLERUS* egregie iam protulit. Cur *carcinoma* a *mastocarcinomate* distinguitur? — *Euros* dicitur *caries*.

Ordo III. *Cinonusi*, qui sphalmate ordini quarto adscribuntur.

A. *Osteonusi*. Equeid habent ossium morbi commune cum morbis nervorum? Equis ossium vita ad morbos ex motu depravato censeret? — Huc *clavis* (fractura) *exarthrema*, *myces* (fungus) *enarthron*, *lordosis* etc.

B. *Der-*

B. *Dermatempodismus* scleroticus, qui *catodonutaneus* *SAUVAGESII.*

C. *Adynamiae.* Contracturas muscularum (*onus*) asthenia, lassitudo (*caput.*)

D. *Lipothymia*, meo quidem iudicio ad adynamias pertinet.

E. *Apoplexia.* Nescio, cur hic et alii huidi adscripti morbi in solo motus defectu essentia habere debeat, cum versentur praecipue in virtute animi suppressione. Apoplexia ceteroquin optimo et uberrime tractatur.

F. *Paralysis.*

G. *Spasmus.* *Convulso.*

H. *Epilepsia* pertinet ad G.

I. *Catalepsis v. Anaphesiae.*

K. *Ballismus* pertinet ad G.

L. *Tetanus et trismus.*

M. *Hygrophobia.*

N. *Tromus.*

O. *Hysteria v. Hyperaesthesia.*

P. *Crampus.*

Q. *Apomytrosis et Phricasmus.* Ista vor non quam cum veterum rigore male commutavit. Phricasmus vero horrorem signat.

R. *Nystagmus.*

S. *Styma (priapismus.)*

T. *Chasmus (oscitatio.)*

U. *Prismus (trismus.)*

X. *Scordinismus (pandiculatio.)*

Y. *Cinoplanezes (motus vitia varia.)*

Ordo IV. *Aesthematonus.*

A. *Algemata.* Cum dolores sensaciones nimis exaltatas supponunt, convenient cum hyperaesthesia. *Pyrosis a gasteralgia* distinguit.

B. *Dysphoriae.*

C. *Astasia (anxietas) melius alysmus aut asar.*

D. *Cnij.*

D. *Cneismus* (pruritus)

E. *Myrmecismus* et *myonarcosis*. (Convulsio cerebralis) Ad *cinonos* forsan potius pertinet: sed in *adynamia* huic sententia

F. *Chimon* male pro *algore* dicitur.

G. *Cauma*.

H. *Alysacus* ad C. pertinet.

I. *Anæsthesia*.

K. *Coma* pertinet potius vel ad *cinonos*, cum *hypoplexia* sit affine, vel *hypnopathea*.

L. *Ecstasis*.

M. *Catalepsia*.

N. *Opsonus* de morbis oculorum. Hic *dispar* (vertigo) male refertur, cum ad sensorii communia potius morbos pertineat.

Ordo V. *Noonus*.

A. *Anoea*.

B. *Dysmnesia*.

C. *Paranoea*. Huc male refertur *melancholia* et *moria*, quae haud satis accurate a delirio ipso.

CLASSIS SECUNDA. *Peritropenus*. Compositio haec mala et obscura in glossario non explicatur. *Peritropen* est *vicissitudo*, *periodica circumvolatio*: sed necesse, quo sensu ab auctore accipiatura.

Ordo I. *Tarakesus*.

A. *Palmus* et *Cardiotromus* ad *cinonos* manifesto pertinet.

B. *Sphygme* eodem referenda.

C. *Liposphyxia* et *asphyxia* convenit aum *lipothymia*. Cur itaque hic reiteratur?

D. *Arterievrysma* et *Phlebervrysma*. Ecquid habent commune cum palmo et sphygme?

Ordo II. *Ecclyses*.

Ordo III. *Ecchyses*. *Haemorrhagiae*.

Ordo IV. *Orthorrhoea*. et *lymphorrhoea*.

Ad *ecchyses* pertinent, nec proprium ordinem constituant.

Ordo

Ordo V. Hydroper. Hic quidem ~~lentum~~
est dissimilis inter hydroperam serosum, lymphaticum
et utrinusque maximi momenti esse videtur.

CLASSIS TERTIA. Anapnoenusi.

Ordo I. Dyspnoea.

Ordo II. Tussitum.

Ordo III. Ptarmus (sternutatio.)

Ordo IV. Gelasmus (risus.)

Ordo V. Clauma (fletus.)

Ordo VI. Stenagma (suspirium.)

Ordo VII. Lygmus (singultus) etc. Ergo
potest hic quidem *symptomata* ordines morborum
vocare? Anapnoenisorum ipsa classis non vera est
classis, sed genus morborum.

CLASSIS QUARTA. Trophonusi.

Ordo I. Anorexia, astia et nausea. Non
assentiri possum auctori, dum in unum genus con-
dunat affectus ipsa natura differentes, neque dum
ordinis morborum eosdem facit.

Ordo II. Bulimia. Nescio quid sit, quod
Plauti et auctores obscenos plerique medicis igno-
tis simus semper cum horis observatoribus citi-
g. HENRIQUEZUS, lmo. apud: *scollium*, et post-
sum indignus esse videtur.

Ordo III. Cittas, Molacia, Pica. Scire opti-
rem, quomodo hos affectus auctor distinguere possit.

Ordo IV. Adipisia (mobes surpeditus).
Ordo V. Polydipsia. „*Symptomata* malo-
funt ordines.“

Ordo VI. Dyspepsia.

Ordo VII. Dyspotismus.

Ordo VIII. Dysphagia. (Sphagma forma
pro *Dysphagia*.)

Ordo IX. Dyscatabrosis.

Ordo X. Bradypepsia, Dyspepsia. *Apoplexia*

Ordo XI. Merycismus.

Ordo

Ordo XIII. Atrophia. Maties. Tabes. M-

smus. Quid habent commune cum ordinibus ce-

teris, an in cibis minime, bel, in aliis, ita in

Ordo XIII. Meratrophia. Cur segregatur

ordine XII.

Ordo XIV. Rhachitis.

Ordo XV. Hyperpimele.

CLASSIS QUINTA. Ecerisionus.

Huc referendae fuissent ecchyses: at auctor tantum suppressionem suetarum haemorrhagiārum hic trāitat: deinde vomitum, diarrhoeam etc.

**CLASSIS SEXTA. Genūus. Lagnia, bene ce-
terum tractatae, causa scrofulosa, atrabiliaria defi-
nit. Agonia, sterilitas, ambigua vox, cum et moe-
dum aut anxietatem exprimat. (ayuria.) Dystocia
(partus difficilis) caussae bene tractatae.**

**CLASSIS SEPTIMA. Alloeoſes. Chloroſis bene-
tractata. Icterus ex a. hepaticus. Hic vēl phlegmatitus.
An hoc nomen icterū meretur, ab obſtructis mea-
tibus choledochis originem ducens? Vel atrabili-
aria, vel haematicus (ex haemorrhoidibus suppressis)?
Ecce tres humores cardinales! Vel ferriferus vel
stibiferus. Et haec species pertinet ad obſtructos
meatus b. dialyticus. (Ex valvula hepatis, ad hepā-
tum referendus.) c. thlipticus. d. spasticus. Non-
ad sympatheticum pertinet etiam icterus recens na-
tum ex insueto ſlimulo, quo perimeter corporis
atmosphaera classificatur? Titulus *Physisoria bre-
phica* continet egregiam copiam casuum conceptionis
extrauterine. *Hydroa* male pro *Hidroa* (ab idēo
non ab idēo). Huc refert auctor minus recte
Psophias seu *crepitus*, quos fabula ex pene et utero
prorūpentes dixit, qui quidem ad hanc classem
certe non pertinēt. Huc quoque *Pelopias* (mon-
ita) et *spilomata* (naevos.) cum ſimilis multa
mutuorū ſequit. *Quercosum* auctor ſecundum *Etioſophilus***

Sincere

Sincere optarem, ut laudem insigniorem plussem auctori impertire. Magni enim facio meritiorum doctissimi, sed, a partium studio maxime aliena nil nisi veritatem sequor.

VI.

JOHANN PETER FRANCK *M. D.* — *System einer vollständigen medicinischen Polizey. Vierter Band. Von Sicherheitsanstalten, so weit sie das Gesundheitswesen angehen. Mannheim 1786. 8. pagg. 174.*

i. e.

I. P. FRANCKII — *Systema politiae medicae universae. Tom. IV. etc.*

Ultro fatemur, voluminis huius libri egregia censionem diutius, quam par est, a nobis diletam fuisse. Ne tamen in tetum officio nostro desideamur, en L. B. Voluminis, quod coram est, argumentum. *Introductio de securitate publica* in genere dicit; de qua utique audiendi sint medici. Ut, quia multi homines morte violenta pereant, elucet tabulas exhibit auctor infortuniorum huius generis, ultimis his annis Berolini, Vindobonae, Lipsiae, Londoni obviorum, contra quorum frequentiam principes deceat mandata edere, scopo adaequata. Hoc argumentum est, quod nunc tractat Auctor.

Prior scilicet libri pars de laesioribus agit accidentiis, culptosis, quatenus ad politiam medicam spectant. Altera de laesioribus ex dolo factis verba miscebit. Roma porro prioris partis sectio laesiorum pertinet ad oppressionem, iectu, casu, ruinis, rotis similiisque causis ortas. Talium calamitatum auctor primo exempla excitat antiquiora, recentiora multorum, scilicet hominum

sive occasione publicarum festivitatum circensiumve,
 sive Phalis concidentibus occisorum, contra quae in-
 fortunia a magistratibus quidem mandata saepe data
 sunt at oblivioni iterum relata. Ita etiam, qui turres p. 13.
 altiores, qualem Argentina habet, sive arbores pro-
 cieriores concidunt, sive aedificia intrant male sta-
 bilia, ponderibusve nimis onerata, vitam periclitari
 solent. Ne ex his causis detrimenti quid capiant p. 19.
 cives, caveat Magistratus oportet: cui etiam in p. 24.
 cumbit invigilare campanas, earumque receptacula
 altiora; pontium portarumque maiorum urbanarum p. 29.
 conditiones integritatemque, ne hominum inde mor-
 tes eveniant. In urbium etiam saepe aedificiis con-
 tabulationes conspiciuntur prominentes facile deci-
 due, quae proscribendae sunt, neque toleranda ae-
 difica iusto altiora. Sic etiam periculum incolis mi- p. 32.
 nantur statuae et insignia prominentia, procellis alia-
 ve vi quacunque facile in terram prosternenda. La-
 pidiorum porro labores, ubi saxorum magna volu- p. 35.
 mina effringuntur, cautionem requirunt. Inde au- p. 37.
 dor transit ad nivis coacervationes hybernas, in
 montanis praecipue regionibus maxime periculosas,
 ad curam teatorum, ne lateres facile decident, por-
 ro fenestrantium, ollarum florigerarum, similiumque.
 Fodinarum vero etiam securitati prospicieendum est p. 44.
 itemque fossarum areniarum sive argillacearum
 puteis, fossisque calcaris. Neque minorem curam p. 49.
 adhibeat magistratus oportet in procuranda securita-
 te viarum publicarum, praesertim earum, quae iux-
 ta praecipitia, sive per montium valles incedunt,
 qua occasione Auctor etiam necessitatem indiciorum
 in viis urget. — Quibus delibatis, nihil eorum, p. 55.
 quae ad rem suam pertinere existimat Auctor praet-
 termisurus, lithostrotorum curam et in urbibus et
 in viis publicis curam Magistratibus commendat, ne
 scilicet male constructa sint, sive nive aut glacie im-

p. 58. pervia; deinde de carris loquitur nimis onus his
namque minantibus, quorum etiam adeo constru-

p. 66. ni praesesse iubet Magistratus. Neque porro ve-
cem cursum sive equitum, sive carorum sive carpe-
torum aliorumve vehiculorum per plateas toleran-
dum esse, et id quidem suo iure, contendit, ne lo-
dantur, qui pedibus incedunt. Idem etiam moni-
de traharum vehiculis; leges denique in universis
veredariis praescribendas proponit.

p. 79. Sectio secunda dicata est exponendis laesio-
bus, quas undae et incendia procreare solent. U-
navigantium securitas inter tanta marium, flumini-
lacuumve discrimina rite procuretur, scholae naviga-
toriae instituenda sunt. Ne qui itineratores tra-
fluminā vehunt nautae, sive pueri sive senes, sive
p. 90. ebrū sint, legibus cavendum. — Transit nunc au-
tor ad inundationum pericula, noxas atque cau-
nes, quibus occurendum sit dirae calamitati. Sub-
mersionis etiam in aquis pericula facile circumscri-
p. 94. ferit Magistratus, datis pro natatione sive naviga-
tione tuta legibus, positisque indiciis, ut evitentur lo-
p. 98. ca, quae periculum alunt. Ad incendia nunc trans-
it auctor, desiderans primo, ut ad primum incendium
indictum viri adhuc robusti agilesque, de servandis
hominibus in aede flagrante solliciti. Calmuccen-
ses etiam laudat ob praemia pro servatis sic ho-
p. 104. minibus proposita. De asservando pulvere pyro,
tot calamitatum auctore, sive inter privata moenia,
p. 112. sive intra aedificia ad id idonea. Sic porro non in
omnium manibus toleranda sclopeta, ex quorum ab-
usu inter romano-catholicos, festo praecipue corporis
Christi, frequentia infortunia obvenire, ipse fatetur
p. 116. Auctor. Neque minus periculi plena venandi liber-
tas, ut et discorum sclopeticis pertundendorum artes,
utique legibus circumscribendae, cum otii sic non
laudabilibus indulgeant cives, patriae defendendas.

non idonei. Neque negligendae cautelae, si quando p. 125. tormenta bellica exercitii gratia exploduntur. In la. p. 127. laboratoria chemica eorumque constructionem igni coercendo idoneam invigilent sedulo Magistratus.

Sectio tertia ad laesiones pertinent ex ludis im. p. 129. providis, somnambulis, maniacis etc. oriundis. Ne male recreaciones omnes publicas prohibeat Magistratus, imo tales ipse instituat, quae civibus sint utilles et iucundae. Proscribendae igitur palaestrae, in p. 131. quibus sive animalia inter se committuntur sive homines cum animalibus; proscribendi petavristae, histrio. p. 135. nes, funambuli; proscribendi ludi et adulorum et p. 137. juvenum, quibus facile quis laedi poterit, aliaque similia, quibus etiam quies nocturna turbatur. Con. p. 144. tra noctambulos, eorumque molimina aliis insidiosa; ita et contra maniacos et mente captos cautelae ad. p. 146. hibendae sunt, ne cives inde periclitentur. Quare pro his aphronocomia construenda sunt. Denique de lucernis, ut per plateas noctu fulgeant, bene con. p. 148. struendis quaedam affert auctor.

Accedimus ad Sectionem quartam de laesioni. p. 151. bus ex meteoris metum incutientibus agentem. Contra haec pericula in universum quidem quid molirip. 152. in hominum potestate non esse, at pro parte tamen malis futuris prospici posse, monet auctor. Nunc p. 155. primo de tonitru ac fulmine, quae ab hominibus nunquam non reformidata fuerint. Auguria inde Romani derivabant. Incendiis mortibusque ex fulmine avertendis auxilia semper quae siverunt homines; alii in campanarum sonitu, quam methodum p. 160. superstitionis religio invenit; alii in exorcismo, aequi quidem absurde; alii in tormentorum bellicorum ex. plosione, alisque. Sed campanarum primo sonitus p. 168. adeo non fulmen avertit, ut potius attrahat, comprobante tristi experientia. Efficacius ad hunc scio p. 172. pum institutum est, ut medici publici teneantur ad

colligendas observationes meteorologicas, quibus sunt tractus fulminum consueti quovis anno adnotentur. (Bone Deus! quot non munera et officia Physici truduntur, quorum parcum vestigia nunquam ultra gravibus centum, saepe quinquaginta thaleris modo conponuntur.)

p. 173. stat!) Maxima tamen hic laus tribuenda machinis derivatoriis nuper inventis, non tamen sine cautione super aedificia struendis. Inter has, quae in acumines desinunt, praestant iis, quae in globum terminantur.

p. 179. His machinis praecipue procuranda securitas aedificiorum publicorum, e. g. repositoriorum pulvinorum.

p. 187. pyrii etc. Nunc de terrae motibus, eorum sequentibus signis praecursoriis, causis, contra eorum efficiens cautionibus etc. fusius certe, quam in libro argumenti medicopolitici expectandum erat.

Sequitur Sectio quinta, cuius materiam sunt laesiones ex animalium ferocia, aliisque noxiis qualitatibus oriundae. Allegorica dictione hominis minimum in reliqua animalia celebrat auctor, quem non obstante pericula ex animalium indocilitate.

p. 244. sive ex morbis contagiosis ei imminent; quae ut avertantur, primo historia naturalis animalium regionis ciuscunque exaranda est, ut pateat, quae sunt venoxia, quae innocua. Adminicula porro, quibus homines ad avertendas ab animalibus noxas usi sunt, enarraturus auctor, primo (nescio cui bono?) processus iudiciales citat, ex iurisprudentia mediis reguli, contra ea animalia, quae hominibus vim sive mortem intulerant; quin imo, quae peccato Sodomiticorum occubuerant. Animalium ferocium sive venenatorum minor numerus est in Europa, quam in regionibus calidioribus, eorumque e. g. luporum in provinciis non nullis progenies fere extincta. Interim, quae a magnatibus, venationis causa, in sylvis fervantur rapacia, non raro hominum vitae insidiosa sunt. Genus porro suillum, bovinum, praecipue, qui mastandi sunt.

ibus sunt boves, ex laniena profugi, per plateas errantes, mortem saepe miseram infortunatis intulerunt. Equi etiam et canes (de rabie nondum agitur) ferociores graviter satis homines laedere solent; quare etiam in nonnullis regionibus lege cautum est, ne laniones aliquae, qui canes alere solent, nimiam his licentiam concedere audeant. Infectis venenatis caret Europa. P. 273. Viperas tamen alunt provinciae nonnullae. Inter aves rapaces aquila est, cuius species maiores pueres subinde secum rapuerunt. Animalia etiam iratae laesiones graves hominibus inferre solent.

Sectionis tandem sextae argumentum est rabies canina, cum malis, quae ex animalium rabidorum morsu oriuntur, praecipue hydrophobia, cuius p. 285. therapia, non obstante multiplici experientia, manca adhucdum et imperfecta remansit. In universum p. 290. hydrophobia sive spontanea est, raro in homine, in cane saepissime, sive insititia ex morsu canis, lupi, vulpis, felisve rabidae. Morbi subinde metus symptomata excitat, nonnisi temporis successu evanida, si quando periculo se vacare persuadentur aegroti. Sequitur morbi p. 296. ipsius sciagraphia tam in homine, quam in cane. Aetiologya morbi obscura est. An saliva canis rabidi cuti p. 309. inhaerens hydrophobiae causa esse possit dubitatur. In dubio tamen praefstat venienti malo occurrere, quam illud negligere. A morsu ad morbi apparitionem quae decurrit periodus, incertae longitudinis est. Natura morbi spasmodica est, si quid certi ex p. 322. cadaverum sectione erui potest. De rabie canis saepe non satis certo constat, eaque incertitudo augetur, cane praepostere occiso. In hoc casu, ut du p. 327. bia discutiantur, experimenta varii generis proponuntur. Hydrophobia, tantum non semper, immedicabilis. p. 328. Melius tamen malo occurritur methodo idonea. Concurrat Magistratus oportet legibus, quibus exsuperans canum numerus in minores cancellos redigatur, qua-

lia iam mandata hinc inde extant; deinde licentia

p. 351. qua canes discurrunt, circumscribenda est. Deinde sublinguali, quem dicunt sedem esse rabiei, a iusque excisione illa in his animalibus praecaveatur ita sentit Auctor, ut fabulam esse censeat, a sanione

p. 353. bus ridendam. Tandem, ne, qui rabiosi sunt canes homines laedant; qua methodo tractandi sint, quae laesi sunt; quae tandem therapeia hydrophobia inhibenda; quae tandem cautelae in seperiendis ceteris veribus miserorum hoc morbo extinctorum observandae sint, ampla dissertatione delibavit Auctor.

Sic pervenimus ad partem huius tomi alteram, quae laesiones ex dolo malo factas pertractat.

p. 396. Sectionis prima beneficia perstringit. Facile cuique nebuloni facinus nunc tamen rarius, quam olim committitur. Innotuit tamen in Italia aqua tofum. Scripta de venenis idiomate germanico exarata non

p. 406. in totum probat Auctor. Ut beneficiis a Magistris occurrit, circumscribendus est numerus eorum, quibus venena divendere fas sit. Pharmacopolis fere ubique leges datae sunt, ad quarum horum

p. 418. mam venena potentibus extradenda sint. Mortuorum inspectione porro opus est, ut eruatur, an veneno quis interierit? Signa beneficij ex LUDWIGIO, PLENCKIO, BAUMERO, GMELINO petenda sunt. Et tamen subinde fallacia sunt et cautione opus est inde

p. 431. cernenda morte ex veneno. Cives porro de beneficij signis non modo, sed et de antidotis certiores sunt.

p. 434. undi. Plantae venenatae extirpande. Caute agendum medicis in experiundi substantiarum venenatarum viribus medicis. Tandem et praemia iis collocanda, qui ignota hactenus antidota publici juris fecerint.

Sectione secunda Auctor noster de laesionibus inter rixas, de homicidio, de duellis deque suicidio

p. 450. verba facit. Atro primo carbone notat gladiorum inter pacificos cives gestationem, praincipue in uni-

veritatis literariis. Ita et armorum sclopetario-
rum usus familiaris prohibendus. Dolet etiam au- p. 462.
ctor Italorum mores, inter quos sicariorum homi-
cida dolosa frequentiora sunt. Mandata etiam ad
minuendam horum scelerum frequentiam Austria-
e, Venetaque afferit Auctor. Ubi rixae oriuntur, p. 481.
cuique supervenienti, ex auctoris sententia, auctoritas
magistratalis concedenda, quae pugnantes discedere
cogat (Vereor autem vehementer, ne ipse vapulet
mediator). Nunc de duellis, quorum historiam re p. 483.
petit Auctor, quorumque frequentia legibus retun-
denda est. Suicidas inter mente captos refert au p. 494.
Auctor. Poenam sepulturae infamis improbat, cum
agnatis inde macula inuratur. Causas removeat ma-
gistratus, quae sint in coelibatu, in scenis theatrali-
bus, in vitae taedio. Ne quis civis, inscio magistra p. 509.
tu, ex societate publica removeatur. De praecaven-
dis homicidiis in viis publicis (etenim et hoc thema
ad politiam medicam revocat Auctor) sub finem se p. 515.
ctionis differitur.

Sectionem nunc aggredimur tertiam de laesio-
nibus ex magicis ac diabolicis artibus, curisque mira-
culosis. Historiae magiae sciographia. Coitum a p. 523.
diabolo cum feminis peractum foecundum fuisse ac
inde hybrida diabolica procreata fuisse etiam litera-
ris persuasum fuit. Magorum inde facilis in cre-
dulos auctoritas; in quorum, ut et sagarum potesta-
te fuerit meteora excitare, morbos procreare, neo p. 550.
natos vexare, ligulas genitalibus iniicere (*Nestelknü p. 554.*
pfen) i. e. impotentiam adolescentibus inducere, amo-
rem philtris incendere, homines in bestias transmu-
tare, magicis miraculis hominibus mortem inferre,
morbos ex incantamentis profugare, animalia dome-
stica malis innumeris cumulare. Pauci fuerunt, qui p. 578.
obscuris temporibus his fabulis contradicerent; at
sine fructu. Ex absurdis indiciis convictae sagae, non

confessae concremabantur. Sero medici circa hunc
rem sapere coeperunt. Inter commenta tamen
mendacia haec omnia pertinere fuisse nunc evincunt;
p. 604. quaeque magistratui hac in re incumbant, exponunt.
Auctor noster.

p. 646. Sectionem quartam dicavit Auctor exponens
iniuriis, quae morituris fieri solent. Supersticio mori-
tis metum nimio circa moribundos apparatu ad-
xit, quem sacerdotes, praeципue romano-catholici.

p. 654. sua auctoritate introduxerunt. Circumscribenda in-
tutur legibus est methodus spiritualis, qua morienti-

p. 659. bus prospicitur. Sed et hominum etiam confusum
et sermones tumultuarii et campanarum vicinatum
concentus et quae alia huius generis supersticio cogitavit,
proscribenda sunt. Neque etiam moribundis subtrahenda pulvinaria, neque mortui super-
afferes exponendi. Haec enim, qui de humano ge-
nere bene meruerunt, dudum proscripta.

p. 672. Quintae demum Sectionis argumentum est sepul-
tura praeposta, ut et nimis retardata. Vitae hic
primum et mortis notio definitur. Mors paulatim
hominem aggreditur, neque ex vitae signis quibus-
cunque evanidis de vera morte decernendum est.

p. 677. Mortis signa communia in universum dubia sunt.
Neque enim mortis criterium certum est asphyxia,
neque apnoia, neque anaesthesia, neque motus im-
potentia, neque caloris defectus, neque membro-
rum rigiditas, neque maxillae demissio, neque sphin-
cterum resolutio, neque sanguinis stagnatio, neque

p. 692. oculorum obscuratio. Sola putredo indubitatum
mortis criterium est. Mortis tamen dubiae status
praecipue post morbos nervosos, dolores, apople-
xias, rigores, suffocationes etc. locum habet. Exem-

p. 697. plas excitatorum asphycticorum antiqua et recentiora.
Haec cum ita sint, quaeritur, quae methodus sit ad-
hibenda morti dubiae; quaenam cautelae observan-

dae sint, ne quis vivus sepeliatur? Prioris quaestio-
nis disquisitio volumini proxime secuturo reserva-
tur; ergo de altera hic modo solliciti sumus. Da-
tis quidem hinc inde sunt leges, ne sine ante 24 sine p. 709.
quoque 48 horas mortui sepeliantur; quae tamen
rei haud satisfaciunt quarumque observatio etiam
periculo non vacat. Ad mortis igitur genus respici- p. 722.
endum est, anni tempestatem, aliasque circumstan-
tias. Quare suadet Auctor, ut *mortuorum inspectio* p. 730.
res constituantur, ad quorum demum testimonia de-
functi tanquam vere mortui sint sepeliendi. (Quod
quidem consilium minus nobis placere fatemur.)
Quae austriaco sceptro subiacent regiones, in his p. 736.
mandato cautum est, ne sine praevia inspectione
mortui sepeliantur. (vid. etiam JOHN Lex. der K. K.
Mediinalgesetze, T. IV. p. 25.). Nonnulla etiam p. 738.
Auctor, data occasione, de Iudeorum sepultura pree-
posta affert. Proscribendam suadet mortuorum
expositionem (et id, quod nobis videtur, male; sic
efficaciter praecaveri potest sepultura praematura).
Tandem mortuorum receptacula optat Auctor (qua-
le nuper auctore HUFELANDIO Vinariae exstructum
est), in quae deportentur defuncti eo usque asser-
vandi, dum de morte satis certo constet.

Haec FRANCKIUS in quarto hoc operis sui
politico-mèdici volumine. Quintum iam a trien-
nio expectatur. Nobis quidem, utut egregium opus
fit, Penelopes telam texere eo magis videtur auctor,
cum multa ad examen atque ad argumentum suum
revocet, vix ac ne vix quidem ad politiam medi-
cam pertinentia. Accuratius certe et strictius hanc
scientiam circumscriptisse videntur METZGERUS et
HEBENSTREITIUS.

VII.

Repertorium für die öffentliche und gerichtliche Anwesenheit. Herausgegeben von Dr. JOHANN THEODOR PYL, Königl. Preuss. Rath. etc. Erster Band. Berlin 1789. 8. pagg.

i. e.

Repertorium medicinae publicae et forensis etc.
Vol. I.

Succedit hoc repertorium *promptuario* (Magazin), quod post Cl. UDEN edi curaverat Auctor (qui data occasione adnotare liceat, dolendum esse, operum periodicorum Auctores sola bibliopolarum arrogantia saepe cogi, ut eorum seriem abrumpant, haec que, utut utilia, sive plane cessent, sive in aliam formam redigenda sint, non sine Lectorum incommodo). Primum hoc volumen tribus sectionibus cum appendice constat. Sectio prima Diatribes (*Abhandlungen*) sequentes exhibit. I. de aëris in urbibus maioribus nocivis qualitatibus — Auctore NILS DALBERG Sueco. Praemissis adnotationibus physicis de aëris per hominum respirationem et transpirationem corruptela loquitur Auctor, qua nocivus evadere solet. Sed aegrotorum exhalationes magis etiam noxiae sunt, neque certe prudenter egerunt, qui nosocomia in urbibus p. 7. extrui passi sunt. Corrumptunt etiam aërem animalia superflua e. g. canes, eorumque cadavera in plateis relicta. Neque minus symbolam suam huc conferunt candelae flagrantes, ex quo per noctis maximum partem vigilatur, diurnae horae somno transfiguntur. Artifices porro huc pertinent, qui materias tractant olentes, metallicas, comestibilia et praecipue carnes animalium, lanenae intra urbium moenia, aliaque, p. 10. quorum saepissime vi deleteriae morbi putredinosi p. 12. origi- p. 13.

originem suam acceptam referunt. Inter has cor. p. 17. ruptelae aëris causas aliae quidem sunt inevitables; aliae autem, inter quas praecipue Auctor refert sepulturas intra urbem, removeri possent, nisi sacra ob. p. 18. esset superstitione. Accedit subinde urbium situs infelabris, domuum mala constractio, immunditierum superabundantia, vicinae paludes, platearum tortuosum angustiae, fordium exportandarum negligencia; quibus omnibus morborum in urbibus prae rure frequentia satis superque intelligitur. Novissimi quidem urbium exstructores de platearum directione et immunditierum exportatione magis cogitaverunt, et nihil tamen minus maior in urbibus quam rure mortalitas est. Rure enim ex 40 — 45 uno moriente in urbibus ex 30 sive etiam 20 unus defungitur. Fragilior enim sanitas urbanorum, quam rusticorum. Quam multae enim causae ad corrumpendum aërem p. 21. cooperantur! ita ut mirum esset, superesse fluidum aëreum respirabile, nisi eius regenerationi natura prospexitset adminiculis arti inimitabilibus; videlicet aquarum exagitationibus, vegetabilium sub dio exhalationibus aliisque. Salubrior ergo rusticatio quam p. 24. domicilium in urbibus, id quod etiam comprobatur odor ingratus, quem percipiunt, qui rure in urbem redeunt. Sepulturas ex urbibus relegandas esse.

II. AMBROSII PAREI de morbis simulatis commen. p. 27. tatio ex gallico germanice versa a METZGERO. — Mendicorum hic fraudes deteguntur in simulandis morbis mammarum, lepra, loquelae potentia, ani prolapso, animalium in abdomine rumore aliisque. Candida et simplici dictione haec omnia narrat PAREUS. III. GALENI liber de deprehendendis iis, qui p. 39. morbum simulant, ex latina versione in germanicam conversus ab eodem Auctore. — Hoc scripto videlicet posset GALENUS etiam medicinae forensis primas lineas duxisse. IV. De docimasia pulmonum, aucto. p. 44.

re MECKEL — occasione sectionis cuiusdam legi, in qua ex docimasia pulmonum non satis certa rebus hauriri poterat. Auctor experimenti istius veritatem in dubium trahit 1. ubi infans vixit sine respiratione. 2. ubi respiravit, docimasia id non testantur, ubi neque respiravit neque vixit infans, docimasiatum vitam argente. (Haec dubia diluere conatur est Cl. METZGER in *Annalen de St. A. K. I.* p. 186). V.

p. 58. Responsum Collegii Sanitatis Supremi, quo demonstratur operationem illam, qua canibus auferitur *umbris* dictus *rabiosus* (Tollwurm), esse omnino reiciendam — Refutantur argumenta, quibus Collegi quaedam Cameralia, praecipue Borussicum Occidente, huius operationis utilitatem tueri suscepereant.

p. 60. Novarum opinionum pruritum subesse, sive collationum (Pachten) in universum odium, sive etiam perversam operationis methodum in causa esse, si hanc operationem proscribendam esse autem, in relatione sua afferere non dubitabant. Has ineptias modeste, at nervosa diluit responsum Collegii Sanitatis. Subiungitur experimentorum satura, a physicis medicis institutorum, ex quibus in universum hanc operationem reiiciendam esse elucescit. VI. Animadversiones ad rabiem caninam — Editor hanc distributionem a Cl. UDEN acceptam se habere testatur, ex Calendario Veterinariorum (Almanac Veterinaire) Germanice versam. Signa morbi satis bene exposita sunt.

p. 72. p. 77. Commendatur anagallis. VII. De cerebelli vulneribus (sive potius laesionibus in genere) incerto auctore — Levis notae tractatiuncula est, qua auctor comprobare annititur commotiones, extravasationes aliasque laesionum capitis sequelas maius portendere periculum, si in cerebello, quam si in cerebro contigit.

p. 124. p. 133. VIII. An signa dentur graviditatis indubia in omnibus eius periodis? — Notissima profert, Auctor de graviditatis phaenomenis ab initio ad finem usque;

isque, quo facto ad quaestionem propositam affirmando respondet. Quo iure? ipse videat. IX. Dep. 144. Ozaena ovium — Vix notum morbum, rarissimum eundem esse in ducatu Magdeburgensi (Auctoris patria); fere eodem modo se habere, ac ozaenam equorum, adeoque eundem forte morbum esse, eadem methodo curandum. (De qua quidem re valde dubitandum. Non omnis enim animalium ozaena equinae comparanda est, cum haec sit frequentissima ex viru sui generis nata. Ipse auctor, experientia defitutus, quid queso certi de hoc morbo Lectorem docere potuit?) X. Aquarium Belobergensium prope P. 148. Halam analysis chemica — Ex hac diatriba, ex ephemeridibus Halensibus excerpta, apparet, aquam illam soteriam secundum analysin a Cl. GREEN institutam in se habere partes salinas, seleniticas, calcareas, martiales cum acido aereo. XI. Experimenta circa vina cor- p. 162. rupta cum methodo eorum miscelam cum incorruptis dignoseendi; Auctore, Cl. SCOPOLI — Per vina corrupta intelligit Auctor talia, quae situ et negligencia deteriora facta sunt. Inquisivit igitur primo Cl. Auctor in gravitatem vini incorrupti specificam, aëris ut et spiritus, eam quam includit quantitatem saporemque; massam ex experimentis reliquam iterum miscuit cum vini spiritu, cum acido vitrioli, nitri, salis, sacchari, arsenici, cum solutione hepatis sulfuris alcalini, cum terra volatili alcalina, cum hepati sulfuris caustico, cum solutione mercurii sublimata, cum sale alcalino phlogisticato, aliisque. Quorum experimentorum testimonio constat vini deteriorationem non in spiritus defectu positam esse, cum eo saepius abundet magis corruptum, quam integrum; sed in materie resinosae iactura inductaque simul abundantia substantiae mucosogummosae a spiritu vini haud solubilis. Hanc optimam esse viam contendit Auctor, qua miscelam vini incorrupti cum deteriori- expe-

p. 174. experiri queas. XII. Medicorum, qui in Suecia officiis publicis funguntur, catalogus. —

p. 181. Sectio II. exhibet auctorum excerpta, responsa, visa reperta et similia; inter quae I. historia graviditatis, ut credebatur, biennis, quam tamen illam esse, demum agnovit Cl. VIERNOND — Pererat Cl. Auctor consilium Collegii Medici Supremi pro uxore Pastoris cuiusdam, cui abdomen tumidum iam ultra 12 menses graviditatis sub specie imposuerat. Re interim non satis dilucida, in momenta non nulla penitus inquirere iussus erat, quibus accuratius examinatis suspicio tandem Illustris Collegii confirmata est, hydrope uteri laborare foeminam. Bo-

p. 184. ne monet Editor, ne securius, quam par est, de gravi-

p. 190. vitate decernant medici. II. Historia morbi dolosus a femina ex Iudeorum gente simulati. — Ex medici ad Coll. Med. supremum relatione apparet, hanc feminam per aliquod tempus mox ossa, mox carnes s. anaticas s. anserinas ex naturalibus edidisse (quas sibi clam immiserat); qua fraude non solum vulgus sed et medicos fefellit, usque dum accuratius in rem

p. 218. inquisitum fuerat. III. Responsum Collegii Medici Supremi in punctione infanticidii ex perturbatione melancholica rationis et phantasiae commissi. — Ex metu futurae paupertatis indeque orto vitae taedio, vir quidam bonae caeterum famae morumque integrorum prolem suam filiolam vix novem septimanis natam cultro ad iugulares adacto interficit. Imputationi vero locum hic non esse, cum vera melancholia laboraret aeger, docto responso docuit Cel. MOEN-

p. 233. SEN. IV. Responsum circa beneficium mercurio tentatum, auctore EODEM. — Ut cum aliis feminae marito matrimonium inire posset NEUMANNIA, mercurio cum spiritu-vini mixto illam ex medio tollere tentaverat, quem tamen ille mox ex ore expuit. Mercurium crudum inter venena non esse reponendum

lum evincit responsum. V. Responsum aliud in pun- p. 244.
 sio beneficij et uxoricidii datum. Quae Collegio
 Medico Supremo missa fuerat substantia in ventricu-
 lo reperta, non sufficiebat instituendis experimentis,
 quibus natura veneni exploraretur. Cum autem
 post assumptum iuscum a marito propinatum femi-
 na alioquin sana vehementibus, qualia a venenis ori-
 ti solent, symptomatibus obnoxia fuerit, cum in ca-
 davere maculae lividae, intestinaque cum ventriculo
 gangraena correpta visa fuerint, cumque ipse rem
 confiteretur reus, de beneficio dubium vix superesse
 videbatur. VI. Responsum in casu beneficij non con- P. 248.
 firmati. — Ex iuscule matutino etiam hic aeger sub
 diris cruciatibus intra nychthemeron obierat. Ca-
 nalis intestinalis hinc inde inflamatus. In fundo
 vasis, ex quo ientaculum hauserat defunctus, sub-
 stantiae nigrae non nihil. Haud tamen sufficiebant
 haec indicia, ad confirmandam, probabilem alias,
 beneficij suspicionem. VII. Responsum de vulnerum
 quorundam capitis lethalitate — Occasione homici-
 dii in femina commissi hoc responsum exaravit b.
 ELLERUS. Caput pala percussum erat, cranium di-
 versimode laesum, cuius frustula sub euratione sece-
 debant; ex cerebro fungus prodierat non repre-
 mendus, mors tandem miseriis sub consuetis sym-
 ptomatibus finem fecerat. Sectione fracturae maio-
 res, cerebri haemisphaerium dextrum pure con-
 sumptum, materia etiam ichorosa omnis reliqua
 cerebri superficies obducta videbatur. Laesionem
 per se et absolute lethalem esse concludit auctor.
 (Mallemus tamen hanc diatriben in librum suum
 non receperisset Editor. Cum enim anno 1754. con-
 scripta sit a viro, docto quidem, at recentiorem de
 capitis laesionibus doctrinam, qua obscura multa dilu-
 cida sunt, nondum edocto, cui bono haec tracta-
 tiuncula nunc publici iuris facta sit, vix perspicimus).

p. 263. VIII. Responsum de laesiorum nonnullarum lethali*post i*
te in casu homicidii culposi — Vulnus sclopetarum*anno*
summo humero inflictum, quo mortuus erat aeg*forfer*
septuagenarius die septimo, quodque absolute leta*slud*
le pronunciaverat b. BÜTTNERUS, responsi hum*fabro*
Auctor (b. COHENIUS) per accidens mortiferum*ordin*
fuisse contendit (an iure? id est, de quo dub*LXX*
tamus).

Sectione tandem tertia nova literaria, anecdot*meta*
etc. venditat Editor — Auctorem methodi extirpar*eiusc*
darum variolarum, de qua in *Promtuarii* Vol. II. p*ipis*
3. mentio facta est, MARCUM MOSEN fuisse hariolatu*Stäl*
qui *Buzoviae* in Doctorem Medicinae promotus est*177*
— Cl. LAEORDE, Chirurgus Parisiensis, novum con*Lex*
silium suppeditavit de servandis iis, qui Sequane*una*
immerguntur. — Ex assumta nitri uncia mors*net*
Excerpta ex actis academiae Divionensis, inter quae*con*
ignorantiae exemplum in diiudicanda mortis causa*me*
infantis neonati — Rabies canina ex suscep*co*
to emunctorium veneno — Instituti Clinici Hambur*po*
gensis incrementa — Cel. COHENII obitus breve*ne*
que vitae curriculum — Appendix tabulas emortu*pr*
les nonnullas exhibet.

VII.

Nova literaria.

Mortes.

SWEN RINMAN d. XX. Decembr. anni pra*li*
teriti Eskilstunae obiit aetatis anno LXXII. cum di*ce*
midio exacto. Upsaliae d. XII. Iun. cI*l*o*c*xx. styl*fa*
veteris natus; auditoris vicem sustinebat in regio*in*
dicio, quod causis metallicis cognoscendis praee*in*
st*ce*ps, annis XLVI. et XLVII. iter per praeci*ce*
puas Europae metallifodinas instituebat; biennio*post*

post inspector metallorum provinciae Roslagenensis et anno L. director metallifodinae argentiferae Helleforensis constituebatur; anno post munus subibat aliud (Obermaßsofenmeister): c*1710*cc*1. x.* directoris fabrorum ferramentorum maiorum munere, et LXXII. ordinis a Wasa cognominati insigni ornabatur. Anno LXXV. inter asseffores iudicij regii, quod cauſas metallicas cognoscit, et LXXXII. inter consiliarios eiusdem iudicij referebatur. Varia edidit opera, quae ipsi laudem meruerunt magnam: 1) *Anledning til Stål- och Järnföräd, lingens förbättring.* Stockh. 1772. 8. 2) *Försög til Fjernets Historia.* Stockh. 1782. 4. Vol. II. cuius versionem germanicam *Jo. G. Georgio* debemus (Berol. 1785. 8. Vol. II.) 3) *Lexicon rei metallicae.* Stockh. 1788. 4. Vol. II. una cum volumine, quod figuræ aeri incisas continet. Praeterea multas dissertationes frugi scripsit, commentariis academiae scient. Upsaliensis, cuius membrum erat, inde ab c*1710*cc*1. xvi* — LXXXI. contentas. Nam postea inveniendo et exstruendo potius machinas aedesque ad rem metallicam pertinentes, quam scribendo bene de patria arteque sua promereri studuit. Duo reliquit filios, quorum alter auctor est *commentationis de zeolitho*, commentariis societatis scientiarum Upsaliensis ann. c*1710*cc*1. xxiiv.* insertae. Socius fuit societatum praeter Upsaliensem scientiarum, regiae patrioticæ Suecicæ, imperialis Russicæ oeconomicae et metallicolæ, a BORNIO institutæ.

SALOMO KREANDER, artium liberal. magister et oeconomiae professor Aboensis, d. XX. Iul. anni praeteriti aetate XXXVII. annorum mortuus est. Plures dissertationes sub eius praefidio prodierunt oeconomiae, quarum indicem optamus, ut nobiscum communicet ex Abonesibus professoribus eruditissimis unus alterve.

S. I. SUE, professor anatomicus in schola chirurgica et academia pictoria Parisiensi, et quondam pro obsequiis nosodochii, a charitate denominati, chirurgus d. X. Dec. anni superioris Lutetiae Parisiorum aetatis LXXXII. annorum fatis cessit. *Lexici chirurgici, a NICOLAO germanice versi, anthropotomiae aliorumque opusculorum anatomicorum chirurgicorumque aucti- fuit.*

Versus finem mensis Augusti anni praeteriti Parisiis moriebatur PETR. LALOUETTE, medicus medicorum, facultatis medicae Paris. membrum, eques ordinis St. Michaelis, anno LXXXI. aetatis suae. *Emendatum novam morbos venereos per fumigationem sanandi, tractatus III. de scrophulis; observationes de angustatione intestinorum etc. commemoravimus in commentariis nostris *).*

Mense Septembri anni praeteriti P. I. E. MAUDUYT DE LA VARENNE, medicinae doctor facultatisque medicae Parisinae membrum, sexagenarius obiit. *BUFFONUM eius opera in consignanda avium historia naturali multum usum esse constat. Omnes thologiam quae spectat pars encyclopaediae nova methodico ordine conscripta, ipsum Mauduytum auctorem agnoscit, uti et introductio ad insectologiam, quam ut supplementum Buffoniana historie naturalis elaborare voluit. Praeterea medicis innotuit variis commentationibus de medicina electrica, commentariis societatis medicae Parisinae insertis scripto de variis methodis electricitatem, ut remedium, adhibendi **), ab editore horum commen-*

*) Conf. XXIII. 390. XXVI. 632. XXIX. 6.

**) Mém. sur les différentes manières d'administrer l'électricité. Par. 1784. 8. Précis des journées tenus pour les malades, qui ont été électrisés pendant l'ann. 1785. Par. 1786. 8.

ariorum in germanicam linguam translato et variis
observationibus aucto *). Regio sumtu electricitatem
superibus aegrotis adhibuit, praesentibus medicis
facultatis medicae Parisiensis nonnullis.

D. XVIII. Ianuar. h. a. anno aetatis LXXIV. e
vita excessit Exper. CASIM. CPH. SCHMIDEL, Sere-
nissimo Principi Brandenburgo. Onolzbacensi et
Culmbacensi a consiliis aulae intimis, et sanitatis
Eius cura; collegii medici Anspacensis praeses; aca-
demiae caesareae naturae curiosorum adiunctus; bo-
tanicae societatis Florentinae socius etc. Natus
cl^ol^oc^lcc^{xviii}. Baruthi, inde ab anno cl^ol^oc^lcc^{xxxv}.
Ienae atque Halae literis addiscendis operam navavit,
cl^ol^oc^lcc^{xl}. summos in medicina honores Ienae ad-
eptus paulo post professor medicinae Baruthi, et, cum
literarum universitas hinc Erlangam deduceretur,
anno proximo eiusdem scientiae secundo loeo pro-
fessor Erlangae constitutus est. Mense Augusto
cl^ol^oc^lcc^{lxii}. medicus Serenissimi Principis Anspa-
cum vocatus: anno cl^ol^oc^lcc^{lxix}. inter eos fuit,
quibus negotia academie curanda demandabantur;
postea praeses collegii medici et scholarcha gymnasii
Anspacensis factus est. Itinera varia per plures Ger-
maniae partes, Helvetiam, foederati Belgii provin-
cias et Galliam suscepit. Opera, quibus famam eru-
diti viri et meritus et tuitus est, notissima sunt. In-
ter haec *Icones plantarum et analyses partium* fere pri-
mum occupant locum; inchoatum diu iam, sed non
confectum opus fuit, cuius propediem absolvendi
spes est, cum Palmii typographia illud redemerit.

M 2

D. XIII.

*) *Geschichte der physik. u. mediz. Elektricität, und der
neuesten Versuche, die in dieser Wissenschaft gemacht
worden sind.* Tb. 2. Leipzig. 1785. 8.

D. XIII. Ianuarii h. a. Exper. ARNOLD DUNTA
qui Bremae artem cum summa laude fecit, anno
tatis LXV. vivis erexit est. Inter HALLERI
pulos fuit, atque Lugduni Batavorum
scripta et defensa *dissertatione physico-medica*,
complectente *experimenta varia*, *calorem animalem*
stantia summos in medicina honores meruit. Co
ductores fulminis Bremae primus erexit.

IX.

Libri, qui anno 1792. in Germania prodiere.

A B C BUCH, ökonomisches, für junge Leute, welche
die ganze Landwirthschaft ordentlich erlernen wol-
len; herausgegeben v. d. Bauerninstitute z. Trowitz
Böhmen. Prag. 8.

ABERCROMBIE (T.) der Treibhausgärtner, od. die Cul-
tur der Melonen, Ananasse, Nektarinen, früh. Trauben,
Erdbeeren u. andr. edlen Früchte; a. d. engl. m. und
d. Nat. gemahlt. Kupf. Wien. 4.

ABHANDLUNG v. einem brandspahrenden Ofen u. vor-
theilhaften Kochherde; m. Kupf. Marb. 8.

— wie Höfe u. Vorwerke anzulegen, zu bauen u. zu
verwalten; m. Tab. u. 1. Kupf. Ebds. 8.

— wie süsse Brunnen vortheilhaft zu graben, um
fundes Wasser zu bekommen Ebds. 8.

— v. d. Zehrwürmern d. Kinder. Lpz. 8.

— (ökonomische) v. d. Schweinszucht. Frft. a. M. 8.

ABHANDLUNGEN einer Privatgesellschaft v. Natur-
forschern und Oekonomen in Oberdeutschland; her-
ausgeg. v. FRZ. v. PAULA SCHRANK; mit Kupf.
München. 8.

ABHANDLUNGEN (neue) d. kön. schwed. Acad. d. Wissen-
sch. a. d. Naturlehre, Haushaltungsk. u. Mechanik;

d. schwed. v. A. G. KAESTNER. B. XII. Lpz. 8.

ABRISS d. Forstwirthschaftung in den kön. preussischen
Staaten. Leipz. 8.

ACKERMANN (CHR. GOTTL.) institutiones historiae
medicinae. Norimb. 8.

— (I. C. H.) Versuch üb. einige medicinische Fragen.
Lpz. 8.

Acta academ. elector. Moguntinae scientiarum, quae
Erfurti est, ad ann. 1792. Erf. 4.

— regiae societatis medicae Havniensis. Vol. III.
Havn. 8.

ALMANACH od. Taschenbuch f. Scheidekünstler u. Apo-
theker, f. d. Jahr 1793. Weihm. 12.

ANFANGSGRÜNDE der Myologie, od. der Lehre v. d.
Muskeln des menschl. Körpers v. L. Lpz. 8.

ANLEITUNG (allgemeine) Kranke zu examiniren, z.
Gebrauch angehender Aerzte. Marb. 8.

— zum Blumengartenbau nach den besten bisher be-
kannt gewordenen Verfahrungsarten. Straß. und
Lpz. 8.

— zur schicklichen Behandlung d. Pocken. Halle. 8.

ANNALEN der ökonomischen Gesellschaft in der Mark
Brandenb. St. 1. m. Kpf. Potsdam. 8.

ARBEITEN (ökonomische) einiger Freunde des Guten u.
Gemeinnützigen in Böhmen; herausgeg. von Hrn. v.
SCHÖNFIELD auf Trnowa. Prag. 8.

ARNEMANN's (I.) Entwurf einer praktischen Arzney-
mittellehre. Th. 2. Götting. 8.

— medicin. praktisch. und chirurgische Bibliothek.
2. St. Ebds. 8.

ARTEDI (PETR.) renovati P. III. i. e. genera piscium,
cura 10. IUL. WALLBAUM. Grypeswald. 4.

AUSWAHL ökonomischer Abhandlungen u. Preischrif-
ten, welche die freye ökonom. Gesellschaft in St. Pe-
ters-

tersburg erhalten hat, m. Kupf. 3. Band. St. Petersb. 8.

AUSZÜGE aus den besten u. neuesten englischen mediz. Streitschriften; herausgeg. v. H. TABOR. Durch BADER'S (H. F.) *Versuch einer neuen Theorie der Wisserscheu. Ein Beitrag zur Geschichte ders. Fr. Lpz. 8.*

BAEDER (die) zu Töplitz in Böhmen, in einer kurz physisch-mediz. polit. Ueberficht. Dresden. 8.

BALDINGER'S (E. G.) *neues Magazin für Aerzt. I. 12. 13. u. 14. St. 1 — 3. Lpz. 8.*

— — *medizinisch-physisches Journal, Heft 26 — 28. Götting. 8.*

— — *russische mediz. physische Litteratur. St. I. russische Aerzte. Marb. 8.*

— — *litteratura universa materiae med. aliment. toxicolog. pharmaceut. et therapiae gener. med. ac chirurg. Marb. 8.*

BALFOUR'S (FRZ.) *neues System über die faulen nachlassenden Intestinalfieber und den Sonnen- u. Mondeinfluss auf dieselben, nebst ihrer sichern u. verbeff. Heilart; a. d. f. Bresl. u. Hirschb. 8.*

BANDELOW (Dr.) *über die Pocken und deren Einimpfung, dem Dessaufischen Publikum gewidm. Dresden. 8.*

BANGERS (c.) *Anleitung zur Forstwissenschaft, als der 2te Theil des Forstkatechismus. Stuttgart. 8.*

BARNEVELD (w. van) *Abhandlung über die Bestandtheile des Wassers nach Lavoisierschen Grundsätzen; a. d. holländ. übersf. v. J. B. KEUP. Stendal. 8.*

BATSCH (a. i. c. g.) *botanische Unterhalt. für Naturfreunde zu eigner Belehrung üb. die Verhältnisse der Pflanzenbildung. Th. 1. Jena. 8.*

BAUMANN'S (CHR.) *entdeckte Geheimnisse der Land-Hauswirthschaft für jedes Land z. Besten aller Einwohner Deutschlands, 4ter u. letzter B. Wien. 8.*

AUMÉ's (D.) *Abhandl. üb. d. aufgegebenen Satz, daß durch Beobachtungen zu bestimmen sey, was das für Krankheiten sind, welche von den Ausdünft. stehender Wasser u. sumpfiger Gegenden entspringen, womit sowohl die Bewohner solcher Gegenden, als auch diejenigen befallen werden, welche an ihrer Austrocknung arbeiten, und worin die Mittel bestehen, ihnen zuvor zu kommen, u. sie zu kuriren, welche im J. 1789. v. d. kön. med. Fak. z. Paris den Preis erhalten; a. d. F. 8.*

BAUMGARTEN (der), wie auch Bemerkungen u. Erfahrung von besondern Vermehr. d. Bäume, von Versetz. der alten, von umgekehrten, von d. Wirkungen des Obstes auf die menschl. Gesundh. nebst e. Baumgartenkalender u. den Rechten der Gärten. Lpz. 8.

BECHER's (DAV.) *Untersuchung der Sprudelquelle im Karlsbade, nach physik. u. chym. Gründen. Nebst angegebener Ursache, daß den Badegästen angerathen wird, das Wasser bei der Quelle zu trinken.* Prag. 8.

BECHSTEIN's (I. M.) *kurze, ab. gründl. Musterung aller bisher, mit Recht oder Unrecht, von dem Jäger als schädlich geachteten und getöteten Thiere, nebst Aufzählung einiger wirkl. schädlichen, die er, seinem Berufe nach, nicht erkennt. Ein Verf. zur Beziehung ein. verb. Verzeichnisses u. einer richtigen Taxat. d. wirkl. schädl. Thierarten u. s. f.; mit Kpf.* Gotha. 8.

— *kurzgefaßte gemeinnützige Naturgeschichte d. Inn- u. Auslandes f. Schulen u. d. häusl. Unterricht. 1. Th. 1. Abth. Lpz. 8.*

BEER's (D. I. G.) *prakt. Beobachtungen üb. den grauen Staar, und die Krankh. der Hornhaut, f. Aerzte u. Wundärzte; mit ill. Kpf.* Wien. 8.

— *Lehrbuch von Augenkrankheiten. 2 Theile; m. ill. Kpf.* Ebds. 8.

BEGRIFF (kurzer) einer ökon. medizinischen Pflicht, sowohl für Geistliche auf d. Lande, wo keine Ärzte sind, als auch f. den Landmann, wie er seine Hauswirthsch. führen, sich gesund erhalten etc. Augab.

BEITRAEGE (neue Berliner) zur Landwirthschaft.

B. St. 6 — 12. Berl. 8.

— (neueste nordische,) z. physik. und geograph. Erk. u. Völkerbeschreibung, Naturgeschichte etc.; herausgeg. v. PALLAS; mit Kupf. und Kart. B. 1. Pt. terb. 8.

BECKMANN'S (JOH.) physikalisch- oekonomische Bibliothek. 17. B. 2. St. Götting. 8.

BELL'S (BENI.) Lehrbegriff der Wundarzneykunst; d. franz. mit einig. Zusätz. u. Anmerk. 2. Th. Neu verb. u. verm. Ausg.; mit Kpf. Lpz. 8.

— — Abhandl. v. d. Geschwüren u. deren Behandlung, nebst ein. Bemerk. üb. d. weissen Geschwürlste der Gelenke, und die chir. Behandl. der Entzünd. und ihre Folgen; a. d. e. mit. 1. Kpf. Neue verb. und verm. Ausg. Lpz. 8.

BEMERKUNGEN auf einer Reise durch Hollani über Manufakturen, Fabriken und Gegenstände d. Berg- und Schmelzwesens, m. Kpf. Freyb. u. Annab. 8.

— über verschiedene Gegenstände d. prakt. Forstwissenschaft. Marb. 8.

BEZOCHTUNGEN und Entdeckungen aus der Naturkunde, v. d. Gesellsch. naturforsch. Freunde z. Berlin. 4. B. 3. u. 4. St.; m. Kpf. Berl. 8.

BERGARI Geheimnisse v. Liqueurs, Aquaviten u. allerlei gebrannten Wassern. Altona 8.

BERGIUS (BENGT) über die Leckereyen; a. d. schwed. mit Anmerk. v. D. JOH. REINH. FORSTER und K. SPRENGEL. Th. 1. Halle. 8.

— (P. 1.) von dem Nutzen der kalten Bäder. Neu. Ausgabe mit einer Vorrede v. Geh. R. BALDINGER. Marb. 8.

BERGMANN's (T.) physikal. Beschreibung d. Erdkugel, od. des schwed. kosmograph. Werks 1ster od. physik. Theil; a. d. schw. übers. von L. H. RÖHL. 2. Bände. Dritte u. mit d. Leben des Verf. verm. und verbess. Aufl. Greifsw. 4.

BERGNER's (C.) chemische Versuche und Erfahrungen. 2. u. 3. Theil. Prag. 8.

BERNSTEIN's (I. G.) chirurg. Krankengeschichten, z. Erläut. prakt. Gegenstände, jungen Wundärzten z. Beherzigung, mit prakt. Anmerk. begleitet. Erfurt. 8.

— — Zufäzte zu dem praktischen Handbuche f. Wundärzte und Geburtshelfer. Lpz. 8.

BEROLDINGEN (des Frhrn. v.) Beobachtungen, Zwei- fel u. Fragen, die Mineralogie überh. und insbesondere ein natürl. Mineralsystem betreff. B. 1. welcher die ölichen Körper des Mineralreichs enthält. Neue ganz umgearbeitete Aufl. Hannov. u. Ossnabr. 8.

BERTHOLET's Lehrbuch der Färbekunst; a. d. franz. übers. mit Anmerk. und Erläut. versehen v. I. F. A. GÖTTLING. 2. Theile. Jena. 8.

BERTHOLON's Elektricität der Lufterscheinungen, worin v. d. natürl. Elektricität überhaupt, u. v. den Lufterscheinungen besond. gehandelt wird. 2. Theile m. Kpf. Liegn. 8.

BERTRANDI (AMBR.) über die Knochenkrankheiten, a. d. ital. übers. und mit Anm. herausgeg. v. SPOHR; Dresden. 8.

BESCHREIBUNG der Gebürge Italiens, mit Kupf. von FORTIS, PINI und STRANGE; a. d. Ital. übers. v. Dr. WEBER. 2. Theile. Bern. 8.

BESSEKE (I. M. G.) über Elementarfeuer und Phlogiston, als Urfünge der Körper, insbesondere über elektr. Materie. Riga. 8.

BETRACHTUNGEN (allgemeine) über das Weltgebäude.
Aus BODE Anleit. z. Kenntniß des gestirnten Himmels. Zw. verm. Aufl. Augsb. 8.

BEWERS (Dr.) medicinisch - pharmacologisches Handbuch
3 Theile. Halle. 8.

BIBLIOTHEK der neuesten medicinisch - chirurgischen
Litteratur; Herausg. v. Dr. HUNCZOWSKY und
Dr. SCHMIDT. 3. B. 2. u. 3. St. mit Kpf. Wien. 8.
— für Kinderärzte. Erstes Bändch. Wien. 8.

BIENENMEISTER (der vollkommene), oder prax. An-
weisung z. Wartung der Bienen, um von denselben
den möglichsten Nutzen zu ziehen. Aus eign. Erfah-
rung gesammelt v. I. E. Grätz. 8.

BLICKE in die Theorie und Praxis d. jetzigen Arz-
neywissenschaft, als Einleit. z. einer Abhandl. über
das Blutlassen v. M. D. Chemn. 8.

BLOCH's (M. E.) allgemeine Naturgeschichte der Fische.
9. Band; mit illum. Kpf. Berl. 4.

BODE (I. E. L.) astronomisches Jahrbuch f. d. Jahr 1795.
nebst einer Samml. der neuesten in die astronom. Wissens-
schaft. einschl. Abhandl., Beobacht. und Nachrichten.
Berl. 8.

— — Anleit. z. Kenntniß des gestirnten Himmels. Sech-
te von neuem revidirte und verbess. Aufl. Berl. 8.

BÖHMERI (G. E. RUD.) commentationes med. botan.
quarum prior de plantis segeti infestis, posterior de
plantis auctoritate publ. extirpandis, custodiendis
et e foro proscribendis agit. Witteb. et Servest. 4.

BOHNENBERGER's (C. G.) Beiträge zur theoretischen
und praktischen Electricitätslehre. St. 1. Stutg. 8.

BORKE (des Grafen v.) Beschreibung d. Stargardtschen
Wirthschaft in Hinterpommern. Zweite verb. Aufl.
Berl. 8.

BORKHAUSEN (MOR. BALTH.) Naturgeschichte der
europäischen Schmetterlinge nach systematischer Ord-
nung. 4. Th. Frft. a. M. 8.

BORKHAUSII (MOR. BALTH.) *tentamen dispositionis plantar. Germaniae seminiferarum sec. nov. method. a staminum situ et proportione c. characteribus gener. essentialium.* Darmstad. 8.

BOSCH (IMM. IAC. v. den) *Abhandl. über die wahre Be- schaffenheit der Kinderpocken und ihrer allmählichen u. gewissen Heilung.* Stendal. 8.

BÖTTCHER'S (IOH. FR.) *Abhandlung van den Krank- heiten der Knochen, Knorpel u. Sehnen.* 3. Th.; mit Kpf. Königsb. 8.

BOUWINGHAUSEN (F. M. F.) *Freyh. v. Wallmerode, Taschenb. f. Pferdeliebhaber, Reiter, Pferdezüchter, Pferdeärzte u. s. w. 2ter Jahrgang aufs J. 1793.* m. Kpf. Tübing. 12.

BRANDER'S (G. F.) *Beschreib. dreyer camer obscurar. desgleichen eines microscopii solaris portat. Nebst ein. Unterricht, wie man sich derselben bedienen solle;* mit Kpf. Zw. Aufl. Augsb. 8.

BRANDIS (I. D.) *Anleitung zum Gebrauch des Dri- burger Brunnens;* mit Kpf. Münster. 8.

BRENDELII (IO. GODOFR.) *praelectionum academ. de cognoscendis et curandis morbis to. I.* Ed. no- tasque adiecit HE. GU. LINDEMANN. Lips. 8.

BRIEFE zweier ausländischen Mineralogen über den Basalt. Uebersetzt v. U. E. v. SALIS MARSCHLINS. Zürich und Lpz. 8.

BRU'S neue gefundene Methode, die venerischen Pa- tienten, ohne Verlust ihrer Freyheit, und ohne die Truppen im Hospital aufzuhalten, mit stärkenden Quecksilberkuchen zu kuriren; in diesem Werk wird die Composition besagter Kuchen und einer besondern Pomade angegeben, u. v. ein. evdiometr. Versuchen Bericht gegeben. I. B. a. d. frz. Lpz. 8.

BRUCH'S (F. CH.) *Unterricht für Hebammen. Ein Le- sebuch.* Frft. a. M. 8.

BUCHHOLZ (W. H. S.) *chem. Untersuch. über die vor-geblieblich giftigen Eigenschaften des Witherit's, der Schwererde und der salzsauren Schwererde. Weim.*
 — — *Beiträge zur gerichtlichen Arzneygelahrheit* — *zur medicin. Polizei. 4s Bändch. Ebds. 8.*

BUFFON'S *Naturgeschichte der vierfüßigen Thiere; m. Kpf. 18. u. 19. B. Berl. 8.*

— *Naturgeschichte der Vögel. 19. B. mit vielen K. Ebend. 8.*

C. (A. B.) *catechet. Unterr. zum Feldbau; oder freund-schaftl. Gespräche über die vorzügl. Gegenstände alten u. neuen Landwirthschaft. Nebst e. Anhang, worin Anweisung gegeben wird, wie die Wohn- und Wirtschaftsgebäude auf kleinen Ritter- u. großen Bauergütern bequem und wohlfeil anzulegen; mit K. Halle. 8.*

CALDANI (L. M. A.) *institutiones anatomicae, contin. osteolog. myolog. nevrolog. et splanchnol. II. tom. Edit. sec. emend. c. tab. aen. Lips. 8.*

CANCRIN (F. L. V.) *Abhandl. v. d. Anlage u. dem Bau einer neu eingerichteten, am Brand sparenden, bey d. Vorwerken so nützl. Potaschenfiederey; mit Kupf. Frft. a. M. 8.*

— — *Bierbrauerey; mit Kpf. Ebds. 8.*

CARMINATI (BASS.) *Hygiene, therapeutice et ma-teria medica. Vol. I. Edit. emend. Lips. 8.*

— — *Inbegriff der allgem. Gesundheitslehre u. prax. Arzneykunde. 1r B. die Gesundheitsregelen. Eine mit Zusätzen verm. freye Uebers. Lpz. 8.*

CAVOLINI'S (P.) *Abhandl. über die Erzeugung d. Frische u. der Krebse; a. d. ital. mit Anmerk. herausg. u. e. a. w. ZIMMERMANN; mit Kpf. Berl. 8.*

CHAMBON de MONTAUX, der Arzt für Schwangere oder Beschreib. und Heilung der Krankheiten, welche vor der Schwangerschaft hergehen und sie beglei-ten. Brem. 8.

CHAPTAI'S (I. A.) *Anfangsgründe der Chemie*; aus d. frz. und mit Anmerk. vers. u. FR. WOLFF. 2. u. 3. B. Königsb. 8.

CHRIST (I. c.) *der Baumgärtner auf dem Dorfe oder Anleit. wie der gemeine Landmann auf die wohlfeilste und leichteste Art die nützlichst. Obstbäume zu Besitzung seiner Gärten erziehen, behandeln und deren Früchte zu Verbesserung seiner Haushaltung recht benutzen solle.* Frft. a. M. 8.

— — von Pflanzung und Wartung der Obstbäume etc. 1er Th. Zw. verb. Aufl. Ebend. 8.

— — Abbildung der Insekten, von Bienen- Wespen- und Ameisengeschlechte. Tab. 11 — 30. oder 2. u. 3. Liefer. Ebds. 4.

COLEMANN'S (EDM.) *Abhandl. über das durch Ertrinken, Erdross. und Ersticken gehemmte Athemhohlen, nebst Vorschlägen zu einer neuen Behandlungsart dieser Krankheit; mit 1. Kpf. u. einer Unters. und Bestimmung derjenigen Krankheit, in welcher die Lebenskraft dem Anscheine nach zerstört ist.* Beide a. dem engl. Leipz. 8.

COLLECTIO dissertationum medicarum in acad GOTTINGENSI habitar. To. I. P. III. Gotting. 4.

— dissertationum medicarum MARBURGENSIUM. Fasc. II. III. Marb. 8.

— epistolar. quas ad vir. illustres et clariss. scripsit CAR. a LINNE'. Acc. opusc. pro et contra virum immortalem scripta extr. Sueciam rarissima. Edid. Dr. H. STÖVER. Hamb. 8.

COMMENTARIEN (medicin.) von einer Gesellschaft der Aerzte zu Edinburg; a. d. engl. 13. B. Altenb. 8.

COSTE'S u. WILLEMET'S botan. chem. u. pharmaceut. Versuche über die vornehmst. einheimischen Pflanzen, die man mit Vortheil statt der ausländ. in der Heilkunde angewendet hat etc. Eine v. d. Akad. d. W.

zu Lion gekr. Preischr.; a. d. frz. überf. mit An- und neuen Erfahr. verm. Lpz. 8.

COTUNNIO (DOMIN.) *Abhandl. vom nervigen Hüftw.*
a. d. lat. mit 1. Kpf. Lpz. 8.

CRELL's (LOR.) *chemische Annalen für Freunde d. Naturlehre, Arzneygelahrh. u. s. f. auf d. Jahr 1792.* Helmst. 8.

— — *Beiträge zu den chemischen Annalen.* 5. B. 1. u. 3. St. Ebend. 8.

DANZ (F. G.) *Grundriss der Zergliederungskunde in verschiedenen Zeiten d. Schwangerschaft.* Mit Anmerk. v. Hofr. SÖMMERRING. Th. 1. Gießen 8.

DESAULT's *auserles. chirurg. Wahrnehmungen, nebst e. kurzen Uebersicht d. chirurg. Vorlesungen, welche im Hotel Dieu zu Paris gehalten werden;* a. d. frz. 2. B. Frft. a. M. 8.

DÖLZ (I. C.) *neue Versuche u. Erf. üb. einige Pflanzengifte.* Herausg. v. I. C. G. ACKERMANN. Nürnb. 8.

DONNDORFF's (I. A.) *zoologische Beiträge zur 13ten Ausg. des Linneischen Natursystems.* 1r Band, die Säugthiere. Lpz. 8.

EHRHART's (FR.) *Beiträge zur Naturkunde und den damit verwandten Wissenschaften.* 7r B. Hannov. u. Osnabr. 8.

ELVERT (EM. GLOB.) *einige Fälle aus der gerichtlichen Arzneykunde.* Tübing. 8.

ENGEL (P. V.) *der verständige Gärtner, od. monatl. Anweis. zur Baum-Küchen- und Blumengärtnerie.* Nehst e. Unterr. wie die bekanntesten Gewächse in der Küche und zur Medicin zu brauchen sind. New verb. mit viel. Zus. u. ein. Anhönge vermehrte Ausg. Lpz. 8.

ENGELTHALER's *neuer Spargelkalender, oder Beschreib. was durch das ganze Jahr in jedem Monathe bei Erziehung eines schönen Spargels nothwendig ist.* Prag. 8.

ERFAHRUNGEN (meine) über den Kleebau. Ulm. 8.
ESPER'S (E. I. CHR.) Pflanzenthiere, 9 u. 10. Liefer.;
m. illum. Kupf. Nürnb. 4.

BULER'S u. CONDORCET'S Briefe über verschiedene
Gegenstände der Naturlehre; a. d. frz. mit Anmerk.
u. Zuf. v. FR. KRIES; m. Kpf. Lpz. 8.

EXERCITATIONES academicae, argumenti aut anat.
aut physiolog. quas e dissip. Regiomont. penu in
fasciculum collegit I. D. METZGER. Regiom. 8.

EYERLE (10s.) commentaria in M. STOLLII aphorismos
de cognoscendis et curandis febribus. To. Vus.
Vindob. 8.

— — Commentar über STOLL'S Fieberlehre. 3r B.
Ebd. 8.

FABRICII (I. c.) entomologia systematica, emendat.
et auct. secund. classes, ord. gener. species, adiect.
synon. locis, observ. descript. To. I. Hafn. 8.

FERRO (P. I.) ephemerides medicae. Vindob. 8.

FIEDLER (K. W.) über die Methode aus Kürbissen und
Kartoffeln Brandwein zu brennen; nebst Beschreib.
ein. Quetschmaschine und Mühlenzeichnung; mit 1.
Kpf. Erf. 4.

FINKE (LEONH. LUDW.) Versuch einer allgemeinen
medicinisch-praktischen Geographie, worin der hi-
stor. Theil der einheim. Völker- und Staaten-Arz-
neykunde vorgetragen wird. B. 1. 2. Lpz. 8.

FORSYTH (WILH.) über die Krankheiten und Schäden
der Obst- und Forstbäume, uebst d. Beschreib. eines
von ihm erfund. u. bewährten Heilmittels; a. d. engl.
u. GE. FORSTER. Mainz u. Lpz. 8.

FRANK'S (I. P.) System einer vollständigen medicini-
schen Polizei. In einem freyen Auszuge mit Be-
richt. Zufätz. und ein. besondern Einleitung versehen
v. I. E. FAHNER. Berl. 8.

— — de curandis hominum morbis paelectiones
academ. De febribus liber I. Manh. 8.

FRITZE (JOH. FR.) *Annalen des klinischen Instituts*
Berlin, Heft 2. Berl. 8.

FUNKE (I. P.) *Naturgeschichte u. Technologie für Lehrer in Schulen und für Liebhaber dieser Wissenschaften*, Th 3. Braunschw. 8.

GALVANI (Aloys.) *von den Kräften der Elektricität in den Bewegungen der Muskeln. Nebst einigen Schriften der Hrn. VALLI, CARMINATI u. VOLTA eben diesen Gegenstand; herausgeg. v. I. MATEI*
Prag. 8.

GARDINER'S (JOH.) *Untersuchung d. Beschaffenh. Ursache u. Kur des Podagra's u. einiger damit verbundener Krankheiten, nebst dem guten Rath für Podagrafften von D. KENTISH; a. d. engl. mit einigen Anmerk. v. D. CHR. FR. MICHAELIS.* Lpz. 8.

GARN'S (JOH. ANDR.) *Beschreibungen der häufigsten deutschen Pflanzengifte, nebst Anzeige der Gegenmittel derselben. Ein Hülfsbuch z. Verhütung und Minderung des Schadens, welcher aus mangelhaften Kenntniß der Pflanzengifte und deren Gegenmittel bey Menschen und Thieren erwächst.* Wütenb. 8.

GATTERER'S (CH. W. I.) *Anleitung den Harz u. andre Bergwerke mit Nutzen zu bereisen.* Theil 5. Nürnb. 8.

— — *naturhistorisches ABC Buch; oder Abbildung u. Beschreibung merkwürdiger Thiere nach BUFFON, SCHREBER u. a. Mit neuen Kupfern verbes. Aufl.* Offenb. 8.

GEDANKEN über WOLLSTEIN'S *Bemerkungen über das Aderlassen der Menschen u. Thiere.* 8.

GEGENSTAENDE (Bergmännische) *nach der Natur.* Heft 1. mit gemahlt. Kpfn. Schneeb. 4.

GHERARDINI'S (MICH.) *Geschichte des Pellagra; a. d. ital. übers. v. SPOHR.* Lemgo. 8.

IRSECKEN'S (I. C.) *Hausvieharzneybuch für den Bürger u. Landmann.* Magdeb. 8.

LIBERTI (I. EMAN.) *exercitia phytologica, quibus omnes plantae Europaeae, quas vivas invenit in variis herbationibus s. in Lithuania, Gallia, Alpibus, analysi nova proponuntur, ex typo naturae describuntur, novisque observationibus aut figuris ratis illustrantur: additis stationibus, tempore florendi, usibus medic. aut oeconom. propria aucto- experient. natis.* Vol. I. Lugdun. 8.

— *Sammlung präz. Beobachtungen u. Kranken- geschichten; a. d. latein. übers. u. mit ein. Anmerk. u. Zufätz. begleitet v. E. B. G. HEBENSTREIT.*

GIRTANNER'S (C.) *Anfangsgründe der antiphlogisti- schen Chemie.* Berl. 8.

OMELIN'S (IOH. FR.) *Grundriss der Pharmacie. Zum Gebrauch bei sein. Vorlesungen.* Götting. 8.

— *über die neuen Entdeckungen in der Lehre von der Luft und deren Anwendung auf Arzneykunst.* Zweite unveränd. Aufl. Berl. 8.

GÖTHE (von) *Beiträge zur Optik.* St. 2. mit e. gross. colorirt. Tafel. Weimar. 8.

GÖTTLING'S (I. F. A.) *Versuch einer physischen Che- mie für Jugendlehrer beim Unterrichte.* Jena. 8.

GÖTZE (I. A. E.) *europäische Fauna od. Naturgeschich- te der europäischen Thiere, in angenehmen Geschich- ten u. Erzähl. f. allerl. Leser, vorzügl. f. die Ju- gend.* B. 2. *Nagende Thiere.* Lpz. 8.

— *Verzeichniß der Naturalien meines Kabi- nets, besonders aus dem Thierreich, mehrentheils in Weingeist. Mit naturhistorischen Anmerk. Nach- weis. des Syft. u. Anzeige der besten Abbildungen.* Ebdf. 8.

GRÉN'S (F. A. C.) *Handbuch der Pharmacologie, oder der Lehre von den Arzneymitteln.* Th. 2. nebst Reg. Halle 8.

Tom. XXXV. Pars I.

GROSSE (KARL) physikal. Abhandl. über die Methoden der Naturwissenschaften. Theorie d. Erzeugung. Versuch einer Romantik a. d. Thierreiche. Ueber die Methoden der Naturforschung, nebst einem neuen Versuche die Thiere zu klassificiren. Zittau u. Lpz. 8.

GROSSMANN'S (G. L.) Abhandl. über die Nutzbarkeit des Torfs in der Feuerung, zur Schonung der umstehenden Wälder. Berl. 8.

— — — — — Abhandl. von dem Anbau und der Bearbeitung des Saffors. Ebd. 8.

GRUNDRISS der medicinischen Politzei für den Soldatenstand, des medicinischen Kriegsrechts und angewandten Thierarzneykunde. Lpz. 8.

GRUNER'S (CHR. GFR.) Almanach für Aerzte und Nichtärzte a. d. Jahr 1793. Jena. 8.

GÜTLE (IOH. CONR.) Vorstellung u. Beschreibung eines großen elektrischen Universal-Zauberspiegels. Kpf. Nürnb. 4.

HAAS (IO. AD. V.) Beobachtungen über den Käfer oder Borkenkäfer u. die daher entstehende Baumverminderung oder Abstand der Fichtenwälder, mit einer Vorstellung über das Verdienst, das sich Wildmeister um ihr Vaterland machen können. Herausgeg. v. I. G. W. KÖLTER. Erlang. 8.

HACQVET'S phys. u. technische Beschreibung der Felsensteine, wie sie in der Erde vorkommen und ihre Zurichtung. Wien. 8.

HAGEN'S (K. G.) Lehrbuch der Apothekerkunst. Viertheilige u. sehr vermehrte Ausgabe. 2 Bände. Königsb. 8.

HAHNEMANN'S (SAM.) Freund der Gesundheit. 2 Hefte mit d. Abbild. eines tollen Hundes, illum. od. farb. Frft. a. M. 8.

HALLE, (IOH. SAM.) Beschreibung der deutschen Giftpflanzen, zur Verhütung d. trag. Vorfälle in den Haushaltungen, nach ihren botanischen Kennzeichen

nebst den Hulfsmitteln; mit nach der Natur ausge-
wahlten Kpf. Neue unveränderte Ausg. Berl. 8.

HAMILTON (IOS.) das Barometer u. die muthmaßliche
Ursache der Phaenomene desselben. Frf. 4.

ANDBUCH für kleine und grosse Haushaltungen; od.
Anweis. wie ein junges Frauenzimmer Küche und
Haushaltung auf die vortheilhafteste Art besorgen
lernen kann. Liegn. 8.

für Gichtkranke u. Podagrissen; nach dem Franz.
des GACHET frey überetzt, ganz umgearbeitet u.
mit Zus. verm. v. HEINR. TABOR. Dürckheim. 8.

HAPPII (A. F.) botanica pharmaceutica, exhib-
bens plantas officin. quar. nomina in dispens. re-
censentur, c. icon. ab aut. aere incis. et viv. co-
lor. express. adiectis nomin. pharmac. e system.
Linn. de promtis. Fasc. XXIX. et XXX. Berol. fol.
— plantae selectae et rariores. Fasc. XI. Ibid.
fol.

— Abbildungen ökonomischer Pflanzen. Heft 1.
Ebd. fol.

HARPERS (ANDR.) diätetisches Taschenbuch, oder Be-
tracht über die Natur der menschl. Seele, a. d. engl.
Lpz. 8.

HARTENKEILS (I. G.) u. F. X. MEZLER's medicinisch-
chirurgische Zeitung, 1791. B. 3 u. 4. 1792. B.
1. 2. 3. Salzb. 8.

HARTMANN'S (AUG.) Versuch einer geordneten Anlei-
tung z. Hauswirthschaft. Stutg. 8.

HAUSHALTUNGSBUCH (auf Erfahrung gegründetes)
praktisches, auch in Rücksicht auf Naturlehre. Th.
2. Lpz. 8.

HAVEMANN'S (A. C.) Anleitung z. Beurtheilung des
außern Pferdes in Beziehung auf dessen Gesundh.
u. Tüchtigkeit z. verschied. Diensten. Hannov. 8.

BECKER'S (A. F.) Grundriss der physiologica patho-
logica, oder die Lehre von dem Bau, der Mischung,

und den Verrichtungen des menschl. Körpers u. jener Theile im widrnatürl. Zustande. Th. 2. Halle. — MEDWIGII (10.) Stirpes cryptogamicae, Vol. II. Fasc. IV, Lips. fol.

— — kryptogamische Gewächse. B. 3. Fasc. mit schw. u. illum. Kpfrn. Lpz. fol.

HEFTE (ökonomische) od. Samml. v. Nachrichten, Erfah. u. Beobacht. für den Land- u. Stadtwirth. Quart. 2. Lpz. 8.

HELMUTH'S (I. H.) Volksnaturlehre zur Dämpfung des Aberglaubens. Dritte stark verm. Auflage. Braunschweig. 8.

HERBST'S (I. F. W.) Naturgeschichte aller bekannten inn- und ausländischen Infekten, als eine Fortsetzung Buffonschen Naturgeschichte der Schmetterlinge. B. 5. Heft 2. u. der Käfer B. 4. Heft 2. Berl. 8.

— — Versuch der Krabben und Krebse. B. 2. St. 2. mit schw. u. auch mit ausgemahlt. Kupf. Berl. Straß. 4.

HERMANN'S (B. F.) Naturgeschichte des Kupfers od. Anleit. z. dessen Kenntniss, Bearb. u. Gebrauch. Th. 1. welcher die allgem. Eigensch. des Kupf. u. Kenntn. s. Erze u. die Anleit. z. deren Bearbeit. und Ausschmelz. enthält St. Petersb. 8.

HERMBSTAEDT'S (S. F.) Katechismus d. Apothekerkunst od. die ersten Grundsätze d. Pharmac. f. d. Anfänger d. Apothekerkunst. Berl. 8.

— — Grundriss der Experimentalpharmacie. Th. 1. Ebds. 8.

— — Bibliothek d. neuesten physik.-chem.-metallurg. u. pharmaceutischen Litteratur. B. 4. Stück. Berl. 8.

— — über den Zweck der Chemie, über die Methoden sie zu studieren und über den Einfluss derselben auf die Arzneywissensch. Ebds. 8.

HERMANN'S (M. C. G.) *Unterricht für den prakt. Landwirth, neue Fischteiche mit wenigen Kosten anzulegen, die Teichdämme für Ueberschwemm. in Sicherheit zu setzen, die Fischnahrung nach gewissen Erfahrungen zu vermehren und die Wässerung nach phys. Gründen zu beurtheilen u. zu veranstalten etc.* m. Kpf. Freyb. u. Zitt. 8.

HERWIG'S (G.) *vier Abhandlungen über Gegenst. der Bergbaukunde u. Kameralwissenschaft* Erft. a. M. 8.

— — *Grundlinien d. Salzwerkkunde, der Berg- u. Hüttenwerke, entworf. für d. angeh. Staatswirth.* Ebds. 8.

HILDEBRAND'S (G. F.) *Lehrbuch der Anatomie des Menschen.* Th. 4. Braunsch. 8.

BINZEN'S (A.) *Versuch eines systemat. Grundrisses der theoret. u. prakt. Geburtshilfe.* Th. 2. Stend. 8.

HOCHHEIMER'S (C. F. A.) *chemische Farbenlehre, od. ausführl. Unterricht v. Bereit d. Farben zu allen Arten der Mahlerey.* Lpz. 8.

— — *Handbuch z. gemischt. Praxis f. Apotheken, Mineralogen u. Scheidek., worinn zugleich ein vollst. Unterr. v. d. chem. Unters. der Mineralien und der mineral. Wasser gegeb. wird;* m. 1. Kpf. Lpz. 8. — — *chemische Mineralogie, oder vollständige Geschichte der analyt. Unters. d. Fossilien in systemat. Ordn. aufgestellt u. mit Anmerk. begleitet.* Band. 1. Lpz. 8.

HOCK (I. DAN.) *von der Kenntniß u. den vorzügl. Heilungsmitteln aller Arten venerischer Zuf.* Ebds. 8.

HOFER'S (F. Ios.) *Lehrsätze des chirurg. Verbandes* Th. 2. Abth. 2. Th. 3. Erlang. 8.

HOFFMANN'S (C. L.) *Abhandl. v. d. Empfindlichkeit und Reizbarkeit der Theile.* Zweite verm. u. verb. Ausg. Mainz. 8.

— — *vermischt medicinische Schriften, herausg.* v. H. CHABET. Th. 3. Münsh. 8.

HOPFMANN (G. F.) *plantae lichenosae delineatae et descriptae.* Vol. III. Fasc. 1. et 2. c. fig. 100. Lips. fol.

— (I. F.B.) *Beschreib. d. Weichselzopfs* nebst *Anw. wie man sich in dies. Krankh. verhalten soll* um davon zu genesen, z. Best. des Landvolks. Ni-
nigsb. 8.

HOFMANN (C. A.) *über den Hopfen u. chem. Un-
deßselb. in Rücksicht seiner Anwend.* z. Bierbrau-
I. B. TROMSDORFF's *chem. Unters. eines Quellwassers* a. d. sogenannten drey. Brunnen bei Erfurt. Erf.

— (CH. G.) *sechste Nachricht v. d. Anstalt. für
Kranke in Altorf.* Altorf. 8.

HOMÉ (F.R.C.) *principia medicinae.* Edit. nov. mi-
Lugdun. 8.

HONCKENY (G. A.) *synopsis plantarum Germaniae* cont. plantas in Germania sua sponte provenientes, adiectis omn. auct. synonym. cur. c. L. WI-
DENOW. To. I. Berol. 8.

HOPFENGAERTNER'S (F. F.) *Bemerkungen über die
menschl. Entwickelungen u. die mit denselben in Ver-
bind. stehenden Krankheiten.* Stutg. 8.

HOPPEN'S (DA. HEINR.) *botanisches Taschenbuch f. die
Anfänger dieser Wissenschaft und der Apotheker* auf d. J. 1792. Regensb. 8.

HORNSTEIN'S (K.) *Bemerkungen über die Hirnwohl
u. über den Gebrauch der kalten Bähungen des Kopfes
in derselben.* Gießen. 4.

HUFELAND'S (C. W.) *Erfahrungen über die Kräfte u.
den Gebrauch d. salzsauren Schauererde in ver-
schiedenen Krankheiten.* Erf. 4.

— — — *über die Ungewissheit des Todes und das ein-
zige untrügliche Mittel, sich von derselben Wirklichkeit
zu überzeugen u. das Lebendigbegraben unmöglich zu
machen. Nebst einer Nachricht v. d. Errichtung ei-
nes Leichenhauses in Weymar.* Halle. 8.

UNTER'S (I.) Bemerkungen über d. Krankheiten der Truppen in Jamaica, und die besten Mittel, die Gesundh. der Europäer in dem dafügen Klima zu erhalten, a. d. engl. Lpz. 8. — AEGER'S (IO. CHR.) vermischt chirurg. praktische Cautelen f. angehende Praktiker d. Wundarzneykunst. Th. 4. Frft. a. M. 8.

ANSEN (W. X.) collectio dissertationum selectar. in vari. foederati Belgii academ. editar. ad omnem med. partem pertin. To. I. 168. II. Düsseldorf. 4. VI. indicis in GER. vnu swietz in commentario. to. XI. supplementum. Wirceb. 8.

JOSEPHI'S (WILH.) Brytrag zum ersten Rande der Anatomie der Säugthiere, nebst Kpfr. Götting. 8.

JOURNAL (bergmännisches) herausgeg. von KÖHLERI. HOFFMANN. Fahrg. 5. f. 1792. St. 1 — 6; mit Kupf. Freyb. u. Annab. 8.

— der Erfindungen, Zweifel u. Widersprüche in der Natur- u. Arzneywissenschaft. Heft 1. Gotha 8. — der Physik, herausgegeb. v. FR. ALB. K. GREM. B. 5. Heft 1 — 3. B. 6. Heft 1 — 3. Lpz. 8. — für die Gärtnerey, welches eigne Abhandlungen, Auszüge etc. etc. enthält. St. 21. 22. Stutg. 8.

JUNGHANS (PH. C. ASP.) icones plantar. rar. fasc. I. Cent. 1. fig. 1 — 12. Hal. fol.

— — icones plantar. officinal. cent. I. fasc. 1. fig. 1 — 6. Ibid. fol.

LISSIEU (ANT. LAUR. de) genera plantarum sec. ordin. naturales disposita, iuxta method. in horto Parisi. exaratam. Parisi. et Lips. 8.

(Reliqua proxime.)

Contenta in hac parte.

I. Annali di Chimica di L. BRUGNATELLI. Tom. I—III. p. 50

II. GRIMAUD Cours complet de fièvres. Tom. I—IV. p. 50

III. SÖMMERING vom Baue des menschl. Körpers. p. 50

IV. JOLIS Saggio sulla storia naturale della provincia del Gran Chaco e sulle pratiche. To. I. p. 110

V. PLOUQUET Delineatio system. nosolog. natural. accommodati. To. I.—IV. p. 140

VI. FRANCK's System ein vollständ. medicin. Polit. zey. Vierter Band. p. 160

VII. PYL's Repertorium für die öffentl. u. gerichtl. Arzneywiss. Erster Band. p. 170

VIII. Varia Nova literaria p. 170

IX. Libri, qui anno 1800—1844. in Germania prædierunt. p. 180